

Hoogheemraadschap van
Rijnland

PROGRAMMA- JAARVERSLAG 2016

**Jaarverslag en
-rekening 2016**

INHOUDSOPGAVE

Rijnland in cijfers.....	3
Samenvatting	4
1. Jaarverslag 2016 per programma	10
1.1 Programmaverantwoording 2016	10
1.1.1 Exploitatierekening naar programma's	10
1.1.2 Waterveiligheid	11
1.1.3 Voldoende water	14
1.1.5 Waterketen	21
1.1.6 Bestuur, organisatie en dienstverlening	27
1.2 Paragrafen	33
1.2.1 Ontwikkelingen 2016 ten opzichte van de programmabegroting 2016	33
1.2.2 Paragraaf incidentele baten en lasten	34
1.2.3 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen.....	36
1.2.4 Personele paragraaf	37
1.2.5 Waterschapsbelastingen.....	41
1.2.6 Risicoparagraaf en weerstandsvermogen.....	43
1.2.7 Financiering.....	47
1.2.8 Stand van zaken Rijnlandse verbonden partijen 2016	49
1.2.9 Bedrijfsvoering	57
1.2.10 EMU-saldo.....	58
2. Jaarrekening 2016.....	59
2.1 Algemeen (inclusief topinkomens)	59
2.2 Exploitatierekening naar programma's (bedragen x € 1 mln)	62
2.3 Exploitatierekening naar taken (inclusief toelichting)	63
2.4 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten (inclusief toelichting)....	65
2.5 Balans per 31 december 2016 (inclusief toelichting)	70
2.6 Controleverklaring.....	80
Bijlage 1. Overzichten investeringen	82
Bijlage 2. Besluit	93

Rijnland in cijfers

Bedragen in Euro's

Omschrijving	Jaarrekening 2016	Begroting na wijziging 2016	Begroting 2016	Jaarrekening 2015
1. Resultaat	-/- 0,6 mln	0,0 mln	0,0 mln	3,0 mln
2. a. Exploitatie lasten	-/- 207,4 mln	197,8 mln	198,1 mln	199,8 mln
b. Exploitatie opbrengsten	205,8 mln	196,9 mln	195,8 mln	191,0 mln
c. Onttrekkingen aan reserves	2,2 mln	2,1 mln	0,3 mln	2,1 mln
d. egalisatie van tarieven	2,3 mln	2,3 mln	2,3 mln	16,8 mln
e. toevoeging rente aan reserves	-/- 0,3 mln	0,3 mln	0,3 mln	1,0 mln
f. toevoeging aan egalisatie reserves	-/- 3,2 mln	3,2 mln	-	6,1 mln
3. Afschrijvingen	49,7 mln	43,7 mln	41,0 mln	41,3 mln
4. a. Aflossingen langgeldleningen	24,2 mln	44,7 mln	44,7 mln	30,7 mln
b. Herstucturering langgeldleningen				126,3 mln
5. Verhouding afschrijving/aflossing	2,1	1,0	0,9	1,3
6. Personeelskosten (excl. Bestuur en Frictie) *	49,1 mln	48,4 mln	48,6 mln	48,8 mln
Personeelsbaten	1,1 mln	0,3 mln	0,3 mln	1,1 mln
Netto personeelskosten	48,0 mln	48,1 mln	48,3 mln	47,7 mln
7. a. Aantal fte's - excl inh projecten(gemiddeld)	640,7	625,9	625,9	644,0
b. Vast en tijdelijk personeel (gemiddeld)	619,9	608,9	608,9	621,9
c. Inhuur exploitatie (gemiddeld)	20,8	17,0	17,0	22,1
8. Personeelskosten per fte	76.650	77.304	77.624	75.780
9. Bruto investeringen (inclusief baggerwerken)	107,3 mln	118,9 mln	118,9 mln	108,9 mln
10. Boekwaarde vaste activa	564,0 mln	595,0 mln	595,0 mln	524,9 mln
11. Verzekerde waarde vaste activa	902 mln	930 mln	930 mln	892 mln
12. Eigen vermogen	33,4 mln	30,6 mln	27,4 mln	34,9 mln
13. Voorzieningen	12,9 mln	10,5 mln	10,5 mln	14,9 mln
14. Langlopende geldleningen	428,7 mln	509,5 mln	509,5 mln	402,8 mln
15. Opbrengst waterschapsbelastingen	181,0 mln	180,5 mln	180,3 mln	169,9 mln
16. Aantal woonruimten ingezetenen	526.837	526.500	523.500	521.581
17. Ingezetenenomslag per woonruimte	102,31	102,31	102,31	102,91
18. Totale WOZ-waarde gebouwd	166.402 mln	165.218 mln	162.450 mln	162.996 mln
19. Omslag gebouwd per waarde-eenheid	0,0280%	0,0280%	0,0280%	0,0277%
20. Aantal belastinghectaren overige ongebouwd en natuur	79.670	79.700	80.700	81.282
21. Omslag overige ongebouwd per hectare	75,45	75,45	75,45	75,77
22. Omslag natuur per hectare	4,00	4,00	4,00	4,00
23. Omslag wegen per hectare	301,80	301,80	301,80	303,08
24. Aantal vervuilingseenheden	1.538.055	1.527.700	1.541.000	1.529.973
25. a. Zuiveringsheffing per v.e.	52,80	52,80	52,80	47,25
b. Verontreinigingsheffing per v.e.	52,80	52,80	52,80	47,25

* Voor een juiste vergelijking met de begroting 2016 en de jaarrekening 2015 is de inhuur voor projecten niet meegenomen. Het betreft 43,9 fte inhuur voor projecten.

Samenvatting

Algemeen

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden concludeert dat de in de programmabegroting 2016 gestelde doelstellingen en prestaties zijn behaald. De bijstellingen zijn waar nodig tijdig in de bestuursrapportages gemeld en door de verenigde vergadering geaccordeerd. Gezien de opgaven en uitdagingen waar de organisatie in 2016 voor stond, beschouwen we de bereikte resultaten als een noemenswaardige prestatie.

Het afgelopen jaar is op meer dan tweehonderd locaties in het gebied gewerkt aan schoner water en drogere voeten. Op meerdere terreinen stond de boog lang strak gespannen of waren extra inspanningen nodig, wat leidde tot enkele bestuurlijke bijstellingen. Eind 2016 is de organisatie gestart met Passie voor Water, als opvolging van het OrganisatieVerbeterPlan uit 2014. De gevolgen hiervan zullen gedurende 2017 zichtbaar worden.

Op 27 maart 2017 heeft de vv een groot deel van het tussentijds benoemde positieve resultaat geoormerkt voor duurzamere financiën: de resterende afschrijvingskosten van kleinschalige investeringen (< € 0,1 mln) zijn voor een bedrag van € 5,1 mln verwerkt in het exploitatie resultaat. Daarnaast is een bedrag van € 150.000 gereserveerd voor de klimaatcampagne 2017.

Het programmajaarverslag 2016 is opgesteld en door de accountant gecontroleerd. De accountant heeft de controle van het programmajaarverslag 2016 afgesloten met een volledig goedkeurende verklaring op gebied van getrouwheid en rechtmatigheid.

I. De middelen

Het financieel resultaat over 2016 t.o.v. van de 2^e Burap is € 0,6 mln negatief (incl € 5,1 mln extra afschrijving). Van het resultaat heeft ca. € 1,9 mln negatief een incidenteel karakter en is € 1,3 mln positief structureel. De structurele mutaties zijn of worden meegenomen in de burap over 2017 en het meerjarenperspectief 2018-2021. Inclusief de twee eerdere begrotingswijzigingen is het resultaat € 2,6 mln positief (1,4% tov begrote waterschapsbelastingen).

De gerealiseerde investeringsuitgaven komen uit op € 107,3 mln oftewel 90% van de begroting en binnen de bestuurlijk afgesproken marge in burap-2 van 2016. De oorzaken voor de bijstellingen zijn overwegend gelegen in aanbestedingsresultaten, vertragingen en veelal bestuurlijk vastgestelde scopewijzigingen (baggerwerken, piekbergingslocaties, meerdere zuiveringstechnische werken en enkele regionale keringen).

II. De programma's

Veiligheid

Het programma veiligheid is voor het grootste deel volgens plan verlopen. De voorbereiding van de verbetering van de IJsseldijk in Gouda is goed verlopen, waardoor net na de jaarwisseling de uitvoering daadwerkelijk is gestart. Ook met de dijkverbeteringen van regionale keringen zijn kilometers gemaakt: in 2016 heeft Rijnland bijna 30 km opgeleverd en is er nog meer in uitvoering. Ook het laatste project van de 'Top 25 van meest kwetsbare kades' is in uitvoering. De toetsing van de objecten in of op regionale keringen is met vertraging gestart. De samenwerking met onze partners verloopt goed, maar de afstemming over niet-genormeerde polderkeringen met de provincies heeft nog niet plaatsgevonden.

Kadeverbetering Boskoop

Voldoende water

Het programma Voldoende Water is conform begroting 2016 verlopen. Het betreft onder meer het actualiseren van peilbesluiten, het voorgenomen onderhoud aan watergangen en kunstwerken en het verbeteren van het oplossen van de wateropgave in watergebiedsplannen.

We hebben verder het beleid peilafwijkingen geëvalueerd en de studie naar de boezem uit 2004 geactualiseerd en we werken aan de herziening van het beleid rondom onderhoud aan watergangen. De voorbereiding van beide piekbergingen is in 2016 naar wens verlopen en we hebben de verkenning van de varianten voor de uitbreiding van de Kleinschalige WaterAanvoervoorzieningen (KWA) afgerond.

Peilbesluit De Wijk te Reeuwijk: omgevingsparticipatie in actie

In 2016 hebben we de renovatie van het boezemgemaal Gouda afgerond. Daarnaast zijn we gestart met de renovatie van het boezemgemaal Spaarndam. Deze laatste moest medio 2016 worden voorzien van een aanvullend krediet. Natuurlijk lopen er ook dingen minder goed. Zo hebben we in 2016 per abuis met PFOS verontreinigde baggeren verspreid. We zijn in goed overleg met de betrokken omgevingsdiensten om dit op te lossen. Daarnaast zijn we in gesprek met de gemeente Spaarnwoude en de gemeente Amsterdam over de sluisjes Halfweg.

Schoon en Gezond water

Het programma Schoon en Gezond Water is voor het merendeel goed verlopen. Het overleg met de agrarische sector over het terugdringen van de emissies loopt goed; nu is het zaak dit goede gesprek te vertalen naar concrete uitvoeringsmaatregelen. We hebben in 2016 geen doelen voor overige wateren opgesteld; dit bleek erg complex, zodat we ons beraden op een aangepaste aanpak. We zijn over acht KRW-waterlichamen in gesprek met de belanghebbenden over knelpunten en oplossingen. Voor één waterlichaam, De Wilck, gaan we terug naar de tekentafel.

Still uit TV-programma Wildernis onder Water dat met medewerking van Rijnland tot stand is gekomen

Het overgrote deel van onze zwemwaterlocaties voldoet aan de gestelde normen. In een aantal locaties werken we met andere partijen eraan om de kwaliteit te verbeteren. Op diverse (zwemwater)locaties hebben we te maken met blauwalgen. We zijn gestart met een project om dit op te lossen, waarbij we nauw samenwerken met andere partijen en diverse innovatieve oplossingen uitproberen.

Waterketen

Rijnland heeft in 2016 richtinggevende keuzes voorbereid voor de toekomstige Organisatie van het Zuiveringsbeheer (TOZ). Dit na een intensief ambtelijk en bestuurlijk proces met VV-klankbordgroep. De in februari 2017 gekozen insteek is dat Rijnland de samenwerking met publieke partners intensiveert en dat de wendbaarheid en het adaptief vermogen van de organisatie wordt vergroot.

Eind 2016 werd Haarlem Waarderpolder als eerste awzi op afstand bediend via de centrale proceskamer. De komende twee jaar volgende de resterende awzi's. Ook werpt het asset-management zijn vruchten af: in de VV werden enkele business cases behandeld. Deze dienen steeds vaker als basis voor de investeringsbeslissingen.

De centralisatie van awzi's ligt op schema. Zo is de verouderde awzi Langeraar gesloopt en startte Rijnland met de aanleg van persleidingen in de Haarlemmermeer. De ATEX aanpassingen zijn grotendeels gerealiseerd. Hiermee kan Rijnland verantwoord veiliger werken om de biogasinstallaties te bedienen.

De uitvoering van de grote renovaties (Leiden zuid-west en Velsen) vordert gestaag, hoewel vertragingen zijn opgetreden als gevolg van organisatorische- en technische risico's, waardoor voor 'Velsen' een aanvullend krediet was benodigd. Ondanks de verbouwingen bleven overschrijdingen van de effluent-norm beperkt.

De samenwerking met de waterketenpartners (gemeenten en drinkwaterbedrijven) verloopt goed met integrale afvalwaterketenplannen als tastbaar succes. Rijnland en Dunea werken samen aan het beheer en onderhoud van de Rijnlandse persleidingen. Ook in de verdere verduurzaming van de waterketen zijn stappen gezet. Zoals het onderzoek naar effluent als vervangende bron voor drinkwater.

Rijnland innoveert op awzi Zwanenburg met een borstelcentrifuge: het zuiveringsslib wordt ontwaterd zonder toevoeging van hulpstoffen (poly-elektrolyten), met het doel om zowel kosten te besparen als milieuvriendelijker te werken.

Bestuur, Organisatie & Dienstverlening (BOD)

Het programma Bestuur, Organisatie en Dienstverlening loopt merendeels goed. We vinden steeds meer de verbinding met de partneroverheden, inwoners en bedrijven, onder meer via de bestuurlijke gebiedsaccounthouders, ambtelijke relatiebeheerders en omgevingsmanagers.

Het college heeft voor de vijf bestuurlijke thema's Participatie, Deregulering, Dienstverlening, Duurzaamheid en Innovatie in 2016 ambities voor het einde van de bestuursperiode (stippen) vastgesteld, inclusief richtinggevend aspecten om nieuwe initiatieven en ontwikkelingen naast te leggen. Het bestuur heeft in de mid-term review afgelopen maart besproken dat de thema's niet meer als pijler voor de bestuurlijke portefeuilleverdeling gebruikt worden (vanaf nu alleen portefeuilleverdeling op basis van bestuursprogramma's en gebieden). Rijnland is in 2016 gestart met het Passie voor Water-traject, dat als doel heeft de organisatie verder te verbeteren. Met de uitkomsten hiervan gaan we in 2017 aan de slag. Op het vlak van bewust sturen op overhead en projectbeheersing zijn er stappen gezet in 2016, maar deze trajecten zullen nog doorlopen in de komende jaren.

Per 1 januari 2017 is na een intensieve voorbereidingsperiode de nieuwe gezamenlijke organisatorische eenheid voor I&A van Rijnland en het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (HHSK) op basis van "kosten voor gemene rekening" gerealiseerd.

Rijnland faciliteert slootsafari tijdens Open dag Boomkwekers

De vv heeft in 2016 de Beleidsnota "Duurzame Energiestrategie" en het Energie Efficiency Plan vastgesteld. Het is nu de uitdaging om de inhoud van deze beleidsstukken te vertalen naar de projectuitvoering en het reguliere werk van Rijnland. Innovatie en duurzaamheid blijven ook voor Rijnland booming business, zowel op nationaal als internationaal niveau. Het Rijnlandse innovatiefonds van in totaal € 0,25 mln is in 2016 voor het eerst in werking getreden. In de twee aanvraagrondes zijn negen aanvragen ingediend, waarvan er vier zijn goedgekeurd. Aan deze projectaanvragen is in totaal € 0,087 mln toegekend.

III. Risico's en weerstandsvermogen

Rijnlands weerstandscapaciteit is over 2016 voldoende robuust gebleken. Soms was sprake van een meevaller. Zo was sprake van een zeer gunstig moment voor het afsluiten van de grootste lening in 2016 en waren er meer eigendomspercelen verkocht dan begroot. Het risico van extreme wateroverlast en aanverwante calamiteiten was verder grotendeels begroot. Zo had Rijnland over 2016, net als voorgaande jaren circa € 1,2 mln geraamd aan personele formatie en materialen voor calamiteitenoefeningen en -bestrijdingen. De werkelijke kosten beliepen € 1,4 mln.

Relevant is dat op het gebied van project(risico)management Rijnland stappen heeft gezet. Soms door leergeld te betalen (waterketenclusters Velsen en Katwijk), maar vaker door de ingezette professionaliseringsslag. Uit de sessies over Passie van Water (de opvolger van het OrganisatieVerbeterplan uit 2014) bleek tot slot dat eigenaarschap in de Rijnlandse organisatie als ingewikkeld en diffuus wordt ervaren. Een aanpassing met een grotere rol voor de (vak)inhoudelijke sturing door het DT staat vanaf 2017 gepland.

Grondwaterproblemen in Noordwijk aangepakt

Eind 2016, begin 2017 was sprake van enkele langlopende, risicovolle dossiers die zich nog niet in de fase van afronding bevinden. Het betreft overwegend incidenten met een langdurig afwikkelingstraject. Verwezen wordt naar bladzijde 44 tot en met 46.

*IV. Exploitatie, investeringen en personeel*Exploitatie

Het programmajaarverslag 2016 sluit ten opzichte van de 2^e Burap met een negatief exploitatieresultaat van € 0,6 mln. Het tekort heeft vooral betrekking op de taakuitoefening. Het exploitatietekort van € 0,6 mln is in hoofdzaak veroorzaakt door:

Tegenvallers:

- Eenmalige afschrijvingskosten door verhoging investeringsdrempel (beleidswijziging)	€ 5,1 mln
- Hogere afschrijvingskosten door eerdere opleveringen dan begroot	€ 0,9 mln
- Hogere regulier inhuurkosten vanwege o.a. meer detacheringen	€ 1,3 mln
- Hogere leasekosten dienstauto's vanwege uitbreiding wagenpark en naheffingen wegenbelasting	€ 0,3 mln
- Premie Car-verzekering in exploitatie genomen	€ 0,1 mln
- Extra storting in de wachtgeld- en pensioenvoorziening dagelijks bestuur door o.a. lagere rekenrente	€ 0,3 mln
- Afrekeningen grensoverschrijdend afvalwater 2011 en 2012 van HHSK	€ 0,2 mln
- Minder bouwrente geactiveerd door o.a. lagere rente en investeringen	€ 0,6 mln
- Hogere kosten kwijtschelding en oninbaarheid belastingen	€ 0,3 mln
- Minder opgelegde bedrijfsaanslagen zuiverings- en verontreinigingsheffing belastingjaren over de jaren 2013-2016 door diverse externe ontwikkelingen	€ 0,7 mln
- Per saldo diverse kleine tegenvallers	€ 0,3 mln

Totaal tegenvallers	-/- € 10,1 mln

Meevallers:

- Lagere rentelasten en budget onvoorzien niet aangewend	€ 0,6 mln
- Lagere salariskosten en opleidingsbudget personeel	€ 0,7 mln
- Lagere aanschafkosten BHV-brand en blusmiddelen	€ 0,2 mln
- Lagere aanschaf- en onderhoudskosten gereedschappen en overige apparatuur	€ 0,2 mln
- Lagere advies- en onderzoekskosten derden	€ 1,1 mln
- Lagere kosten afvalverzameling en verwerking	€ 0,7 mln
- Lagere energiekosten	€ 0,5 mln
- Lagere kosten slibafvoer en chemicaliën en polymeren door met name een hoeveelheidsverschil	€ 0,8 mln
- Lagere kosten samenwerkingsovereenkomsten	€ 0,3 mln
- Hogere opbrengst uit verkoop van eigendommen m.n. in 4 ^e kwartaal	€ 1,9 mln
- Hogere personele baten door meer detacheringen, o.a. HWBP-bureau	€ 0,8 mln
- Diverse overige eenmalige bijdragen/subsidies	€ 0,2 mln
- Meer opgelegde aanslagen ingezetenen, gebouwd, en zuiveringsheffing huishoudens als gevolg van hogere WOZ-waarden en verbetering belastingbestanden	€ 1,5 mln

Totaal meevallers	€ 9,5 mln

Investeringen

De werkelijke bruto-investeringen in 2016 ad € 107,3 mln (inclusief baggerwerken) komen uit op 90% van de investeringsbegroting van € 118,9 mln. Het bereikte investeringsniveau valt binnen de bij de tweede bestuursrapportage afgesproken bandbreedte (€ 105 tot € 113 mln).

Personeel

Het 12-maands gemiddelde ziekteverzuim is voor Rijnland in 2016 uitgekomen op 4,4% (CBS; openbaar bestuur en overheidsdiensten 2016: 5,3%). Ten opzichte van 2015 is het ziekteverzuimpercentage 2016 gestegen met 0,4%. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een aantal langdurig zieke medewerkers. Blijvend aandacht is Werk gerelateerd ziekteverzuim.

Als gevolg van een bezuinigingsmaatregel en het afstoten van de financiële administratie is de begrote eigen formatie (vaste en tijdelijke dienstverbanden) in 2016 verlaagd van 626,8 fte naar 608,9 fte. In de loop van 2016 is toestemming gegeven voor een tijdelijke formatie uitbreiding (twee jaar) van 15 fte voor het oplossen van enkele korte termijn capaciteitskelpunten. De werkelijk bezetting bedroeg op 31-12-2016 629,9 fte, waarvan 4,4 fte betrekking hebben op trainees.

1. Jaarverslag 2016 per programma

1.1 Programmaverantwoording 2016

De activiteiten van Rijnland zijn ondergebracht in vijf programma's: Waterveiligheid, Voldoende water, Schoon en gezond water, Waterketen en Bestuur, Organisatie en Dienstverlening (B.O.D.).

Een toelichting op de gestelde doelen, de gerealiseerde resultaten en de bijbehorende middelen per programma volgt in de volgende paragrafen.

De netto kosten (kosten na aftrek van opbrengsten) van de programma's zijn:

1.1.1 Exploitatierkening naar programma's

EXPLOITATIEREKENING NAAR PROGRAMMA'S (bedragen x € 1 mln)

No.	Omschrijving	Jaarrekening 2016	Begroting na wijziging 2016	Begroting 2016	Jaarrekening 2015
		€	€	€	€
	Netto kosten van de programma's				
1.	Waterveiligheid	30,3	29,1	27,5	25,9
2.	Voldoende water	46,9	46,5	47,0	49,1
3.	Schoon en gezond water	7,9	9,9	10,0	72,1
4.	Waterketen	66,7	65,1	65,7	0,0
5.	Bestuur, organisatie en dienstverlening	30,8	30,8	32,4	31,6
	Totaal netto kosten van de programma's	182,6	181,4	182,6	178,7
	Waterschapsbelastingen	181,0	180,5	180,3	169,9
	Resultaat voor bestemming	-/- 1,6	-/- 0,9	-/- 2,3	-/- 8,8
	Onttrekkingen aan reserves	2,2	2,1	0,3	2,1
	Egalisatie van tarieven	2,3	2,3	2,3	16,8
	Toevoeging rente aan reserves	-/- 0,3	-/- 0,3	-/- 0,3	-/- 1,0
	Toevoeging egalisatie reserves	-/- 3,2	-/- 3,2	0,0	-/- 6,1
	Nog te bestemmen resultaat	-/- 0,6	0,0	0,0	3,0

In de volgende paragrafen worden de resultaten en bijbehorende middelen ten opzichte van de primaire begroting per programma toegelicht.

1.1.2 Waterveiligheid

Portefeuillehouders: M. Kastelein (veiligheid), H. Pluckel (kustbeheer)

Programmadirecteur: A.W.G. Bol

1.1.2.1 Strategische doelstelling van het Programma Veiligheid

Wij beschermen ons beheergebied en de Rijnlandse inwoners goed tegen overstromingen vanuit de zee, de rivieren en het regionale watersysteem. Hiervoor gebruiken we een aanpak in drie lagen: we noemen dat meerlaagsveiligheid. In het Waterbeheerplan 5 zijn voor de planperiode 2016-2021 drie tactische doelen voor waterveiligheid onderscheiden, gelijk aan de drie lagen van de meerlaagse veiligheid:

1. Wij beschermen tegen overstromingen (preventie),
2. Wij adviseren over het beperken van de gevolgen van overstromingen (gevolgbeperking),
3. We bereiden ons goed voor op een calamiteit (preparatie).

Het programma veiligheid is ten opzichte van de gestelde doelen in de begroting 2016 voor het grootste deel volgens plan verlopen. De voorbereiding van de verbetering van de IJsseldijk in Gouda is goed verlopen, waardoor net na de jaarwisseling de uitvoering daadwerkelijk is gestart. Ook met de dijkverbeteringen van regionale keringen zijn kilometers gemaakt: in 2016 is bijna 30 km opgeleverd en was er nog meer in uitvoering. Ook het laatste project van de 'Top 25' is in uitvoering gegaan. De toetsing van de objecten in of op regionale keringen is met vertraging gestart. De samenwerking met onze partners verloopt goed, maar de afstemming over niet-genormeerde polderkeringen met de provincies heeft nog niet plaatsgevonden.

1.1.2.2 Tactisch doel: Wij beschermen tegen overstromingen

Primaire keringen

De primaire keringen moeten volgens het WBP5 in 2021 allemaal voldoen aan de norm. Dit doen we door de waterkeringen goed te beheren, te onderhouden en waar nodig te verbeteren: het op orde brengen van de laatste 'zwakke schakel' langs de Hollandsche IJssel, ter hoogte van Gouda staat geprogrammeerd vanaf eind 2016. De primaire functie van de Spaarndammerdijk en de waterkering langs de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel zal gewijzigd worden in een regionale functie a.g.v. de versterking van de Lekdijken (project Centraal Holland). In 2017 start de volgende landelijke beoordeling van de primaire waterkeringen, maar we kiezen er bewust voor zelf pas in 2019 te starten. Zo kunnen we ervaringen van andere waterschappen meenemen in onze toetsing. Bovendien is dan ook pas het toetsinstrumentarium voor de kust beschikbaar. Rijnland is conform de landelijke afspraak uiterlijk 2023 gereed met de beoordeling.

In 2016 zijn de volgende resultaten bereikt:

- Het projectplan voor de verbetering van de IJsseldijk bij Gouda is vastgesteld, de subsidie van het HWBP voor de uitvoeringsfase is toegekend en het werk is gegund. Het verleggen van de kabels is voorbereid in 2016, maar de daadwerkelijke start daarvan was net na de jaarwisseling.
- De projectoverstijgende verkenning (POV) Centraal Holland is in 2016 met succes bestuurlijk afgerond. De nieuwe normering voor de Spaarndammerdijk en de waterkering langs de Gekanaliseerde Hollandse IJssel is bekend, maar moet nog wel formeel worden vastgesteld door de provincies. De veiligheidsopgave op basis van de nieuwe normering is bekend. In 2016 is met nog uit de POV beschikbaar budget gestart met vervolgonderzoek om o.a. de Rijnlandse opgave nader aan te scherpen. Afronding wordt medio 2017 verwacht.
- De POV is in juni gestart onder leiding van Hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerwaard. Rijnland is stakeholder en neemt deel in het technisch team.

Regionale keringen

Volgens het WBP5 moet eind 2021 65% van de regionale waterkeringen voldoen aan de norm en in 2030 alle regionale waterkeringen. Waarbij we uitgaan van de toetsing van 2012 en uitvoering in een risicogestuurd beheer- en onderhoudsprogramma. Per jaar moet 15 tot 20

km regionale keringen aangepakt worden. Waar mogelijk combineren we de werkzaamheden met werkzaamheden van andere partijen.

In de planperiode starten we ook met de toetsing van objecten die in of op de regionale keringen staan. Daarnaast onderzoeken we wat we met de nog niet genormeerde polderkeringen doen.

In 2016 zijn de volgende resultaten bereikt:

- 'Top 25': De laatste deelprojecten in Zoeterwoude, 'Nieuwkoop langs het water' en de Vriesekoopsepolder zijn afgerond. De projecten Wassenaarsepolder, "Langs de Drecht en de Tolhuiskade" en Polder Vierambacht "de Boddens Hosangweg" zijn in uitvoering. De Otwegwetering in Polder Zaanse Rietveld is definitief gegund. Hiermee is het laatste project van de 'Top 25' (in totaal 138 km) in de uitvoeringsfase beland. In totaal is van de 'Top 25' ruim 11 km kadeverbetering in 2016 opgeleverd.
- Buiten de 'Top 25' is gewerkt aan ca 25 km regionale keringen: De dijkverbeteringen Oukoop en Boterhuispolder zijn in voorbereiding. De eerste fase van de dijkverbeteringen bij Aalsmeer (2 km) is afgerond. De 2^e en 3^e fase zijn in voorbereiding. Daarnaast zijn in 2016 minder ingrijpende werkzaamheden uitgevoerd op ca 20 km regionale keringen. Ca. 16 km is gerealiseerd en 4 km in uitvoering gegaan, maar nog niet gerealiseerd. Tenslotte zijn eind 2016 ook de voorbereidingen gestart voor ca 32 km dijkverbetering die in de periode 2017-2019 in uitvoering zullen komen.
- De toetsing van de objecten in of op regionale keringen is in het najaar met vertraging gestart. De einddatum blijft ongewijzigd. De samenwerking met onze partners verloopt goed.
- Met de provincies is in 2016 ambtelijk de agenda verkend voor afstemming over de niet-genormeerde polderkeringen. De inhoudelijke afstemming is nog niet gestart.

Algemeen

Tenslotte voorkomen we activiteiten die een negatieve invloed op de keringen hebben en beschermen we de waterkeringen tegen muskus- en beverratten. Ook houden we de beleidskaders actueel en volgen en beïnvloeden we de landelijke ontwikkelingen.

In 2016 zijn de volgende resultaten bereikt:

- De landelijke veldproef naar alternatieven voor het bestrijden van muskusratten is verlengd tot en met 2017. Een tussenrapportage is in 2016 opgesteld. Deze vormt (waar mogelijk) samen met de uitkomsten van de bestuurlijke bijeenkomst van september waarin een aantal dilemma's/keuzes zijn voorgelegd de basis voor de nieuwe beleidsvisie. De visie zelf wordt in 2017 vastgesteld.
- T.b.v. de inhaalslag voor de legalisatie van niet-waterkerende objecten op regionale keringen is gestart met de beschrijving van objecten waarop wordt gehandhaafd. Belangrijkste criteria voor handhavend optreden zijn de risico's voor de stabiliteit en de hoogte van de kering. In de kadeschouw van 2017 worden deze criteria en beschrijving gebruikt.
- Het landelijk beoordelings-instrumentarium primaire keringen wordt later opgeleverd dan gepland (2017). Omdat daardoor ook de toetsing door de waterschappen dreigt te vertragen is er via de UvW een brief gestuurd aan de minister om deze vertraging alvast onder de aandacht te brengen.
- Voor de nieuwe toetsing regionale keringen worden landelijk de onderzoeksvragen verzameld binnen het Stowa 'ontwikkelingsprogramma regionale keringen' (ORK). Wij hebben onze onderzoeksvragen daarin ingebracht.

Interessant vanwege het innovatieve karakter is dat we in 2016 samen met Netherlands Space Office (NSO) met een subsidie van het ministerie van EZ zijn gestart met een onderzoek naar hoeverre we keringen tijdens droogte kunnen monitoren m.b.v. satellietinformatie. Medio 2017 hebben we inzicht in de haalbaarheid van de inzet van satellietinformatie.

1.1.2.3 Tactisch doel: Advisering over gevolgbepierking

In het kader van gevolgbepierking is in het WBP5 opgenomen dat we onze partners actief informeren over keuzes in de ruimtelijke inrichting. En dat we daarom voor het hele gebied inzicht hebben in de gevolgen van overstromingen en geschikte maatregelen voor duurzame

ruimtelijke inrichting. Hiervoor willen we in de planperiode graag samen met anderen een pilot uitvoeren. In 2016 heeft zich geen mogelijke kans voor een dergelijke pilot voorgedaan.

1.1.2.4 Tactisch doel: Voorbereiden op calamiteiten

Calamiteiten zijn helaas nooit uit te sluiten. Rijnland bereidt zich dan ook goed voor op alle mogelijke waterstaatkundige calamiteiten die zich in het beheergebied kunnen voordoen. We waarborgen slagvaardig en doelmatig optreden voor, tijdens en na afloop van een (dreigende) calamiteit. En we zorgen er samen met onze veiligheidspartners voor dat inwoners en bedrijven weten wat ze moeten doen bij een (dreigende) calamiteit.

Het goed voorbereiden op calamiteiten is niet alleen van belang voor het thema Waterveiligheid, maar ook voor de andere thema's. In het hoofdstuk van het programma Bestuur, Organisatie en Dienstverlening vindt u een rapportage over de calamiteitszorg- en organisatie.

1.1.2.5 Wat heeft het programma Waterveiligheid in 2016 gekost?

Exploitatiekosten Programma Waterveiligheid 2016

Programma Waterveiligheid	Jaarrekening 2016	Begroting na wijziging 2016	Begroting 2016	Verschil 2016	Verschil na wijziging in %
Netto exploitatiekosten (x € 1 mln)	30,3	29,1	27,5	2,8	4,1%

De exploitatielasten binnen het programma Waterveiligheid zijn € 2,8 mln hoger uitgevallen dan begroot. Deze € 2,8 mln is opgebouwd uit de volgende posten:

- De kapitaallasten zijn in 2016 hoger geweest dan begroot (+/+ € 4,4 mln). Dit bestaat uit enerzijds hogere afschrijvingskosten door inhaalafschrijvingen HWBP-bijdragen 2011/2012, resterende afschrijvingskosten van investeringen lager dan € 0,1 mln en eerder opleveren van een aantal kadeverbeteringswerken, (+/+ 4,8 mln) en anderzijds lagere rentelasten (-/- € 0,4 mln), wegens een verschil in begrote rente en werkelijk betaalde rente.
- De overige exploitatielasten zijn € 0,3 mln hoger dan oorspronkelijk begroot. Dit zit met name in hogere onderhoudskosten regionale keringen van € 0,5 mln. Daarentegen is de HWBP-bijdrage € 0,2 mln lager uitgevallen.
- De doorbelasting van personele- en overheadkosten aan dit programma zijn lager dan begroot (-/- € 1,7 mln).
- De opbrengsten liggen in de lijn met de begroting (+/+ € 0,2 mln). De niet begrote doorbelaste personeelslasten van detacheringen bij het HWBP-bureau en meer ontvangen opstalrechten opbrengsten uit pachten zijn gedeeltelijk gecompenseerd door minder geactiveerde bouwrente.

Bruto-investeringsuitgaven Programma Waterveiligheid 2016

Programma Waterveiligheid	Werkelijk 2016	Begroot 2016	% van Begroot
Begroting verlaagd met concern brede korting			
Bruto-investeringen (x € 1 mln)	21,6	21,7	100%

De werkelijke uitgaven liggen in de lijn met de begroting 2016 na aftrek van de concernbrede korting. Zoals eerder aangegeven worden de begrotingsafspraken zo goed als waar gemaakt en is er zelfs méér km's regionale keringen verbeterd dan was voorzien. Door aanbestedingsvoordelen (o.a. spoor 1 van Verbetering IJsseldijk Gouda en de top 25-projecten Oostering Zouterwoude Dorp en Nieuwkoop langs het Water), optimalisatie van de kadeverbetering polder Oukoop en doorschuiven van de voorbereiding van spoor 2 van VIJG naar 2017 zijn de werkelijke uitgaven lager dan begroot. Ook is de start van het project "toetsing objecten in of op regionale keringen" vertraagd.

Daarentegen leidt een versnelling van de uitvoering van de kadeverbeteringen in onder meer de polder Vierambacht en in de Wassenaarsche polder tot hoger uitgaven in 2016 ten opzichte van de begroting. Voor een nadere specificatie wordt verwezen naar bijlage 1-3.

1.1.3 Voldoende water

Portefeuillehouder: J.J.J. Langeslag, M.E.F. Leewis (zoet water)

Programmadirecteur: A.W.G. Bol

1.1.3.1 Strategische doelstelling van het Programma Voldoende Water

Rijnland zorgt voor voldoende water, dus niet te veel en niet te weinig en niet te zout, passend bij de functies in ons gebied. Dat lijkt vanzelfsprekend, maar is het niet. Rijnland ligt voor het grootste deel onder zeeniveau, kent een grote variatie aan hoogteligging en soorten landgebruik. Door klimaatverandering, bodemdaling en verstedelijking neemt de druk op de ruimte en het watersysteem almaar toe. Daarom is goed beheer, een goede inrichting en gedegen onderhoud van essentieel belang voor het gewenste waterpeil.

Het programma Voldoende Water loopt goed. Het actualiseren van peilbesluiten, onderhoud aan watergangen en kunstwerken, oplossen van de wateropgave in watergebiedsplannen, het loopt vrijwel allemaal goed. We hebben het beleid peilafwijkingen geëvalueerd, de studie naar de boezem uit 2004 geactualiseerd en werken aan de herziening van het beleid rondom onderhoud aan watergangen. De voorbereiding van beide piekbergingen loopt naar wens en we hebben de verkenning van de varianten voor de uitbreiding van de Kleinschalige WaterAanvoorzieningen (KWA) afgerond. Natuurlijke lopen er ook dingen minder goed. Zo hebben we in 2016 per abuis met PFOS verontreinigde baggeren verspreid. We zijn in goed overleg met de betrokken omgevingsdiensten om dit op te lossen. Daarnaast zijn we in gesprek met de gemeente Spaarnwoude en de gemeente Amsterdam over de sluisjes Halfweg.

1.1.3.2 Tactisch doel: We zorgen dat de waterpeilen kloppen

In een peilbesluit stelt Rijnland het te voeren peil in de watergangen vast. Dit doen we in goed overleg met belanghebbenden. We zoeken hierbij naar een optimum van alle belangen, duurzaamheid en kosten en baten. Rijnland moet beschikken over actuele peilbesluiten. Daarom herzien we de peilbesluiten regelmatig. We doen dit zo veel mogelijk geïntegreerd met de aanpak van wateroverlast (paragraaf 1.3.4). In 2016 heeft de VV zeven peilbesluiten vastgesteld. Het college heeft daarnaast negen peilbesluit vrijgegeven voor de inspraak.

In sommige gevallen leidt het vastgestelde peil tot 'onevenredige' benadeling van een individueel belang. In dat geval kunnen belanghebbenden, onder voorwaarden, een afwijkend peil instellen door hiervoor een vergunning aan te vragen. In 2016 hebben we het beleid voor peilafwijkingen geëvalueerd met belanghebbenden. De resultaten hiervan nemen we mee in de evaluatie en herziening van de Keur in 2017.

1.1.3.3 Tactisch doel: Instandhouden van het watersysteem

Om het peil te kunnen voeren, zoals vastgesteld in het peilbesluit, voert Rijnland water aan en af met behulp van kunstwerken. Die kunstwerken (inlaten, gemalen en stuwen) en watergangen moeten daarvoor wel goed functioneren.

In 2016 startte Rijnland met de herziening van baggerbeleid. In de loop van dit proces hebben we die herziening verbreed naar het totale onderhoud aan watergangen. Hierdoor hebben we deze herziening niet in 2016 maar in 2017 afgerond. Tevens zijn we gestart met het opstellen van een z.g. waterbodempkwaliteitskaart, mede op basis van ervaringen bij onze bureaus.

Ondertussen loopt het onderhoud natuurlijk gewoon door. Zo hebben we in 2016 o.a. de baggerclusters 5 (Nieuwkoop) en 6 (Ringvaart Haarlemmermeer) afgerond. Diverse andere clusters lopen door en hiervan hebben we diverse deelbestekken ook afgerond en andere deelbestekken hebben we opdracht voor verleend of in voorbereiding. In een aantal projecten spelen in de nazorg nog een paar aandachtspunten: de afhandeling van een weilanddepot waarin asbest is gevonden, een strafrechtelijk onderzoek naar de aannemer en een rechtszaak. Tijdens de uitvoering van baggerwerkzaamheden in de Haarlemmermeerpolder blijkt met PFOS verontreinigde bagger te zijn verwerkt. De VV is eind 2016 apart geïnformeerd over de PFOS problematiek. Omdat voor PFOS in bagger geen normen bestaan, hebben we intensief overlegd

met de omgevingsdienst. Als gevolg hiervan hebben we de bagger die op Schiphol is verspreid, gesaneerd en kan de bagger in het depot in Reeuwijk blijven liggen.

Het onderhoud aan watergangen (niet baggeren) heeft Rijnland ondergebracht in 20 onderhoudsbestekken. Hierin hebben we waar mogelijk het onderhoud aan natuurvriendelijke oevers opgenomen. Met de gemeente Haarlemmermeer is samen het onderhoud voor watergangen, oevers en bermen aanbesteed. Rijnland en de gemeente hebben een verschil van mening met de aannemer over het bestek. In de uitspraak van de Raad van Arbitrage begin 2017 is de aannemer deels in het gelijk gesteld. Dit leidt tot hogere kosten voor Rijnland.

In 2016 hebben we de renovatie van het boezemgemaal Gouda afgerond. Daarnaast zijn we gestart met de renovatie van het boezemgemaal Spaarndam. Vanwege een tegenvallende aanbesteding komen de kosten hoger uit dan oorspronkelijk geraamd; de VV heeft medio 2016 aanvullend krediet verleend. In 2016 hebben we ook de renovatie en nieuwbouw van 4 poldergemalen - minder dan in voorgaande jaren door een temporisering op dit thema in 2015 - uit cluster 1 afgerond. Hiermee hebben we cluster 1 afgerond op een aantal uitzondering na die we hebben overgeheveld naar cluster 2. In 2016 startten we conform planning met de voorbereiding van dit cluster 2 waarin naast de overgehevelde gemalen 22 nieuw op te pakken gemalen zitten. We hebben daarbij meteen de aanpak tegen het licht gehouden. Dit levert nu beperkt vertraging op maar op termijn een efficiëntere uitvoering.

In 2016 hebben we een aanpak en prioritering voor onderhoud aan overige kunstwerken opgesteld. De vijftig kunstwerken met de hoogste prioriteit, aangevuld met een aantal kunstwerken die er gedurende het jaar als prioriteit bijkwamen, hebben we opgepakt en in 2016 gerenoveerd of vervangen. Rijnland overlegt met de gemeente Spaarndam over de sluisjes Halfweg. Deze sluisjes hebben dringend onderhoud nodig, hebben geen waterstaatkundige functie maar vormen wel een obstakel in de waterafvoer, en hebben bovendien een monumentale status. We voeren ook overleg met de gemeente Amsterdam vanwege een subsidie van de gemeente (NB: recent heeft de gemeente besloten dat de voorwaarde dat voor eind 2017 opdracht moet zijn verleend voor het werk, los te laten).

Samen met gemeente Noordwijk en het HWBP (subsidiegever) heeft Rijnland drainage laten aanbrengen in de boulevard van Noordwijk ter beperking van grondwateroverlast. Deze werkt niet naar behoren en met alle relevante partijen werken we aan een oplossing. De schadeadviescommissie heeft opdracht om te adviseren over de ingediende schadeclaims van burgers en bedrijven als gevolg van de grondwateroverlast. Rijnland heeft aan het HWBP een bijdrage in de kosten gevraagd.

1.1.3.4 Tactisch doel: Beperken gevolgen wateroverlast

Naar aanleiding van ernstige wateroverlast eind jaren '90 hebben overheden afgesproken het watersysteem waar nodig klimaatbestendig te maken. De provincies hebben normen opgesteld waar het watersysteem aan moet voldoen.

In 2016 startte Rijnland met het actualiseren van een studie van het boezemsysteem. Daarmee krijgen we inzicht in de gevolgen van klimaatveranderingen op het watersysteem en de regionale keringen. De voorlopige conclusies laten zien dat het boezemsysteem robuust genoeg is na uitvoering van de al eerder vastgestelde maatregelen: vergroten van de gemaalcapaciteit en aanleggen van twee piekbergingen. Bovendien kunnen we door goed samen te werken met onze bureaus, betere (weers)informatie en een beter softwaremodel steeds beter sturen en anticiperen op ontwikkelingen. De opgave in de regionale keringen blijkt volgens de boezemstudie enigszins toe ten nemen en de wateropgave in de polders blijkt significant groter dan eerder gedacht.

Voor de piekberging Nieuwe Driemanspolder hebben we in 2016 tot "voorlopige gunning" van de ontwerp- en de uitvoeringsfase besloten. In een hiertegen aangespannen kort geding heeft de rechter Rijnland in het gelijk gesteld. Voor de piekberging Haarlemmermeer hebben we in 2016 ruilgrond aangekocht die we kunnen inzetten bij de verwerving van de laatste percelen. De onteigeningsprocedure hiervan hebben we in gang gezet. Parallel daaraan bereiden we het ontwerp van de piekberging voor.

In diverse watergebiedsplannen loopt de uitvoering volop. De waterberging in Spoelwijk hebben we begin 2016 afgerond. Alle kunstwerken in de Noordplas hebben we gerealiseerd; in kleine stapjes voeren we de beoogde peilopzet door. Daarnaast startten we in de omgeving Zoetermeer een nieuw watergebiedsplan waarbij we de KRW-opgave integraal meenemen. Voor een aantal polders hebben we de analyse afgerond en een eerste bijeenkomst met belanghebbenden gehouden. Eind 2016 startten we met de voorbereiding van het watergebiedsplan in de regio Roelofarendsveen-Hoogmade-Woubrugge. In het watergebiedsplan Reeuwijk hebben we een interactief proces met belanghebbenden doorlopen over het in te stellen peil in "De Wijk".

In 2016 werkten we aan het afronden van nog lopende stedelijke waterplannen en het omzetten hiervan naar z.g. strategische agenda's. We hebben de aanpak en doelstellingen met de VV besproken en ook met diverse gemeenten. We zijn met een aantal gemeenten begonnen met het opstellen van een strategische agenda.

1.1.3.5 Tactisch doel: Zoet water

Voor alle functies, maar vooral de natuur en de drie Greenports, vormt de aanvoer van voldoende zoet water een belangrijke randvoorwaarde. Daarom laat Rijnland bij Gouda zoet water in uit de Hollandse IJssel. In geval van droogte kunnen we extra water aanvoeren via de z.g. Kleinschalige WaterAanvoervoorzieningen (KWA).

Door de klimaatontwikkelingen is de KWA op termijn niet meer toereikend en daarom vergroten we samen met het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden de capaciteit van de KWA. Eind 2016 hebben we de verkenning van de varianten afgerond.

Naast het vergroten van de aanvoer, onderzoeken we ook hoe we de vraag naar zoet water kunnen beperken. In de regio Boskoop hebben we in 2016 samen met de agrarische sector een rapport met handelingsperspectieven opgesteld. In de Haarlemmermeer onderzochten we in 2016 met de sector de kansen voor optimalisatie van de doorspoeling.

Ten slotte willen we ook extra verzilting van het systeem voorkomen. Zowel de uitbreiding van de zeesluis IJmuiden als de verdieping van de Nieuwe Waterweg vormen wat dat betreft een bedreiging. In beide projecten hebben we in 2016 afgesproken dat de initiatiefnemers maatregelen nemen om de toename van verzilting te beperken en/of compenserende maatregelen treffen. Zij hebben ondertussen hiertoe financiën gereserveerd. Ook monitoring maakt hier onderdeel van uit.

1.1.3.6 Wat heeft het programma Voldoende water gekost in 2016?

Exploitatiekosten Programma Voldoende water 2016

Programma Voldoende water	Jaarrekening 2016	Begroting na wijziging 2016	Begroting 2016	Vershil 2016	Vershil na wijziging in %
Netto exploitatiekosten	46,9	46,5	47,0	-/- 0,1	0,9%

De exploitatielasten binnen het programma Voldoende water zijn € 0,1 mln lager uitgevallen dan begroot. Deze € 0,1 mln is opgebouwd uit de volgende posten:

- De kapitaallasten zijn in 2016 hoger geweest dan begroot (+/+ € 0,7 mln).
Dit bestaat uit enerzijds lagere afschrijvingskosten van de stedelijke waterplannen en doorschuiven naar 2017 van de overdracht van een asset met resterend boekwaarde (-/- € 1,4 mln) en anderzijds hogere afschrijvingskosten door het restant van kleinschalige investeringen lager dan € 0,1 mln geheel af te schrijven (+/+ € 3,1 mln) en door lagere rentelasten (-/- € 1,0 mln) wegens een verschil in begrote rente en werkelijk betaalde rente.
- De overige exploitatielasten liggen in de lijn met de begroting.
- De doorbelasting van personele- en overheadkosten aan dit programma zijn hoger dan begroot (+/+ € 1,0 mln).

- De opbrengsten zijn € 1,8 mln hoger dan oorspronkelijk begroot. Hogere opbrengst uit de verkoop van eigendommen (+/+ € 1,8 mln) en diverse eenmalige bijdragen (+/+€ 0,3 mln) gecompenseerd met minder geactiveerde bouwrente (-/- € 0,3 mln) hebben geleid tot hogere opbrengsten.

Bruto investeringsuitgaven Programma Voldoende water 2016

Programma Voldoende water	Werkelijk 2016	Begroot 2016	% van Begroot
Begroting verlaagd met concern brede korting			
Bruto-investeringen (x € 1 mln) (inclusief baggerwerken)	41,6	43,3	96%

De totale investeringsuitgaven liggen € 1,7 mln lager dan begroot, waarvan € 2,3 mln. in het baggerprogramma, zonder consequenties voor de doelen. Op projectniveau bestaan wel enkele verschillen, maar die nivelleren veelal op clusterniveau (bijvoorbeeld het baggercluster, of de watergebiedsplannen). De grootste afwijkingen worden veroorzaakt door:

- Tijdens het opstellen van de begroting 2016 speelde de discussie of de piekberging Haarlemmermeer kon worden uitgesteld met als gevolg dat er geen middelen waren opgenomen. Kort daarna heeft het bestuur naar aanleiding van de eerste resultaten van de boezemstudie besloten de grondverwerving en voorbereiding wel in 2016 te starten.
- Vertraging in de piekberging Nieuwe Driemanspolder
- Tegenvaller in de aanbesteding van boezemgemaal Spaarndam
- Vertraging in het waterplan Haarlem
- Minder bagger dan voorheen geschat in project "regulier 2015"

Voor een nadere specificatie wordt verwezen naar bijlage 1-3.

1.1.4 Schoon en Gezond water

Portefeuillehouders: M.E.F. Leewis

Programmadirecteur: A.W.G Bol

1.1.4.1 Strategische doelstelling van het Programma Schoon en Gezond water

Schoon en gezond water is in de dichtbevolkte waterrijke delta van West-Nederland van essentiële belang. Zowel voor de mens, de natuur, als de bedrijven. Er mogen niet te veel voedings- en vervuulende stoffen in het water zitten, en een goede inrichting en ecologisch beheer en onderhoud vormen een belangrijke randvoorwaarde.

Het programma Schoon en Gezond Water loopt merendeels goed. Het overleg met de agrarische sector over het terugdringen van de emissies loopt goed; nu is het zaak dit goede gesprek te vertalen naar concrete uitvoeringsmaatregelen. We hebben in 2016 geen doelen voor overige wateren opgesteld; dit bleek erg complex. We beraden ons op een aangepaste aanpak. We zijn over een achttal KRW-waterlichamen in gesprek met de belanghebbenden over knelpunten en oplossingen. Voor één waterlichaam, De Wilck, gaan we terug naar de tekentafel. Het overgrote deel van onze zwemwaterlocaties voldoet aan de gestelde normen. In een aantal locaties werken we met andere partijen eraan om de kwaliteit te verbeteren. Op diverse (zwemwater)locaties hebben we te maken met blauwalgen. We zijn gestart met een project om dit op te lossen, waarbij we nauw samenwerken met andere partijen en diverse innovatieve oplossingen uitproberen.

1.1.4.2 Tactisch doel: Verminderen watervervuilingen

Voor het verbeteren van de waterkwaliteit en ecologie werken we aan beheer en onderhoud, herstelmaatregelen, en aan het verminderen van vervuilingen. We richten ons voor dat laatste primair op de waterketen (paragraaf 1.5) en de agrarische sector. In zeer nauwe samenwerking met de diverse agrarische sectoren hebben we in 2016 maatregelen in beeld gebracht om de emissies te verlagen. De sector voert de maatregelen zelf uit met cofinanciering van Rijnland en (Europese) subsidie. De uitvoering van de eerste maatregelen moet in 2017 starten. Daarnaast praat Rijnland actief mee over het opstellen van de vijfde nitraatrichtlijn waarin we samen met de agrarische sector inzetten op het voortzetten en uitbouwen van de genoemde samenwerking.

Om watervervuiling vanuit de agrarische sector te verminderen houden we ook toezicht. In 2016 specifiek op teeltvrije zones in de boomteelt, ontsmettingswijze in de bollenteelt, en mestopslag en onderhoud van het erf en de veehouderij. Ook houden we surveillancetoezicht op het toepassen van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen. Op dat laatste punt hebben we in 2016 negen ernstige overtredingen geconstateerd.

Soms treffen we bij baggerwerkzaamheden (paragraaf 1.3.3) een verontreinigde waterbodem aan. De verontreinigde bagger verwijderen we en voeren we af. In 2016 heeft provincie een saneringsplan bij de omgevingsdienst ingeleverd voor de verwijdering van de verontreinigde waterbodem bij het NAF-terrein in Alphen. In goed overleg met, en met een financiële bijdrage van Rijnland. Het RIVM heeft begin 2016 handvatten geleverd hoe om te gaan met de PFOS-verontreiniging rond Schiphol. We overleggen met betrokken partijen hoe nu verder. De VV is eind 2016 apart geïnformeerd over (andere onderdelen van) het PFOS-dossier.

1.1.4.3 Tactisch doel: Ecologisch beheer en onderhoud en inrichting

In grotere plassen en meren werkt Rijnland aan het verbeteren van de waterkwaliteit en ecologie (paragraaf 1.4.4). Grote winst valt ook te halen uit de inrichting en het verbeteren van beheer en onderhoud van de kleinere wateren. Om te bepalen hoe we dat doen, gaan we doelen voor die kleinere wateren opstellen. Ter voorbereiding daarop meten we de uitgangssituatie. Daarnaast wilden we een aantal gebieden aanleggen c.q. aanwijzen als voorbeeld, inspiratie, voor de kleinere wateren. Dit is in 2016 niet gelukt vanwege de complexiteit en gevoeligheid van de materie. We hebben daarop onze aanpak gewijzigd en zoeken niet naar aan te leggen gebieden als voorbeeld, maar naar al bestaande gebieden die ons inspireren. Die gebieden kunnen ook buiten het beheergebied liggen.

Bovendien zijn we begin 2017 een bestuurlijke proces gestart, Kijk op Waterkwaliteit, waarin we onze ambities op het gebied van waterkwaliteit en ecologie willen bepalen. De uitkomsten van dit proces bepalen mede de aanpak voor de doelen overig water.

Het eigen beheer voert Rijnland steeds ecologisch uit. Zo startten we in 2016 met de voorbereiding van de aanbesteding van de recent aangelegde natuurvriendelijke oevers in de Reeuwijkse plassen. Daadwerkelijk uitvoering conform deze aanbesteding is voorzien in de winter van 2017-2018. In 2016 startten we met de herziening van het beleid en de aanpak van onderhoud aan watergangen (zie paragraaf 1.3.3). Hierin nemen we ook mee wat we minimaal verwachten van andere onderhoudsplichtigen en hoe we hen kunnen stimuleren een stapje verder te gaan in het ecologisch beheer en onderhoud.

1.1.4.4 Tactisch doel: Schone meren

In 2016 werkten we aan de laatste maatregelen van de geprioriteerde waterlichamen uit de eerste periode van de KRW, met name in de regio Reeuwijk. Ook startten we de monitoring om goed in de gaten te houden of de uitgevoerde maatregelen ook leiden tot de beoogde resultaten.

In 2016 startte de tweede planperiode van de KRW. In goed overleg met de belanghebbenden werken we aan het verbeteren van de kwaliteit in de Langeraarse Plassen. In 2016 startten we een onderzoek naar het aanwezige slib en hebben we de aanleg van natuurvriendelijke oevers voorbereid. Daarnaast startten we in 2016 een gebiedsproces (watergebiedsplan) waarin we naast de KRW-opgave ook de waterkwantiteitsopgaven meenemen in de regio Aalsmeer en in de regio Zoetermeer (paragraaf 1.3.4). Voor het gebied De Wilck bleek medio 2016 dat we terug moeten naar de tekentafel en nog niet op korte termijn kunnen gaan uitvoeren.

Voor kansen die zich voordoen buiten de geprioriteerde waterlichamen hebben we een synergieproject opgetuigd. Zo hebben eigenaren in 2016 overige watergangen gebaggerd in een project in polder Bloemendaal waarin gemeente, provincie, Staatsbosbeheer en eigenaren meedoen. Daarnaast spelen er twee kansen: natuurvriendelijke oevers in het Amsterdamse Bos en een kunstmatig "rif" in de Zegerplas. De VV heeft in het najaar besloten de criteria voor bijdragen te verruimen zodat we ook kansen kunnen pakken buiten de KRW-waterlichamen.

1.1.4.5 Tactisch doel: Zwemwater

In 43 officiële zwemwaterlocaties, door de provincie aangewezen, monitort Rijnland de zwemwaterkwaliteit op basis van de Europese Zwemwaterrichtlijn. Het overgrote deel van de locaties scoort voldoende, goed of uitstekend. Een viertal locaties voldoet niet, ondanks maatregelen die we in 2015 in drie hiervan hebben genomen. Over de vierde locatie hebben we intensief overleg gevoerd met het recreatieschap Spaarnwoude en de gemeente Velsen. Het recreatieschap heeft in 2016 de benodigde onderhoud aan watergangen en maatregelen in de riolering uitgevoerd, zodat Rijnland in 2017 aanvullende maatregelen kan treffen.

Blauwalgen vormen in praktijk een groot probleem op een flink aantal zwemwaterlocaties. De VV heeft in 2016 de aanpak en prioritering vastgesteld en het bijbehorende krediet vrijgegeven en direct gevraagd wat er nodig is om meer te doen. Ondertussen startten we in 2016 samen met andere partijen op diverse locaties met de uitvoering. Veelal maken we hierbij gebruik van innovatie methoden zoals ultrasoon geluid en waterstofperoxyde. Of deze methoden het gewenste resultaat hebben zal in 2017 blijken.

1.1.4.6 Wat heeft het programma Gezond water gekost in 2016?

Exploitatiekosten Programma Schoon en gezond water 2016

Programma Schoon en gezond water	Jaarrekening 2016	Begroting na wijziging 2016	Begroting 2016	Verschil 2016	Verschil na wijziging in %
Netto exploitatiekosten	7,9	9,9	10,0	-/- 2,1	-/- 20,2%

De exploitatielasten binnen het programma Schoon en gezond water zijn € 2,1 mln lager uitgevallen dan begroot. Deze € 2,1 mln is opgebouwd uit de volgende posten:

- De kapitaallasten zijn in 2016 lager geweest dan begroot (-/- € 0,3 mln).
- De overige exploitatielasten zijn € 0,8 mln lager dan oorspronkelijk begroot. Dit zit met name in lagere kosten monitoring waterkwaliteit (-/-€ 0,7 mln) en lagere energiekosten (-/- € 0,1 mln). De lagere kosten monitoring waterkwaliteit zijn voornamelijk veroorzaakt door lagere advies- en onderzoekskosten en een verschuiving van de kosten Aquon naar andere programma's.
- De doorbelasting van personele- en overhead kosten en ondersteunende producten aan dit programma zijn lager dan begroot (-/- € 0,9 mln).
- De opbrengsten vallen € 0,1 mln hoger uit dan begroot.

Bruto-investeringsuitgaven Programma Schoon en gezond water 2016

Programma Schoon en Gezond water	Werkelijk 2016	Begroot 2016	% van Begroot
Begroting verlaagd met concern brede korting			
Bruto-investeringen (x € 1 mln)	1,3	2,0	65%

De uitgaven liggen een kleine € 1 mln. lager dan begroot. Het gaat hierbij om meerdere relatief kleine (kleiner dan € 0,3 mln.) afwijkingen in o.a. maatregelen in Reeuwijk, aanpak landbouwemissies, en doelen overig water. Voor een nadere specificatie wordt verwezen naar bijlage 1-3.

1.1.5 Waterketen

Portefeuillehouder: J. Haan

Programmadirecteur: G. v.d. Kooij

1.1.5.1 Strategische doelstelling van het Programma Waterketen

In de waterketen legt ons water de weg af van drinkwater → afvalwater (riolering) → waterzuivering → oppervlaktewater (bron voor drinkwater). Kerntaak van Rijnland is het zuiveren van het afvalwater van huishoudens en bedrijven. Zodanig dat het gezuiverde water (effluent) voldoet aan de vastgestelde norm. Zo leveren we een belangrijke bijdrage aan de volksgezondheid en aan een gezond watersysteem.

Rijnland heeft twee doelen voor de waterketen vastgesteld in WBP 5, namelijk doelmatig en duurzaam. Met doelmatig bedoelen we dat we tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten aan de norm voldoen, en bovendien anticiperen op nieuwe ontwikkelingen (techniek, organisatie, nieuwe stoffen). Duurzaam betekent dat ons afvalwater uiteindelijk volledig als bron gebruiken voor waardevolle grondstoffen en energie (circulaire economie).

Rijnland heeft in 2016 richtinggevende keuzes voorbereid voor de toekomstige Organisatie van het Zuiveringsbeheer (TOZ). Dit na een intensief ambtelijk en bestuurlijk proces met VV-klankbordgroep. De in februari 2017 gekozen insteek is dat Rijnland de samenwerking met publieke partners intensificeert en dat de wendbaarheid en het adaptief vermogen van de organisatie wordt vergroot.

Eind 2016 werd Haarlem Waarderpolder als eerste awzi op afstand bediend via de centrale proceskamer. De komende twee jaar volgen de resterende awzi's. Ook werpt het assetmanagement zijn eerste vruchten af: in de VV werden enkele business cases behandeld die voortaan als basis voor relevante investeringsbeslissingen dienen.

De centralisatie van awzi's ligt op schema. Zo is de verouderde awzi Langeraar gesloopt en startte Rijnland met de aanleg van persleidingen in de Haarlemmer-meer. De ATEX aanpassingen zijn grotendeels gerealiseerd. Hiermee kan Rijnland verantwoord veiliger werken om de biogasinstallaties te bedienen.

De uitvoering van de grote renovaties (Leiden zuid-west en Velsen) vordert gestaag, hoewel vertragingen zijn opgetreden als gevolg van organisatorische- en technische risico's, waardoor voor 'Velsen' een aanvullend krediet was benodigd. Ondanks de verbouwingen bleven overschrijdingen van de effluent-norm beperkt.

De samenwerking met de waterketenpartners (gemeenten en drinkwater-bedrijven) verloopt goed met het integrale afvalwaterketenplan Bollenstreek als tastbaar succes. Rijnland en Dunea werken samen aan het beheer en onderhoud van de Rijnlandse persleidingen. Ook in de verdere verduurzaming van de waterketen zijn stappen gezet.

1.1.5.2 Tactisch doel: Doelmatige verwerking afvalwater

Rijnland zuivert het afvalwater structureel zo efficiënt en duurzaam mogelijk. Het zuiveringsproces is technisch complex en kent veiligheidsrisico's (zowel fysiek als ICT). De zuiveringen verbruiken veel energie en hulpstoffen en produceren een grote hoeveelheid restproduct, het zuiveringsslib. Dit zijn dan ook belangrijke aandachtspunten die terugkomen in de top 10 van de begroting. We werken aan centralisering, modernisering en het inhalen van opgelopen onderhoudsachterstanden op onze installaties. De renovaties zijn technisch complex en uitdagend, te meer daar de zuiveringen tijdens de verbouwing "gewoon" in bedrijf blijven.

Continueren efficiënt en effectief verwerken afvalwater

De noodzakelijke verbouwingen aan de zuiveringen (AWZI's) kunnen de effluentkwaliteit gedurende korte periodes negatief beïnvloeden. Bij enkele zuiveringen doet dit zich voor, zoals Leiden ZW, Haarlem WP en Velsen. De mindere kwaliteit van het effluent was in 2016 (met

uitzondering enkele droogrest overschrijdingen door hevige neerslag) binnen de juridische kaders en van korte tijd.

Assetmanagement

Met asset-management zorgen we voor een professionele onderbouwing van beheer en onderhoud en investeringsbeslissingen. De afgelopen jaren is stevig ingezet op het op orde krijgen van de gegevens en in de samenwerking tussen de afdelingen. Dit werpt inmiddels zijn vruchten af. In 2016 zijn de businesscases volgens planning uitgevoerd. Deze leveren de onderbouwing op voor investeringsbeslissingen. De planning om assetmanagement te integreren in de reguliere bedrijfsvoering ligt op schema.

Centralisatie zuiveringen

Verouderde en relatief kleine zuiveringen worden niet meer gerenoveerd. Het is doelmatiger om ze te sluiten en het afvalwater te transporteren naar een grotere en moderne waterzuivering. Deze centralisatie ligt op schema.

Oude Rijnzone: de Awzi Langeraar is voor 1 januari 2016 uit bedrijf genomen. De zuivering is in januari en februari 2016 gesloopt. Er wordt verder gewerkt aan de sluiting van de awzi Rijsaterwoude. Haarlemmermeer (transportstelsel aanleggen t.b.v. sluiten Aalsmeer en Rijsenhout, en t.b.v. sluiten Heemstede en Schalkwijk): het project Aalsmeer-Rijsenhout is in zijn geheel in 2016 aanbesteed. De uitvoering wordt sinds november 2016 voorbereid. Aanleg wordt grotendeels in 2017 voorzien, afronding in 2018. Het eerste stuk persleiding van Heemstede naar Schalkwijk is in 2016 aangelegd. De rest van het transportstelsel wordt in de periode 2017-2020 aangelegd.

Vernieuwen procesautomatisering en Centrale Proceskamer

Vernieuwing van de procesautomatisering (PA) en aansluiting op de CPK van Alphen-Noord is licht vertraagd door scopewijzigingen. Voor de awzi's Leiden-Zuidwest en Velsen is de realisatie van de nieuwe procesautomatisering gekoppeld aan de vertraagde oplevering van die awzi's. In de meeste andere zuiveringskringen is de vernieuwing van de PA al gestart. Alle kredieten zijn inmiddels verstrekt en passen in de MJP-raming. In de loop van 2019 is naar verwachting op alle zuiveringen en rioolgemalen de procesautomatisering vernieuwd en zijn ze op de CPK aangesloten.

Renovaties zuiveringen

Leiden Zuid-West: De uitvoering vordert gestaag. De opleveringsdatum (31 december 2016) is verschoven naar eind derde kwartaal 2017. De aannemer van het renovatieproject alsmede de aannemer van de PA hebben vertraging opgelopen. Om de achterstand te beperken en de gewenste kwaliteit te realiseren, werken de teams van de aannemers en opdrachtgever nauw samen.

Velsen: Alle onderdelen van de renovatie zijn in uitvoering. In 2016 is extra krediet gevraagd en verkregen, vanwege het optreden van veel voorziene en onvoorziene risico's. Het ontwerpen en bouwen van gasveiligheidsaanpassingen en van de innovatieve stikstofverwijdering bleek ingewikkelder te zijn dan aanvankelijk was voorzien. Vanwege de complexiteit van het project wordt verwacht dat er nog risico's zullen optreden gedurende de laatste fasen van de renovatie. Verwacht wordt dat de renovatie grotendeels in 2017 wordt afgerond. Het risico bestaat dat de nieuwe emissie-eisen van RWS dan nog niet gehaald worden en er aanvullende maatregelen uitgevoerd moeten worden.

TOZ

Eind 2016 is het, in kader van het TOZ proces, bestuurlijke eindmemo "Toekomstige organisatie zuiveringsbeheer: strategische keuzes" in het college behandeld en goedgekeurd. Op 1 februari 2017 heeft ook de VV dit memo goedgekeurd. Daarmee geeft het mede richting aan de toekomstige zuiveringsstrategie. Het aangepaste beleid zal worden vastgelegd in de update van het strategisch zuiveringsplan.

Bewustwording en betrokkenheid omgeving

Begin 2016 is de bewustwordingsactie "niet in het riool" in de sub-regio Leiden uitgevoerd, met daarin specifiek aandacht voor onder meer vetresten en geneesmiddelen(afval). Deze is succesvol afgerond, met alleen al in Leiden gemiddeld 3000 bereikte personen. De bewustwordingcampagne wordt eind 2016 tot en met voorjaar 2017 herhaald, dit keer ook in samenwerking met alle andere aub-regio's. Daarnaast zijn enkele lokale initiatieven ondersteund op het vlak van duurzame en klimaatbestendige stad (o.m. regentonnen acties En Operatie steenbreek) en is er op 4 mei 2016 een open dag georganiseerd op de awzi Leiden Noord.

Overige speerpunten*Inspecties*

Op basis van de inspecties in 2016 heeft Rijnland voor het eerst een uniform beeld van de staat van de zuiveringstechnische werken en de onderhoudsbehoefte. Met uniform wordt hier bedoeld dat dit beeld is gebaseerd op een Rijnland breed gestandaardiseerde inspectie- en beoordelingsmethode. Deze informatie is de basis voor de eerste Lange Termijn Asset-Management (LTAP), die begin 2017 is opgesteld.

Veiligheid (algemeen)

In 2016 is veel aandacht besteed aan de bewustwording van veiligheid (audits, veiligheidsfilmpjes, bedrijfshulpverleningstrainingen). De risico-inventarisaties en -evaluaties (RI&E's) zijn in voorbereiding en zullen de komende jaren uitgevoerd worden op alle installaties. De eerste RI&E op AWZI Haarlem Waarderpolder is uitgevoerd.

Veiligheid: ATEX

Ook in 2016 is er hard gewerkt aan de veiligheid (ATEX eisen) van de vier Rijnlandse slibvergistings-installaties. Drie van de vier installaties zijn eerder al technisch aangepast en zijn weer in bedrijf. Er worden nu extra stappen gezet om '100% ATEX-proof' te kunnen zijn. Die stappen bestaan deels uit aanvullende technische maatregelen maar vooral ook uit het op orde krijgen en borgen van procesinformatie en objectdocumentatie. Het is lastig te voorspellen wanneer deze stappen gereed zullen zijn o.a. omdat ze samenlopen met renovaties op de awzi's.

Op dit moment wordt de zuivering Leiden Zuidwest gerenoveerd. Een onderdeel hiervan is het vervangen van de besturing. Dit oude systeem was een beperking voor het '100% ATEX-proof' worden. AWZI Velsen wordt momenteel omgebouwd. Daarbij wordt het verder aanpassen van de ATEX- installatie meegenomen. De AWZI Leiden Noord heeft nog een beperkt aantal maatregelen waar aan gewerkt wordt. Voor AWZI Haarlem Waarderpolder gaat dat nog minimaal drie jaar duren, omdat daar een aantal grote tanks geïnspecteerd en gerenoveerd moeten worden. Dit heeft moeten wachten op het weer kunnen opstarten van Velsen. Wel zijn daar de overige ATEX onderdelen in 2016 al aangepast.

Veiligheid: informatiebeveiliging Waterketen

De informatiebeveiliging heeft nadrukkelijke aandacht bij de procesautomatisering en de centrale proceskamer. Voor de meest kwetsbare onderdelen (xp machines) zijn tijdelijke maatregelen genomen. Definitieve maatregelen worden parallel aan het verandertraject van de afdeling zuiveren uitgevoerd. Zie ook programma BOD voor meer informatie over informatiebeveiliging.

Beluchting Katwijk

Het project Beluchting Katwijk is vanuit oogpunt van projectbeheersing zeer risicovol geworden. Het beschikbare krediet is voor ruim 90% opgegaan aan de opdracht naar de aannemer (bouwkosten). Onder meer omdat geleerde lessen van awzi Velsen zijn toegepast, houden we rekening met nog optredende risico's. Onderhouds(achtige) werkzaamheden worden zo veel mogelijk vanuit onderhoudsbudgetten opgevangen, maar er is een kans dat er in 2017 een aanvullende kredietaanvraag nodig is als risico's inderdaad optreden.

Samenwerking Waterketen

- Het samenwerkingsproces in de vier sub-regio's binnen de regio Rijnland verloopt goed. De drink-waterbedrijven zijn in het proces betrokken en elk van de sub-regio's werkt aan de uitvoering van de samenwerkingsactiviteiten. Op 4 juli 2016 is een nieuwe bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst door alle 30 partijen getekend. In de sub-regio Bollenstreek is het integraal Afvalwaterketenplan (iAWKp) gereed gekomen en ligt begin 2017 bij alle besturen ter besluitvorming voor. De voorbereiding voor dit type plan is in de sub-regio's Leidse regio en Groene Hart gestart. In Kennemerland wordt gewerkt aan een ketenschouw, die op termijn kan worden uitgebouwd tot een iAWKp.
- Het ontzorgen van de gemeente Noordwijkerhout door de Samenwerking Waterketen (SWWK) verloopt naar wens van de gemeente. De "SWWK" is een sinds 2001 bestaande samenwerking tussen drinkwaterbedrijf DUNEA en Rijnland.
- Rijnland heeft een groot aantal kilometer persleidingen waarin het afvalwater van het riool wordt verpompt naar de afvalwaterzuiveringen in het gebied. Rijnland werkt met DUNEA samen aan het beheer van de Rijnlandse persleidingen. In 2016 is een zogenoemde LTAP (Lange Termijn Asset Planning) opgesteld. Daarvoor zijn de benodigde gegevens op metaniveau geïnterpreteerd, en is een prognose gemaakt van de benodigde toekomstige investeringen in de Rijnlandse persleidingen (en rioolgemalen en zuiveringen).
- Verder hebben Rijnland en Dunea de risicovolle locaties in beeld gebracht van het voorzieningsgebied van de afvalwaterzuiveringsinstallatie (awzi) Zwanenburg. Deze ervaring was zo positief, dat Rijnland heeft besloten om deze analyse Rijnland-breed uit te voeren.

1.1.5.3 Tactisch doel: Verduurzamen verwerking en hergebruik afvalwater

Kostenbesparing gaat hand in hand met vergroting van de duurzaamheid. Door modernisering van de processen besparen we op energie en grondstoffen. Rijnland wil echter een stap verder zetten. We gaan meer energie besparen én zelf meer duurzame energie opwekken. Afvalwater is bovendien een bron van herbruikbare grondstoffen (o.a. fosfaat uit zuiveringsslib). De komende jaren zetten we verdere stappen in het verduurzamen van de verwerking van het afvalwater. Daarnaast onderzoeken we hoe we moeten omgaan met "nieuwe stoffen" in het afvalwater (o.m. medicijnresten, nano-plastics).

Energiebesparing en -opwekking

In 2016 zijn aangepaste spelregels voor het toerekenen van opgewekte energie vastgesteld. Als aandeelhouder van HVC mogen we een deel van de door HVC opgewekte energie meetellen. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar het programma BOD (blz. 31). De renovaties dragen ook bij tot energiebesparing omdat nieuwe installaties energiezuiniger zijn (bijvoorbeeld de nieuwe beluchting bij Awzi Katwijk). Op terrein van Awzi Katwijk zal een zonneweide worden aangelegd.

HVC en duurzaamheid

De Gemeenschappelijke Regeling (GR) slibverwerking (HVC) is in maart 2016 een werkgroep gestart om een slibverwerkings- of energie- en grondstoffenstrategie (binnen de GR) voor de komende 15-20 jaar te ontwikkelen. Eind september 2016 is een strategische conferentie gehouden om de eerste ideeën te bespreken. Onderdeel hiervan is de Rijnlandse studie naar de energie- en grondstoffenfabriek op de awzi Haarlem-Waarderpolder. Deze studie bevindt zich in de opstartfase.

Met Gas Treatment Services (GTS) wordt opnieuw gekeken naar een manier om van het stortgas van Afvalzorg NV en het biogas van awzi Haarlem Waarderpolder aardgas te produceren zodat zoveel mogelijk energie optimaal gebruikt wordt.

Onderzoek in 2016

- Op awzi Velsen wordt het EssDe proces gerealiseerd (voorbereid in 2016). Na opstart volgen we in 2017 het proces met (Stowa gesteund) onderzoek.
- Op awzi Zwanenburg starten we in januari 2017 het (Stowa gesteund) onderzoek naar slib ontwatering zonder chemicaliën (voorbereid in 2016).
- We onderzoeken samen met twee waterschappen het zeven van actief slib (pro-jectnaam AAS). Praktijkproef is in oktober 2016 gestart. Na een inregelperiode is vanaf medio december een eerste proefdraai periode afgerond. Eerste resultaten zijn positief. Medio januari 2017 start duurproef. Aankondiging proef in vakblad H2O ingediend.
- Op awzi Nieuwe Wetering wordt het zogenaamde S-select proces geïmplementeerd (verbeteren slibbezinkbaarheid), waarmee in potentie een nieuwe nabezinktank overbodig is. Project is vertraagd, realisatie staat Q2 2017 gepland.
- Stowa-onderzoek naar diergeneesmiddelen in water is afgerond. Verder heeft Rijnland zitting in de begeleidingscommissies van Stowa-onderzoeken naar microplastics, antibioticaresistentie en de landelijke hotspotanalyse geneesmiddelen, evenals de expertgroep waterfabriek waarin de uitkomsten van onderzoeken met poederkool en ozon voor de verwijdering van microverontreinigingen worden besproken. Resultaten worden meegenomen in beleidsontwikkeling.
- Medio september 2016 heeft Rijnland de 'Green Deal Zorg voor de regio Holland Rijnland' mede ondertekend. In deze green deal willen betrokken partijen de komende 3 jaar gezamenlijk kennis ontwikkelen en delen op nieuwe thema's als onder meer het verminderen van medicijnresten in afvalwater van zorginstellingen en ziekenhuizen.
- We inventariseren met brancheorganisatie voor apothekers (knmp) de bestaande regelingen voor de inzameling van medicijnafval bij diverse gemeenten in Rijnlands gebied. Via de samenwerking in de sub-regio's is een enquête uitgevoerd om de huidige regelingen en de mogelijkheden voor samenwerking in kaart te brengen. Met de knmp is afgesproken om begin 2017 te beslissen of er op basis van onze enquête en evt. nieuwe inzichten van de knmp concrete aanknopingspunten zijn voor samenwerking. Ook de mogelijkheden voor afspraken op het gebied van communicatie zullen worden besproken.
- De verkenning naar toepasbaarheid van de Nereda technologie heeft uitgewezen dat inpassing in bestaande installaties (zoals Zwanenburg) niet goed mogelijk is vanwege te hoge complexiteit.

1.1.5.4 Wat heeft het programma Waterketen gekost in 2016?

Exploitatiekosten Programma Waterketen 2016

Programma Waterketen	Jaarrekening 2016	Begroting na wijziging 2016	Begroting 2016	Vershil 2016	Vershil na wijziging in %
Netto exploitatiekosten	66,7	65,1	65,7	1,0	2,5%

De exploitatielasten binnen het programma Waterketen zijn € 1,0 mln hoger uitgevallen dan begroot. Deze € 1,0 mln is opgebouwd uit de volgende posten:

- De kapitaallasten zijn in 2016 hoger geweest dan begroot (+/+ € 1,5 mln). Dit bestaat uit enerzijds hogere afschrijvingskosten door o.a. eerder opleveren van Project "bijdrage optimaliseren afvalwaterketen Velsen" (+/+ 2,1 mln), hogere afschrijvingskosten door het restant van kleinschalige investeringen lager dan € 0,1 mln geheel af te schrijven (+/+ € 0,6 mln) en anderzijds lagere rentelasten (-/- € 1,2 mln), wegens een verschil in begrote rente en werkelijk betaalde rente.
- De overige exploitatielasten zijn € 1,3 mln lager dan oorspronkelijk begroot. Dit betreft onder meer lagere kosten afvalverzameling en verwerking, lagere energiekosten van zuiveringsinstallaties, lager hoeveelheid verwerkt slib, chemicaliën en polymeren en lagere kosten grensoverschrijdend afvalwater Delfland.
- De doorbelasting van personele- en overheadkosten aan dit programma zijn hoger dan begroot (+/+ € 0,4 mln).
- De opbrengsten vallen € 0,4 mln lager uit dan begroot door minder geactiveerde bouwrente (-/- € 0,2 mln) en te verrekenen bijdrage grensoverschrijdend afvalwater 2011/2012 HHSK (-/- € 0,2 mln).

Bruto-investeringsuitgaven Programma Waterketen 2016

Programma Waterketen	Werkelijk 2016	Begroot 2016	% van Begroot
Begroting verlaagd met concern brede korting			
Bruto-investeringen (x € 1 mln)	41,9	51,1	82%

De uitgaven liggen € 9,2 mln lager dan begroot. De lagere realisatie is de resultante van veel plussen en minnen omdat er tegelijkertijd veel projecten lopen. Veel projecten lopen over de jaargrens heen. Verschuivingen van uitgaven over de jaargrens vormen de hoofmoot van de minnen.

Enkele voorbeelden van grote verschuivingen zijn (afstoten) Aalsmeer en Rijssenhouw en Heemstede, beluchting Katwijk en de procesautomatisering. De oorzaken zijn divers, bijvoorbeeld uitloop van aanbestedingsprocedure of uitloop bij andere projecten van Rijnland of van derden. In enkele gevallen (maar zeker niet alle) leidt dit tot vertraging van de einddatum. In het voorgaande hoofdstuk vindt u meer informatie.

Tot slot hebben enkele tegenvallers en scope-wijzigingen geleid tot extra uitgaven en vertraging (o.a. Velsen). Voor een nadere specificatie wordt verwezen naar bijlage 1-3.

1.1.6 Bestuur, organisatie en dienstverlening

Portefeuillehouders: H. Pluckel, G. Doornbos, M. Kastelein

Programmadirecteur: G. v.d. Kooij

1.1.6.1 Strategische doelstelling van het Programma BOD

Naast de primaire programma's voor veiligheid, voldoende en gezond water en de waterketen is een effectieve en efficiënte organisatie nodig voor de realisatie van WBP-doelstellingen. BOD heeft tot doel de organisatie zodanig in te richten dat deze doelstellingen kunnen worden bereikt. Daarnaast zijn de bestuurlijke activiteiten, zoals vernieuwend besturen, en de ondersteunende bedrijfsvoering ondergebracht in het programma BOD. Tenslotte zijn de vijf bestuurlijke thema's terug te vinden in dit programma omdat deze thema's organisatiebreed – voor alle primaire programma's en de organisatie als geheel – van belang zijn.

Het programma Bestuur, Organisatie en Dienstverlening loopt merendeels goed. We vinden steeds meer de verbinding met de partneroverheden, inwoners en bedrijven in ons gebied, onder andere door de bestuurlijke gebiedsaccounthouders en ambtelijke relatiebeheerders en omgevingsmanagers.

Het college heeft voor de vijf bestuurlijke thema's Participatie, Deregulering, Dienstverlening, Duurzaamheid en Innovatie in 2016 ambities voor het einde van de bestuursperiode (stippen) vastgesteld, inclusief richtinggevende aspecten om nieuwe initiatieven en ontwikkelingen naast te leggen. Het bestuur heeft in de mid-term review afgelopen maart besproken dat de thema's niet meer als pijler voor de bestuurlijke portefeuilleverdeling gebruikt worden (vanaf nu alleen portefeuilleverdeling op basis van bestuursprogramma's en gebieden). Een van de hoogtepunten van 2016 op het gebied van organisatieontwikkeling vormde het Passie voor Watertraject. Met de uitkomsten hiervan gaan we in 2017 aan de slag. Op het vlak van bewust sturen op overhead en projectbeheersing zijn er stappen gezet in 2016 maar deze trajecten zullen nog doorlopen in de komende jaren.

Ook op het gebied van informatievoorziening zijn belangrijke stappen gezet. In 2016 is de intensieve voorbereidingsperiode succesvol afgerond zodat 1 januari 2017 de nieuwe gezamenlijke organisatorische eenheid voor I&A van Rijnland en het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (HHSK) is gerealiseerd. Ook op het gebied van innovatie en duurzaamheid is Rijnland aan de slag. Het innovatiefonds van in totaal € 0,25 mln is in 2016 voor het eerst in werking getreden. In de twee aanvraagrondes zijn negen aanvragen ingediend, waarvan er vier zijn goedgekeurd. Aan deze projectaanvragen is in totaal € 0,087 mln toegekend.

In 2016 zijn de Beleidsnota "Duurzame Energiestrategie" en het Energie Efficiency Plan bestuurlijk vastgesteld. Het is nu de uitdaging om de inhoud van deze beleidsstukken te vertalen naar de projectuitvoering en het reguliere werk van Rijnland. Innovatie en duurzaamheid blijven *booming business*, zowel op nationaal als internationaal niveau; de organisatie heeft af en toe moeite met het bijbenen van het tempo. Willen we dat de organisatie écht slaagt in het toegroeien naar omgevingsgericht denken en werken en duurzaam en innovatief handelen, dan zal dit constante aandacht vragen van bestuur, management en medewerkers.

1.1.6.2 Tactisch doel: Omgevingsgerichtheid

Omgevings- en relatiemanagement

In 2016 zijn er verschillende projecten gedaan waarin de omgevingsmanager een centrale en verbindende rol heeft gespeeld. Vanuit de omgeving komen signalen dat Rijnland goed bezig is qua omgevingsmanagement. Gezamenlijk met de omgeving een peilbesluit maken in Reeuwijk, kadeprojecten als ook samenwerking met de boomteeltsector zijn benoemd als goede voorbeelden.

In 2016 heeft iedere gemeente heeft een Rijnlandse bestuurlijke gebiedsaccounthouder en een relatiemanager gekregen. De VV heeft in november 2016 ingestemd met een werkenderwijs leertraject voor deze strategische samenwerkingsagenda's. Dat betekent dat vooraf geen strakke kaders worden opgesteld.

In alle gemeenten zijn in 2016 gesprekken gevoerd over het opstellen van een strategische samenwerkingsagenda. Ook is verkend met welke andere partners een strategische agenda meerwaarde kan hebben. De eerste concepten van strategische agenda's voor gemeenten Bloemendaal, Heemstede, Oegstgeest en Zoetermeer zijn gereed.

Strategische communicatie

In 2016 is ingezet op het realiseren van een gedragen communicatiestrategie die richting moet geven aan de profilering van Rijnland voor de komende jaren. In november 2016 heeft de vv deze strategie vastgesteld. Klimaatadaptatie is omarmd als het centrale thema voor 2017 en wordt uitgewerkt in concrete communicatiemiddelen en -activiteiten.

In het afgelopen jaar is meer focus gekomen in de communicatiethema's. Beeldcommunicatie wint terrein en met social media wordt geëxperimenteerd. In 2016 is er ook actief meegedaan aan de 'week van ons water'. Met het aanstellen van een nieuwe woordvoerder begin 2016 is de mediamonitoring geprofessionaliseerd.

Vernieuwend besturen

Het bestuurlijk besluitvormingsproces is steeds meer op basis van een planning georganiseerd in een proces van beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming (bob-methodiek). In september is voor het eerst de VV-planningsagenda vastgesteld, een jaarlijkse doorkijk met vrijwel alle onderwerpen die in de VV worden besproken. De agenda maakt strategische planning en communicatie mogelijk. De werkgroep vernieuwend besturen buigt zich op een passend strategisch control-instrumentarium als noodzakelijk tegenhanger van besturen op hoofdlijnen en ruimte voor de volksvertegenwoordigende taak. Verder wordt op alle terreinen van kaderstelling tot volksvertegenwoordiging gewerkt aan nieuwe initiatieven. Het gaat om het uitbouwen van onze digitale dienstverlening, een nieuwe planningsagenda, aanscherping van het profiel van de beeldvormende VV-vergaderingen, een nieuwe cursus bestuurlijke sensitiviteit, en de introductie van beeld- en geluid om onze bestuursvoorstellen communicatief aantrekkelijk te maken.

Overig

Het college heeft voor de vijf bestuurlijke thema's Participatie, Deregulering, Dienstverlening, Duurzaamheid en Innovatie in 2016 ambities voor het einde van de bestuursperiode (stippen) vastgesteld, inclusief richtinggevende aspecten om nieuwe initiatieven en ontwikkelingen naast te leggen. Het bestuur heeft in de mid-term review afgelopen maart besproken dat de thema's niet meer als pijler voor de bestuurlijke portefeuilleverdeling gebruikt worden (vanaf nu alleen portefeuilleverdeling op basis van bestuursprogramma's en gebieden).

In 2016 is een nieuwe Nota Naleving vastgesteld. Hiermee heeft Rijnland weer een belangrijke stap gezet in het beïnvloeden van het gedrag van burgers, bedrijven en andere overheden. Rijnland heeft 2016 gebruikt om te verkennen wat de Omgevingswet voor ons als organisatie betekent, en een project opgericht om de implementatie voor te bereiden.

1.1.6.3 Tactisch doel: Kwaliteit van de organisatie

Personeel en organisatie

De doelstellingen voor het thema "personeel en organisatie" uit de Begroting 2016 zijn grotendeels gehaald. Een aantal zaken is vermeldenswaardig:

- Op het thema "Veilig werken" is het afgelopen jaar geïnvesteerd, door twee formatieplaatsen beschikbaar te stellen en twee collega's om te scholen tot veiligheidskundige.
- Het medewerkersonderzoek 2016 liet een kleine daling zien van de score op medewerkerstevredenheid, en een lage score op resultaatgerichtheid. Het medewerkersonderzoek liet ook zien dat alle scores die samenhangen met HR leiderschap (bv. begeleiding bij ziekte) beter geworden zijn. Dat betekent dat de keuze uit het OVP om teamleiders meer aandacht aan HR te laten schenken zich uitbetaalt.
- N.a.v. de benchmark "Vensters voor bedrijfsvoering" is in 2016 ook een programma "bewust sturen op overhead" van start gegaan.
- E-HRM: de basis- en plusmodule zijn bij alle Rijnlanders in gebruik. Voor de implementatie van de topmodule zijn landelijk nog geen keuzes gemaakt. Tevens wordt nu vanuit het Waterschapshuis voorrang gegeven aan waterschappen die nog bezig zijn met de basis- en

plusmodule. De planning voor implementatie van de topmodule wordt nu voor alle waterschappen gelijk geschakeld en schuift daarom fors door (medio februari 2017 zal daarover meer duidelijkheid zijn). Dat vormt voor de Rijnlandse bedrijfsvoering geen probleem.

- In 'Passie voor water', een traject waarin tussen oktober en december 2016, zijn ruim 130 Rijnlanders bevestigd op aspecten van de organisatie waar ze trots op zijn, en waar ze belemmeringen ervaren. Deze onderwerpen zullen in 2017 worden opgepakt, als onderdeel van de nieuwe organisatie ontwikkel agenda, te beginnen met 'complexe organisatie en aanstuuringsrollen' en 'leiderschap'.

Projectbeheersing

In 2016 is de professionalisering van de projectbeheersing, die al enkele jaren bezig is, voortgezet. Belangrijke stappen in 2016 zijn bijvoorbeeld dat alle projecten nu geclusterd zijn tot een beperkt aantal clusters onder leiding van een projectmanager, en dat door de invoering van PROSA altijd actuele informatie over projecten beschikbaar is ("druk op de knop").

Uit de diverse interne en externe scans die in 2016 zijn uitgevoerd, blijkt dat veel goed gaat en veel maatregelen en verbeteracties zijn of worden geïmplementeerd. Er is nog veel te verbeteren door (1) een aantal jaren ervaring op te doen met de nieuwe manieren van werken en (2) aandacht te hebben voor de gedragskant, bijvoorbeeld zakelijkheid richting leveranciers, tijdig informeren en escaleren en tijdig hulp vragen.

Calamiteitenorganisatie

Het beleidsterrein calamiteitenzorg heeft in 2016 een aantal trajecten kunnen afronden (o.a. het Calamiteitenhuis Rijnland), en nieuwe werkwijzen kunnen implementeren (o.a. de werkwijze voor het Communicatie Actie Team en werkwijzen voor evaluatie en nazorg). In 2016 is het Calamiteitenhuis uitgebreid met het onderwerp bedrijfscontinuïteit. Enkele in het oog springende opschalingen in 2016 zijn het waterbezwaar in juni, de brand bij Vliko in juli en de vogelgriep in november. De evaluatiepool heeft ieder van deze opschalingen geëvalueerd.

Belastingopbrengsten

Proces en productie

In 2016 zijn nagenoeg alle combikohieren opgelegd volgens de planning. De Belastingssamenwerking Gouwe Rijnland (BSGR) investeerde ook in 2016 in het verbeteren van de kwaliteit van de bestanden. Zo werd extra inzet gepleegd om foutmeldingen automatisch af te handelen en werd een aantal logische controles ontwikkeld. In 2016 werd een viertal gemeenten aangesloten op de landelijke voorziening WOZ (LV-WOZ). Daarnaast werd eind 2016 aangesloten op de berichtenbox van MijnOverheid (waardoor de aanslagen met ingang van 2017 bij belastingplichtigen die daarvoor hebben gekozen digitaal worden aangeboden), Ideal en Digi-accept (digitale acceptgiro).

Voor het vierde jaar op rij ontvangt de BSGR een goedkeurende ISAE 3402 verklaring (een gestructureerd risicomanagement model).

Opbrengsten

Einde jaar heeft dit geresulteerd in een totale bruto belastingopbrengst van € 187,9 mln. (begroot € 186,9 mln.) Het verschil wordt met name veroorzaakt door hogere opbrengsten bij met name de ingezetenenomslag (€ 0,5 mln), omslag gebouwd (€ 1,3 mln) en zuiveringsheffing huishoudens (€ 0,9 mln). Daarentegen is er een lagere opbrengst bij de verontreinigingsheffing- en zuiveringsheffing bedrijven (€ 1,4 mln.)

Debiteurenstand

Einde jaar is de debiteurenstand openstaande belastingvorderingen € 10,8 mln. (2015 € 10,2 mln.). Doordat in het laatste kwartaal van 2016 nog aanslagen inzake oude heffingsjaren zijn opgelegd en er ten opzichte van 2015 meer is opgelegd, is de debiteurenstand iets hoger dan eind vorig jaar.

Kwijtschelding

Er zijn in totaal 34.967 (2014 - 32.958) verzoeken ingediend welke zoveel mogelijk via het inlichtingenbureau worden getoetst en automatisch afgehandeld (48,1%). Het percentage toegewezen verzoeken is met 78,6% lager vorig jaar (82,1%) en dan begroot (82%). Als

gevolg van hogere belastingtarieven in 2016 ligt het bedrag wat gemoeid is met de kwijtscheldingsverzoeken in 2016 € 0,4 mln hoger dan in 2015 (€ 5,6 mln).

Oninbaar

Het percentage oninbaar is in 2016: 0,48% , dit is nagenoeg de norm van max 0,50 % zoals vastgelegd in de dienstverleningsovereenkomst (DVO).

Prestatie-indicatoren	Rekening 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
Perceptiekosten als percentage van de belastingopbrengst	2,72%	3,27%	3,08%
Bedrag oninbaar	898.419	678.175	831.015
Bedrag oninbaar als percentage van de belastingopbrengst	0,48%	0,38%	0,49%
Bedrag kwijtschelding	5.977.469	5.927.800	5.558.778
Bedrag kwijtschelding als percentage van de belastingopbrengst	3,18%	3,29%	3,27%
Percentage toegewezen kwijtscheldingsverzoeken	78,60%	82,00%	82,10%
Kwijtscheldingsnorm	100,00%	100,00%	100,00%

Beheersomvang en potentiële werkvoorraad	Rekening 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
Aantallen heffingseenheden bruto			
Ingezetenen, aantal heffingsplichtige woonruimten	526.837	523.500	521.581
Gebouwd, WOZ-waarden x € 1 mln	166.402	162.450	162.996
Ongebouwd, aantal heffingsplichtige hectaren	49.689	51.350	51.462
Natuurterreinen, aantal heffingsplichtige hectaren	21.600	20.850	21.268
Wegen, aantal heffingsplichtige hectaren	8.381	8.500	8.553
Zuiveringsheffing, aantal heffingsplichtige vervuilingseenheden	1.530.012	1.523.000	1.520.543
Verontreinigingsheffing, aantal heffingsplichtige vervuilingseenheden	8.043	18.000	9.429

1.1.6.4 Tactisch doel: Informatievoorziening

In 2016 is de intensieve voorbereidingsperiode succesvol afgerond zodat 1 januari 2017 de nieuwe gezamenlijke organisatorische eenheid voor I&A van Rijnland en het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (HHSK) is gerealiseerd. Met de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst op 15 december 2016 door Gerard Doornbos en Toon van der Klugt (HHSK) is de samenwerking bekrachtigd. In 2016 is na positief advies van de Bijzondere Ondernemingsraad het plaatsingsproces voor de medewerkers doorlopen. Alle medewerkers zijn geplaatst op een functie in de nieuwe teams die ingebed zijn in de organisatie van Rijnland. Een tiental medewerkers van HHSK is zodoende in dienst gekomen bij Rijnland. In de komende jaren zal er nog aan gewerkt worden om de werkzaamheden voor beide waterschappen verder te integreren om de samenwerking optimaal te laten renderen.

De twee waterschappen geven samen sturing aan de werkzaamheden van de gezamenlijke I&A-organisatie door middel van de gezamenlijke i-raad. In de i-raad wordt vanuit één architectuur en één I&A-visie gestuurd op het projectportfolio en de omvang en kwaliteit van het reguliere werk. Hierbij wordt tevens het juiste niveau van informatiebeveiliging bewaakt.

Op het gebied van informatiebeveiliging is de risico-analyse op basis van de landelijke Baseline Informatiebeveiliging Waterschappen leidend. Door het nemen van een groot aantal maatregelen in een projectmatige aanpak zijn de hoge risico's op het gebied van informatiebeveiliging teruggedrongen naar middelhoog risiconiveau. De informatiebeveiligingsorganisatie is ingericht en begin 2017 wordt het project afgerond, waarmee de verantwoordelijkheid voor informatiebeveiliging in de lijnorganisatie is verankerd.

Rijnland is aangesloten op de relevante landelijke basisregistraties en die gegevens worden toegepast in applicaties zoals het zaakstelsel. Daardoor hoeven we als overheid geen gegevens te verzamelen die we al hebben.

Geografische gegevens zijn van groot belang voor de ondersteuning van het waterbeheer. Doordat deze nu gestandaardiseerd zijn kunnen we deze goed uitwisselen met partners binnen en buiten de waterschappen. Het landelijke datamodel DAMO Watersystemen en het regionale gegevenswoordenboek vormen daarvoor de basis.

Op het gebied van documentaire informatievoorziening neemt de digitalisering steeds verder toe. Rijnland werkt voor wat betreft de archivering al 100% digitaal en ook steeds meer interactie met burgers en bedrijven verloopt digitaal. De interne ondersteuning op het gebied van documentaire informatievoorziening is hierop aangepast om de juiste werkwijzen en archivering te waarborgen.

Via Het Waterschapshuis neemt Rijnland deel aan landelijke projecten zoals de DAMO datamodellen, eHRM voor personeelsinformatie en Z-Info voor het zuiveringsproces. Via de opdrachtgeverstafel van het Waterschapshuis is onder andere afgesproken om voor de nieuwe omgevingswet gezamenlijke verkenningen uit te voeren.

1.1.6.5 Tactisch doel: Duurzaam en innovatief

Het innovatiefonds van in totaal € 0,25 mln is in 2016 voor het eerst in werking getreden. In de twee aanvraagrondes zijn negen aanvragen ingediend, waarvan er vier zijn goedgekeurd. Aan deze projectaanvragen is in totaal € 0,087 mln toegekend.

Op 21 april heeft Rijnland een werkconferentie Innovatie georganiseerd: "Succes- en risicofactoren bij samen innoveren". De bijeenkomst werd zeer goed bezocht en gewaardeerd door in totaal meer dan 130 deelnemers.

In de tweede helft van 2016 is het proces voor de toekenning van budget uit het innovatiefonds en de stimulerende werking van het fonds voor de medewerkers van Rijnland verder uitgewerkt op basis van de ervaringen. In december is de nieuwe beleidsadviseur Innovatie en Duurzaamheid gestart en is een start gemaakt met de uitwerking van het plan van aanpak voor Innovatie in 2017 en verder.

In 2016 zijn de Beleidsnota "Duurzame Energiestrategie" en het Energie Efficiency Plan bestuurlijk vastgesteld. In 2016 zijn de spelregels voor het toerekenen van opgewekte energie veranderd. Als aandeelhouder van HVC mogen we een deel van de door HVC opgewekte energie meetellen. Door de oplevering van een deel van het Gemini windpark komen we eind 2016 uit op een opwekking van 33% en een energiebesparing van 34%. Zonder deze opwekking mee te tellen komen we uit op 15% energiebesparing (energie efficiency) t.o.v. 2005 en 12% eigen opwekking. In 2016 is (mee)gewerkt aan de voorbereiding van realisatie van verschillende zonneweides, waaronder zonneweide Katwijk. De oplevering daarvan is gepland in 2018. Daarnaast is ingezet op de levering van warmte uit oppervlaktewater en afvalwater. Voor de Blue Energy centrale wordt onderzocht of een demonstratie-centrale in Katwijk kansrijk is. Het onderzoek heeft opgeleverd dat de uitwatering van de Oude Rijn in Katwijk een zeer geschikte locatie lijkt voor een blue energy democentrale, gezien het constante aanbod van zoetwater, het grote verschil in zoutconcentratie tussen het zoute en zoete water en de beschikbaarheid van de benodigde ruimte. Er zal wel meer tijd nodig zijn om een business op te stellen om de financiële consequenties en wijze van samenwerken in beeld te brengen. Verder participeert Rijnland in de pilot Regionale energiestrategie Midden-Holland en Holland Rijnland. Beide regio's werken aan een eigen energiestrategie.

De Green Deal Duurzaam GWW 2.0 is in januari 2017 ondertekend door de Unie van Waterschappen en veel andere opdrachtgevende en -nemende partijen. Binnen Rijnland is de aanpak het meest vergaand toegepast in de piekberging Haarlemmermeer (Ambitiweb, DuboCalc) en Schiphol Trade Park (Omgevingswijzer, Ambitiweb. Begin 2017 wordt de Aanpak geëvalueerd en vindt besluitvorming plaats over verdere implementatie.

In 2016 is een Beeldnota ruimtelijke adaptatie opgesteld. In het kader van klimaatbestendige stad is de studie 'Lakenplein wordt Lakenpark' in opdracht van de gemeente Leiden en Rijnland opgesteld en klaar.

Aandacht voor circulaire economie is zichtbaar in de winning van fosfaat uit zuiveringsslib. Daarnaast heeft Rijnland aansluiting gezocht bij het concept Groene Cirkels, een samenwerkingsverband van Heineken, de provincie Zuid-Holland en de universiteit Wageningen. Deze samenwerking wordt geformaliseerd in 2017. Rijnland participeert in NWO calls, samen met de Erasmus universiteit, universiteit Leiden en Technische universiteit Delft op het gebied van circulaire economie en hergebruik van afvalwater.

1.1.6.6 Wat heeft het programma BOD gekost in 2016?*Exploitatiekosten Programma BOD 2016*

Programma Bestuur, organisatie en dienstverlening	Jaarrekening 2016	Begroting na wijziging 2016	Begroting 2016	Vershil 2016	Vershil na wijziging in %
Netto exploitatiekosten	30,8	30,8	32,4	-/- 1,6	0,0%

De exploitatiekosten liggen per saldo € 1,6 lager dan de programmabegroting. Dit komt in hoofdzaak door lagere kapitaallasten (-/- € 0,4 mln), lagere besteding van het opleidingsbudget (-/- € 0,5 mln), lagere advies- en onderzoekkosten van externe communicatie, calamiteitenplannen en bestuurlijke juridische zaken (-/-€ 0,5 mln), lagere kosten relatiegeschenken (-/- € 0,1 mln) en lagere perceptiekosten BSGR (-/- € 0,6 mln). Ook is er geen gebruik gemaakt van de post onvoorzien (-/-€ 0,2 mln).

Door een benodigde extra storting in pensioen- en wachtgeldvoorziening voor het bestuur is +/+ € 0,3 mln meer uitgegeven dan begroot. Ook zijn de leasekosten van de dienstauto's +/+ € 0,3 mln hoger door uitbreiding van het wagenpark en naheffingen wegenbelasting

Bruto-investeringsuitgaven Programma BOD 2016

Programma B.O.D.	Werkelijk 2016	Begroot 2016	% van Begroot
Begroting verlaagd met concern brede korting			
Bruto-investeringen (x € 1 mln)	0,8	0,8	100%

De uitgaven liggen in de pas met de begroting verlaagd met 10% concernbrede korting. Lagere uitgaven van kredieten "Informatiebeveiligingsplan en I&A samenwerking met HHSK" zijn gecompenseerd door hogere uitgaven voor met name het krediet "nieuw financieel pakket". Voor een nadere specificatie wordt verwezen naar bijlage 1-3.

1.2 Paragrafen

1.2.1 Ontwikkelingen 2016 ten opzichte van de programmabegroting 2016

Vanwege harmonisatie met het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpener-waard zijn de inhuurkosten voor projecten in 2016 niet rechtstreeks geboekt op de investeringsprojecten, maar via de exploitatierekening doorbelast. Administratief resulteert dit zodoende in hogere personeelslasten en een hogere opbrengst te activeren uren eigen personeel en inhuur. Per saldo verloopt één en ander budgettair neutraal.

De historisch lage rentepercentages zorgen voor lagere kapitaallasten. Voor 2016 geeft dit een voordeel van € 3,1 mln. Hierdoor is echter in verband met lage rekenrente een hogere storting in de pensioen- en wachtgeldvoorziening van het dagelijks bestuur nodig. De totale extra storting in deze voorziening bedraagt € 0,3 mln. Hiervan heeft een deel betrekking op de rekenrente. Tevens is er door de lage rentepercentages € 1,0 mln minder bouwrente geactiveerd.

In de VV van 29 maart 2017 is besloten om de investeringsdrempel met ingang van 2016 met terugwerkende kracht te verhogen van € 50.000 naar € 100.000. Dit heeft geleid tot een extra afschrijving van totaal € 5,1 mln. In het exploitatieresultaat 2016 is dit verwerkt.

De opbrengst verontreinigingsheffing en zuiveringsheffing blijft structureel achter vanwege minder de-icingsmiddelen, wijziging van de heffingsparameters, verplaatsing van aantal bedrijfsactiviteiten buiten het beheersgebied, wijzigingen in zuiveringstechnische voorzieningen en middelen en na-ijlen gevolgen economische crisis.

Als gevolg van actief verkoopbeleid van eigendommen is de opbrengst uit de verkoop van eigendommen in 2016 positief beïnvloed met een bedrag van € 1,9 mln.

Door de verlaagde afschrijvingstermijn (van 30 naar 5 jaar) van de geactiveerde HWBP-bijdragen 2011/2012 met terugwerkende kracht vanaf 2015 toe te passen zijn de afschrijvingslasten in 2016 € 1,8 mln hoger dan begroot. Bij de jaarrekening 2015 was hier middels de vorming van een bestemmingsreserve rekening mee gehouden. Na besluitvorming van de VV in juni 2016 is deze reserve vrijgevallen.

Voor het overige zijn er geen afwijkingen van de uitgangspunten en grondslagen, zoals deze voor de programmabegroting zijn gehanteerd.

1.2.2 Paragraaf incidentele baten en lasten

Het volgende overzicht geeft de incidentele baten en lasten weer.

	Totaal verschil t.o.v. de begroting	Waarvan incidenteel
LASTEN		
1. Rente en afschrijvingen	-/- 5,7	-/- 8,7
2. Personeelslasten	-/- 7,8	-/- 7,8
3. Goederen en diensten van derden	4,2	3,0
4. Bijdragen aan derden	0,1	0,0
5. Toevoegingen aan voorzieningen/onvoorzien	-/- 0,1	-/- 0,1
Saldo lasten	-/- 9,3	-/- 13,6
BATEN		
6. Financiële baten	0,0	0,0
7. Personeelsbaten	0,8	0,8
8. Goederen en diensten aan derden	2,4	2,1
9. Bijdragen van derden	0,2	0,2
10. Waterschapsbelastingen	0,7	0,0
11. Interne verrekeningen	5,9	6,9
Saldo baten	10,0	10,0
Saldo baten en lasten	0,7	-/- 3,6
12. Onttrekkingen aan reserves	1,9	1,9
13. Egalisatie van tarieven	0,0	0,0
14. Toevoeging rente aan reserves	0,0	0,0
Totaal verschil t.o.v. de primaire begroting	2,6	-/- 1,7
15. Toevoeging egalisatie reserves	-/- 3,2	-/- 0,2
16. Resultaat	-/- 0,6	-/- 1,9

(In dit overzicht betekent -/- een nadelig resultaat)

Onderstaand volgt een toelichting op de incidentele posten.

1. Rente en afschrijvingen

Het incidentele nadeel ad € 8,7 mln betreft hogere afschrijvingslasten. Dit is voor € 5,1 mln veroorzaakt door de extra afschrijving vanwege de verhoging van de investeringsdrempel naar € 100.000, voor € 1,8 mln veroorzaakt door inhaalafschrijvingen HWBP-bijdragen 2011/2012 en door eerder opleveren van een aantal investeringswerken ad € 2,7 mln. Hiertegenover staat een incidenteel voordeel van € 0,9 wegens doorschuiven naar 2017 van de overdracht van een asset.

2. Personeelslasten

Het incidentele nadeel ad € 7,8 mln betreft geactiveerde inhuurkosten (€ 6,9). Hiertegenover staat een baat bij interne verrekeningen. Het overige verschil ad € 0,9 mln betreft met name hogere inhuur voor regulier werk.

3. Goederen en diensten van derden

Het incidentele voordeel ad € 3,0 mln betreft lagere aanschafkosten BHV-brand en blusmiddelen € 0,2 mln, lagere aanschaf- en onderhoudskosten gereedschappen en overige apparatuur € 0,4 mln, lagere advies- en onderzoekskosten beleid € 0,3 mln, lagere advies- en onderzoekskosten externe communicatie en infobeleid en automatisering € 0,5 mln, lagere advieskosten calamiteitenplannen en bestuurlijke juridische zaken € 0,3 mln, lagere kosten afvalverzameling en verwerking € 0,3 mln, lagere perceptiekosten BSGR € 0,6 mln, lagere hoeveelheid aanschaf chemicaliën en polymeren € 0,3 mln, begrote reis- en verblijfkosten en kosten cateringsdiensten € 0,4 mln en diverse kleine tegenvallers (-/- € 0,3 mln).

5. Toevoegingen aan de voorzieningen/onvoorzien

Vanwege aanpassing van de rekenrente en rekening houden met een nabestaandenpensioen van een toekomstige partner heeft er een extra storting plaatsgevonden in de voorziening voor wachtgelden en pensioenen voor voormalige en huidige (hoog)heemraden van Rijnland en voormalige waterschappen van € 0,3 mln. De post onvoorzien van € 0,2 mln is niet ingezet.

7. Personeelsbaten

Het incidentele voordeel ad € 0,8 is ontstaan doordat in 2016 meer personeelsleden gedetacheerd waren.

8. Goederen en diensten aan derden

Het incidentele voordeel ad € 2,1 mln betreft meer verkoop van eigendommen (€ 1,9 mln) en overige incidentele bijdrage en afrekeningen van per saldo € 0,2 mln.

9. Bijdragen van derden

Het incidentele voordeel ad. € 0,2 betreft diverse bijdragen.

11. Interneverrekeningen

Het incidentele voordeel ad € 6,9 mln betreft geactiveerde inhuurkosten. Hiertegenover staat een nadeel bij personeelslasten.

12. Onttrekkingen aan reserves

De hogere onttrekkingen aan de reserves (€ 1,8 mln) betreft de niet begrote en bij de jaarrekening 2015 afgesproken onttrekking om extra afschrijving te bekostigen.

15. Toevoeging egalisatie reserseeves

In de 2e bestuursrapportage 2016 is een voordelig saldo voorzien van € 3,2 mln. Hiervan is € 0,2 mln aangemerkt als incidenteel. Dit gemelde saldo is met een begrotingswijziging toegevoegd aan de desbetreffende egalisatiecategoriereserve.

1.2.3 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen

Omschrijving	Saldo per 01-01-2016	rente toe- voeging	opnamen (t.g.v. de exploitatie) /overhev.	Saldo per 31-12-2016
Overige bestemmingsreserves				
Reserve subsidie aanleg natuurvriendelijke oevers	0,3	-	-	0,3
Reserve subsidie baggerwerken	-	-	-	-
Reserve onderhoud aan oeverbescherming	-	-	-	-
Reserve oeverherstel	0,3	-	-	0,3
Reserve frictiekosten doelmatigheid	1,0	-	0,3	0,7
Reserve assetmanagement	-	-	-	-
Reserve versneld afschrijven HWBP	1,8	-	1,8	-
Totaal overige bestemmingsreserves	3,4	-	2,1	1,3

Omschrijving	Saldo per 01-01-2016	toevoe- gingen (t.l.v. ex- ploitatie)	uitgaven	Saldo per 31-12-2016
Voorziening wachtgeld- en pensioenverplichtingen DB	6,8	0,6	0,5	6,9
Totaal voor arbeidsgerelateerde verplichtingen	6,8	0,6	0,5	6,9
Voorziening baggerwerken Rijnland	5,6	7,0	9,0	3,6
Totaal voor baggeren en saneren van waterlopen	5,6	7,0	9,0	3,6
Voorziening PFOS Saneringen	2,5	-	0,1	2,4
Totaal voor overige onderhoudswerkzaamheden	2,5	-	0,1	2,4
Totaal Voorzieningen	14,9	7,6	9,6	12,9

In de vastgestelde nota reserves en voorzieningen is het ontstaan, het doel en de omvang aangegeven. De onttrekkingen op de reserves zijn overeenkomstig de begroting na wijziging. De uitgaven op de voorzieningen betreffen de werkelijke uitgaven na aftrek van subsidies/bijdragen. Een nadere specificatie is in de toelichting op de balans opgenomen.

1.2.4 Personele paragraaf

Het personeelsbeleid van Rijnland is geënt op de organisatiedoelstellingen. Ook in 2016 zijn belangrijke (bestuurlijke) thema's als dienstverlening, duurzaamheid en flexibiliteit van de organisatie leidend geweest bij de invulling en uitvoering van het beleid. Onderstaand de belangrijkste resultaten.

Generiek functiegebouw

In de gesprekscyclus is voor het tweede achtereenvolgende jaar gewerkt met het generieke functiegebouw. Hierin is nadrukkelijk de ruimte geboden voor medewerkers om afspraken te maken over hun eigen ontwikkeling passend binnen de doelen van de organisatie. Het nieuwe functiehuis is in zijn geheel geëvalueerd. Naar aanleiding van deze evaluatie zijn met het DT actiepunten geformuleerd voor de komende periode. In 2016 is ook gestart met het objectief toetsen van de ontwikkeling van medewerkers die daarmee voor promotie in aanmerking lijken te komen. Dit is gebeurd door een zogenaamde promotiecommissie, een onafhankelijke adviescommissie. Tevens is na de eerste ronde met inzet van een klankbordgroep gekeken naar dat wat in de tweede ronde anders kan.

Om medewerkers daadwerkelijk te faciliteren in het nemen van hun verantwoordelijkheid wat betreft hun ontwikkeling, is er een aanbod aan loopbaantrainingen. Ook kunnen medewerkers bij een interne loopbaancoach terecht en is er vanuit het A&O fonds een loopbaanscan beschikbaar gemaakt.

Strategische Personeelsplanning

Het anticiperen op en aansluiten bij de ontwikkelingen in de omgeving is een grote uitdaging voor organisaties, zo ook voor Rijnland. Om dit te faciliteren werken we met een Strategische Personeelsplanning, een SPP. Met SPP brengen we in kaart welke externe en interne ontwikkelingen invloed hebben op de kerntaken van de organisatie en vervolgens mogelijk op de formatie, functies, rollen en benodigde competenties.

In 2016 hebben alle afdelingen een SPP gemaakt, dan wel geactualiseerd. Het huidige functioneren en het ontwikkelpotentieel van alle medewerkers is vastgesteld. Vervolgens zijn per afdeling maatregelen bepaald om het verschil tussen de huidige en de toekomstige personele bezetting te overbruggen.

In 2017 zullen we bovenstaand beeld herijken vanuit de WBP5 doelen, zodat we nog beter aansluiten bij de missie en visie van Rijnland.

Integriteit

Er is een schriftelijke enquête uitgevoerd inzake de volwassenheid van ons integriteitsbeleid, een zogenaamde nulmeting. Tevens is een risicoanalyse uitgevoerd. De resultaten worden verwerkt in actiepunten voor 2017 en verder.

De vertrouwenspersonen zijn in 2016 door 14 medewerkers benaderd. Er zijn 2 vermoedens van een integriteitsschending geuit. Beide vermoedens zijn door een extern bureau onderzocht. Op basis van de onderzoeksresultaten zijn voor beide gevallen disciplinaire maatregelen getroffen en gecommuniceerd binnen de organisatie. Daarnaast is ook aandacht besteed aan het voorkomen van deze schendingen in de toekomst.

Rijnland Aquademie

De Rijnland Aquademie is inmiddels een gevestigd en gewaardeerd begrip in de organisatie, zoals ook bleek uit de opbrengst van Passie voor Water.

In 2016 zijn de gebruikers van de Aquademie door middel van een enquête bevraagd over het trainingsaanbod, om nog beter de aansluiting te kunnen maken met de opleidingsbehoeften die er leven. Voor 2017 zal dat onder meer leiden tot een aanpassing in het aanbod.

De Regiegroep Management & Organisatie en de Aquademie hebben gezamenlijk invulling gegeven aan de thema's 'HRM voor de lijnmanager' en 'afdelingsoverstijgend samenwerken', als onderdeel van de leerlijn voor het management.

Vanuit de SAW is in 2016 het persoonlijk basisbudget (PBB) geïntroduceerd, een budget van vijfduizend euro, dat iedere waterschapsmedewerker in een periode van vijf jaar mag besteden aan opleiding, (persoonlijke)ontwikkeling, loopbaan en vitaliteit. Eind 2016 heeft een evaluatie plaatsgevonden, die uitwijst dat aanzienlijk minder dan 20% van het totale budget is besteed. De spelregels voor het PBB zijn daarom verduidelijkt. Voor 2017 en verder zal actiever worden gestuurd op besteding.

De samenwerking met (academies van) andere waterschappen is verder uitgebreid. Rijnland, Delfland en Waternet bieden al langer gezamenlijk trainingen aan. De Aquademie verzorgt en faciliteert inmiddels ook het gehele opleidingsaanbod van Schieland. Eind 2016 is een aanvang gemaakt met een convenant met HHNK dat intensieve samenwerking faciliteert.

Waterschapstalent (Trainee pool)

In januari 2016 zijn 20 trainees van Waterschapstalent gestart, verdeeld over 5 waterschappen en het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Het programmamanagement is in deze periode belegd bij waterschap Rivierenland en de opdrachtgever van het programma is Miriam van Kuijk van Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard. De trainees zijn 3x 8 maanden werkzaam binnen verschillende afdelingen/teams van de waterschappen en HWBP en voeren diverse projecten uit. Het doel van Waterschapstalent is om de waterschappen bekend te maken bij net afgestudeerde, technisch georiënteerde hoog opgeleide jongeren. Maar ook om innovatieve jonge medewerkers met potentieel in dienst te hebben. Daarnaast bevordert Waterschapstalent de samenwerking tussen de diverse waterschappen. De deelnemende waterschappen gaan binnen hun strategische personeelsplanning de ontwikkelingen van de trainees meenemen.

Medewerkersonderzoek 2016

Het Medewerkersonderzoek 2016 is uitgevoerd in samenwerking met 13 andere waterschappen. Uitgangspunt voor het medewerkersonderzoek is dat organisaties pas optimaal kunnen functioneren, wanneer de medewerkers zowel willen als kunnen presteren. Daarnaast is het een goede mogelijkheid om verbeterpunten op te halen uit de organisatie. In mei 2016 zijn de resultaten gedeeld met de organisatie. Elk team, elke afdeling en ook het MT is vervolgens met de resultaten aan de slag gegaan. De Rijnlandbrede onderwerpen waar de komende jaren de focus op komt te liggen zijn:

- Afdeling overstijgende samenwerking;
- Transparante en objectieve beoordelingen;
- Het goede gesprek tussen teamleider en medewerker.

Participatiewet

In het kader van de Wet Banenafpraak, onderdeel van de Participatiewet, heeft Rijnland in 2016 drie banen gerealiseerd (1,4 fte) voor medewerkers met een arbeidsbeperking. Ook zijn binnen de watersector vijfendertig banen gecreëerd, wat ervoor zorgt dat het quotum voor 2016 is gehaald. Voor 2017 heeft Rijnland de doelstelling om 1.5 arbeidsplaats te realiseren.

Samenwerking waterschappen

De afdelingen Informatisering en Automatisering (I&A) van HHR en HHSK zijn in 2016 samengevoegd. I&A is ondergebracht bij Rijnland. Het plaatsingsproces van de medewerkers I&A is inmiddels met succes afgerond.

Veilig en Gezond werken

- Cultuur en gedragsverandering veilig werken

In 2016 is de aandacht voor V&G binnen projecten doorgezet. De Technisch Managers geven aan de arbo-veiligheid hoog op de agenda te hebben staan. Toch zijn er nog de nodige aandachtspunten. Zo is er bijvoorbeeld nog geen start gemaakt met veiligheids-audits op bouwlocaties. Tegelijkertijd behoeven ook andere arbo-veiligheids aspecten, zoals de Machine Richtlijn, de aandacht.

- V&G-meerjarenplan

Acties uit het V&G-meerjarenplan zijn in 2016 verder uitgevoerd in overleg met betrokken afdelingshoofden. Afdelingshoofden en directie zijn tevreden met behaalde resultaten.

- E-installaties

De elektrotechnische installaties van ZUI met de grootste risico's zijn aangepakt, voor WS worden de knelpunten met organisatorische maatregelen beheerst. Voor alle installaties is de 5 jaarlijkse keuringscyclus gepland en is begin 2015 gestart met de uitvoering.

- Atex-installaties

Alle Atex-installaties worden gerenoveerd. Hiervan wordt separaat verslag gedaan aan het bestuur.

H@RM

Het personeelsinformatiesysteem H@RM is per 1 januari 2016 succesvol in gebruik genomen. De basismodule en plusmodule zijn geïmplementeerd. Dit betekent dat alle Rijnlanders nu met e-HRM werken en dat alle verlof, ziekteverzuim, declaraties en IKB besteding via H@RM wordt geregeld. Ook de gesprekscyclus verloopt via het systeem. De 'topmodule' wordt voorbereid en in 2017 geïmplementeerd, voor verdere digitalisering van het HR-proces.

ARBO-dienst

De samenwerking verloopt naar wens. Het totale verzuimpercentage van Rijnland in 2016 was 4,4%. Dit is een stijging ten opzichte van 2015 met 0,4%. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door langdurig zieke medewerkers. Werk gerelateerd ziekteverzuim blijft aandacht verdienen.

Formatie

Als gevolg van een bezuinigingsmaatregel en het afstoten van de financiële administratie is de begrote eigen formatie (vaste en tijdelijke dienstverbanden) verlaagd van 626,8 fte naar 608,9 fte. In de loop van 2016 is toestemming gegeven voor een tijdelijke formatie uitbreiding van 15 fte voor het oplossen van enkele korte termijn capaciteitsknelpunten. De werkelijk bezetting bedroeg op 31-12-2016 629,9 fte waarvan 4,4 fte betrekking hebben op trainees.

Personeelsbestand

Het personeelsbestand zag er op 31-12-2016 als volgt uit (werkelijke bezetting):

Personeelsbezetting naar geslacht	personen 2015	Fte* 2015	personen 2016	Fte* 2016
Mannen	466	445,7	477	456,6
Vrouwen	203	169,3	205	173,3
Totaal	669	615,0	682	629,9

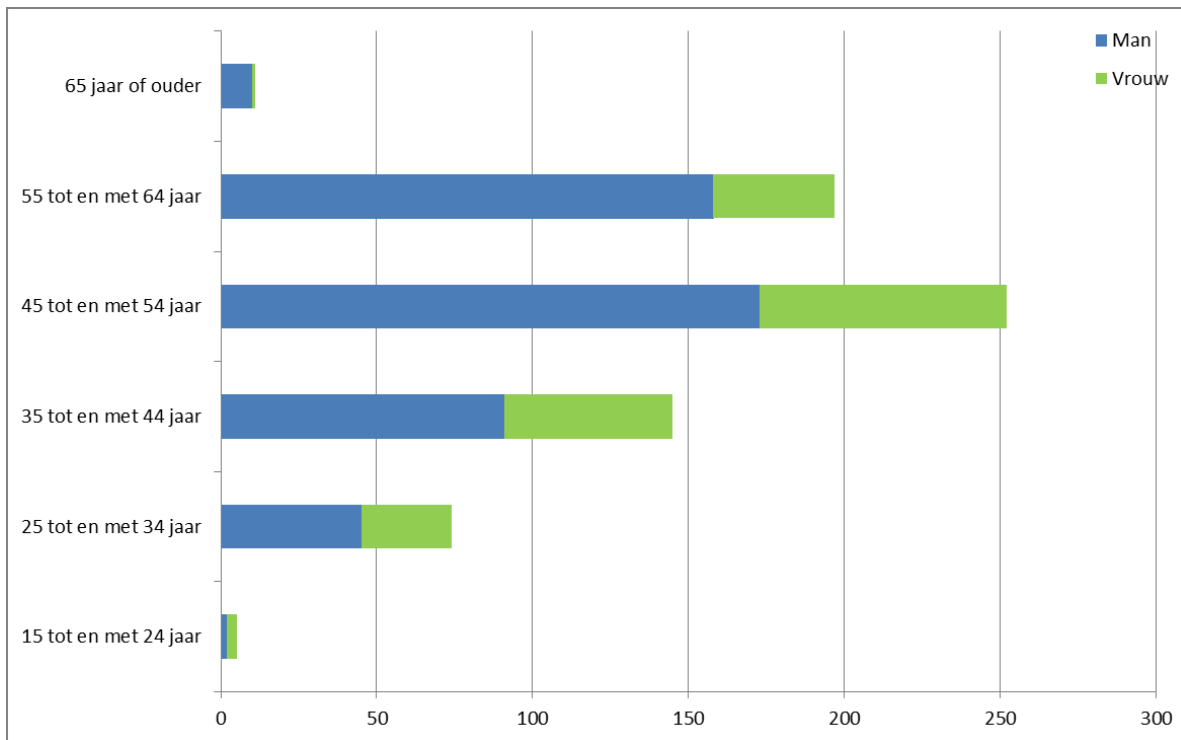
*) Incl. 4,4 fte trainees

In-, door-, en uitstroom personeel	2015	2016
In dienst getreden	15	48
Functiewijziging	24	112
Uit dienst getreden	38	35

Leeftijdsopbouw

Onderstaande grafiek laat de leeftijdsopbouw zien per 31-12-2016. Er zijn nog geen echte acute problemen. Het is noodzakelijk om een verjonging van ons personeelsbestand te bewerkstelligen om daarmee over een duurzaam inzetbare bezetting te beschikken en een toekomstbestendige organisatie te vormen. Dit krijgt ook aandacht binnen Strategische Personeelsplanning.

Gemiddelde leeftijd	2015	2016
Mannen	49,3	49,1
Vrouwen	45,4	45,5
Totaal	48,2	48,0

1.2.5 Waterschapsbelastingen

(x € 1 mln)	Jaarrekening	Begroting	Verschil	%
1. Opbrengst ingezetenen	50,8	50,4	0,4 V	0,8 % V
2. Opbrengst gebouwd	46,5	45,4	1,1 V	2,4 % V
3. Opbrengst ongebouwd/overigen	3,7	3,9	0,2 N	5,1 % N
4. Opbrengst wegen	2,5	2,6	0,1 N	3,8 % N
5. Opbrengst natuur	0,1	0,1	-	0,0 % V
6. Opbrengst zuiveringsheffing bedrijven	15,2	16,1	0,9 N	5,6 % N
7. Opbrengst zuiveringsheffing huishoudens	61,8	60,8	1,0 V	1,6 % V
8. Opbrengst verontreinigingsheffing	0,4	1,0	0,6 N	60,0 % N
Totaal	181,0	180,3	0,7 V	0,4 % V

Kwijtscheldingen/oninbaar

Het verloop van kwijtschelding/oninbaar is als volgt:

Indicatoren kwijtschelding/oninbaar	Rekening 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
Kwijtschelding			
Aantal woonruimten ingezetenenomslag	28.721	28.000	27.963
Aantal v.e. zuiveringsheffing	58.097	58.000	56.510
Kwijtgescholden bedrag x € 1,00	5.977.469	5.927.800	5.558.778
Oninbaar x € 1,00			
Ingezetenen	273.568	255.775	244.813
Gebouwd, Ongebouwd en Natuurterreinen	195.050	0	227.861
Zuiveringsheffing en Verontreinigingsheffing	429.801	422.400	358.341
Totaal oninbaar	898.419	678.175	831.015

De stijging van het aantal kwijtscheldingsverzoeken wordt voornamelijk veroorzaakt doordat belastingplichtigen voor meer hulp terecht kunnen bij diverse instanties, zoals Humanitas en sociale teams binnen de gemeenten.

Tariefegalisatie/lastendruk

Uitgangspunt is dat alle belastingtarieven zo geëgaliseerd worden dat de lastendruk van de belastingplichtigen geleidelijk stijgt.

*Waterschapsbelastingen*Opbrengst ingezetenen/Zuiveringsheffing huishoudens

Ondanks hogere aantal ingediende kwijtscheldingsverzoeken bij de ingezetenenomslag en zuiveringsheffing huishoudens liggen de werkelijke opbrengsten in totaliteit € 1,4 hoger dan de begroting door het verbeteren van kwaliteit van de bestanden (o.a. optimaliseren informatie vanuit de Waterbank).

Opbrengst gebouwd

Er is nog een prognose opgenomen voor nog op te leggen aanslagen gebouwd over 2015 en 2016 (€ 0,4 mln) vanwege nieuwbouw en WOZ-bezwaren welke nog afgehandeld moeten worden. Als gevolg van toename van de WOZ-waarden met ruim 2% liggen de werkelijke opbrengsten € 1,1 mln hoger. In de begroting 2016 is nog uitgegaan van 0% WOZ-waarden ontwikkeling.

Opbrengst ongebouwd/wegen/natuur

Als gevolg van eerder uitspraak van de Hoge Raad is het areaal ongebouwd ten gunste van Natuur verder aangepast. Ook zijn er minder ha ongebouwd en wegen vanwege autonome

afname door bebouwingen, ontwikkelingen in infrastructuur en natuur en onduidelijke objectafbakening. Opwerking van de bestanden vindt plaats in 2017 en verder.

Opbrengst verontreinigingsheffing/zuiveringsheffing bedrijven

De opbrengst verontreinigingsheffing blijft structureel achter vanwege minder de-icingsmiddelen bij Schiphol en wijziging van de heffingsparameters. Er wordt niet meer geheven op de parameters Chloride, Sulfaat en Fosfor vanaf 1 juli 2015. Dit wordt nu zichtbaar omdat de definitieve aanslagen t/m 2014 zijn opgelegd.

De opbrengst zuiveringsheffing blijft structureel achter vanwege verplaatsing van aantal bedrijfsactiviteiten buiten het beheersgebied van Rijnland, wijzigingen in zuiveringstechnische voorzieningen en middelen en na-ijlen gevolgen economische crisis.

1.2.6 Risicoparaagraaf en weerstandvermogen

In deze paragraaf wordt de stand van zaken behandeld van de in de programmabegroting 2016 gepresenteerde restrisico's en overige niet begrote, optredende risico's in 2016. Restrisico's zijn de risico's die overblijven na genomen of te nemen beheersingsmaatregelen. Voor een goed inzicht hiervan is het zaak om eerst kort kennis te nemen van Rijnlands risicomanagement(beleid).

Context, kaders en activiteiten 2016

Risicomanagement staat niet op zichzelf, maar is afgeleid van de strategie, werkwijzen en diverse (specifieke) projecten binnen Rijnland. Voor en tijdens het nemen van een besluit is het zaak dat de besluitvormer zich bewust is van de risico's en de risicobereidheid. Rijnland is van oudsher alert op uiteenlopende risico's en bouwt deze opgedane 'stille kracht' verder uit, zowel instrumenteel als mentaal.

Hoewel niet alle risico's te voorzien zijn, kunnen ze evenwel - tot op zekere hoogte - begroot worden. Zo had Rijnland over 2016, net als voorgaande jaren circa € 1,2 mln geraamd aan personele formatie en materialen voor calamiteitenoefeningen en -bestrijdingen. De werkelijke kosten waren € 1,4 mln. Net als vorige jaar was bijvoorbeeld sprake van wateroverlast in de zomer en het najaar. De totale inzet hiervoor beliep ca. € 0,4 mln.

Een risico hoeft niet per sé een bedreiging te zijn. 2016 laat zien dat Rijnland meerdere kansen heeft 'gepakt'. Zo zijn er meer eigendomspercelen verkocht dan begroot. Ook was sprake van geluk: op de dag dat de uitslag van 'Brexit' bekend werd gemaakt, sloot Rijnland een lening van € 50 mln af tegen een historisch lage rente.

Op het gebied van project(risico)management heeft Rijnland eveneens stappen gezet, met de waterketenclusters Velsen en Katwijk als dissonanten. De audit over cluster 'Velsen' leerde dat door meerdere scopewijzigingen sprake was van 'een onrealistische planning en een lage slagkracht'. Rijnland heeft de leerpunten hiervan in maatregelen omgezet, onder meer in de vorm van een halfjaarlijkse projectenscan en een taskforce voor Velsen. De aanvullende kredieten van beide clusters zijn door de VV goedgekeurd.

Niet alleen uit de externe audit, maar ook uit de sessies over Passie van Water (de opvolger van het OrganisatieVerbeterplan uit 2014) bleek dat eigenaarschap in de Rijnlandse organisatie als ingewikkeld en diffuus wordt ervaren. Een aanpassing met een grotere rol voor de (vak)inhoudelijke sturing door het DT staat vanaf 2017 gepland.

Ondanks deze opgetreden risico's heeft Rijnland het gros bereikt van wat in de begroting 2016 is afgesproken. Relevant is dat sprake is van een aantrekkende markt, die reeds in 2016 onder meer leidde tot spannende aanbestedingen. Deze vielen meestal nipt binnen de kaders, soms er net boven (aanvullend krediet renovatie boezemgemaal Spaarndam).

Restrisico's

Eind 2016, begin 2017 is sprake van enkele langlopende, risicovolle dossiers die zich nog niet in de fase van afronding bevinden. Het betreft overwegend incidenten met een langdurig afwikkelingstraject. De stand van zaken per restrisico is in dezelfde tabel weergegeven. Updates volgen via de Buraps.

Samengevat

De conclusie is dat Rijnlands weerstandscapaciteit over 2016 voldoende robuust is gebleken, uitgaande van:

- de genomen maatregelen voor risicobeheersing
- en de hoogte van de algemene reserves.

	Omschrijving risico (met portefeuillehouder)	Stand van zaken eind 2016 / prognose 2017
1	Onzeker economisch klimaat (Pluckel) Hoewel de economie steeds meer lichtpuntjes toont, is het inschatten van rentelasten, energieprijzen e.d. een hachelijke zaak. Rijnland is een kapitaalintensieve organisatie en daarmee gevoelig voor rentefluctuaties.	Hoewel het economische klimaat steeds minder voorspelbaar wordt, pakte een en ander voor Rijnland redelijk goed uit. De rentelasten waren lager dan begroot (reeds in buraps opgenomen), terwijl de kwijtscheldingslasten en oninbare aanslagen € 0,2 mln hoger lagen dan begroot.
2	Extra correctief onderhoud (allen) Idealiter is er op het gebied van assetmanagement een balans tussen de mate van preventief en correctief onderhoud. Door werk te maken van assetmanagement streeft Rijnland erna om in balans te komen. Niettemin blijft er een reële kans dat over 2016 meer correctief onderhoud noodzakelijk is dan in de begroting is opgenomen.	De onderhoudskosten in de exploitatie zijn conform begroting (€ 14,5 mln). Onderhoud aan zuiveringstechnische werken was hoger dan begroot, terwijl de watersystemen minder onderhoud vergde. De professionaliteit van asset management is groeiende en wordt in maart 2017 onder de aandacht van de VV gebracht.
3	Organisatie(delen) voortdurend in transitie (Kastelein, Doornbos) Ook in 2016 zijn meerdere organisatieonderdelen in transitie, iets dat gevolgen kan hebben voor de plaatsing van de betreffende medewerkers. De cao kent daarbij een ontslagbescherming van drie tot zes jaar voor bovenformatieve medewerkers.	Gedurende 2016 waren administratieve, ICT- en waterketenmedewerkers betrokken bij organisatietransities. Deze activiteiten hebben geleid tot tijdelijk extra inhuur, wat mede heeft geleid tot een overschrijding van de totale personele kosten.
4	Korting/onvoorzien investeringsramingen (allen) Rijnland vaart scherper aan de wind qua investeringsramingen. Rijnland hanteert in dit kader een zogeheten kapitaallastenkorting van 10% (2016: € 0,2 mln). Het negatieve risico is dat deze korting te hoog kan zijn.	Zowel de feitelijke investeringsuitgaven als de kapitaallasten liggen hoger dan de meest recente burap en de begroting. De wijsheid achteraf was dat de begrote kapitaallastenkorting niet nodig was geweest.
5	Mate van zekerheid (extra) opbrengsten (Pluckel) Rijnland heeft gerekend met extra opbrengsten gedurende 2016 als gevolg van o.a. enkele boekwinsten van te verkopen eigendommen. Ook hier is sprake van een kans op meer- of minderopbrengsten.	Door het actiever verkoopbeleid is sprake van voor € 1,9 mln meer aan boekwinsten van verkochte eigendommen dan begroot.
6	Niet voorziene ontwikkelingen bij verbonden partijen (diverse poho's) In de begroting was aangekondigd dat zowel voor Aquon, BSGR en het Waterschapshuis sprake kan zijn voor extra, niet begrote, bijdragen.	Hoewel sprake was van meerdere bestuurlijk relevante ontwikkelingen bij de verbonden partijen liggen de feitelijke kosten voor de bijbehorende diensten enigszins lager dan begroot. De BSGR presenteerde meevallers die reeds in de Burap zijn gemeld.
7	PFOS-sanering (Doornbos) Vanwege het blusmiddelincident op Schiphol in de zomer van 2008 is de bodem onder vijf opslagbassins, waarin tijdelijk blusmiddel bevattend water is opgeslagen, vervuild met PFOS. Hoewel Rijnland zichzelf niet verantwoordelijk acht, heeft op 17 juli 2014 de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State het beroep tegen de bestuursdwang die Rijnland was opgelegd voor de slibsanering ongegrond verklaard.	De verontreiniging onder de bassins wordt nog altijd beheerst zodat de verontreiniging zich niet verder verspreidt. Gebiedsspecifiek beleid is er nog altijd niet. Rijnland verwacht zomer van 2017 meer duidelijkheid over gebiedsspecifiek beleid en de (on)mogelijkheden over hergebruik van de verontreinigde grond.

	Omschrijving risico (met portefeuillehouder)	Stand van zaken eind 2016 / prognose 2017
8	Financiering te herstellen calamiteiten (allen) Jaarlijks heeft Rijnland te maken met diverse en uiteenlopende calamiteiten. De oorzaken kunnen zowel extern als intern zijn. De bestrijding en het herstel naar de oorspronkelijke of gewenste situatie vergt een noodzakelijke financiering die vaak niet begroot is. Persleidingbreuken en piekbuien zijn hiervan terugkerende voorbeelden.	- De oorzaak van de persleidingbreuk te Alphen a/d Rijn ter hoogte van de spoorlijn van enkele jaren geleden is een achtergebleven damwand. Een second opinion en juridische expertise leerde dat Rijnland een onvoldoende sterke rechtspositie heeft om met succes de kosten van de leidingbreuk, en de gevolgen daarvan, op andere partijen te verhalen. Het dossier is daarom gesloten. Tegenover de gemaakte uitgaven van € 0,4 mln komen met andere woorden geen baten van derden. - De gemaakte kosten voor het kranenincident van Alphen aan den Rijn van augustus vorig jaar zijn inmiddels in zijn geheel ontvangen. - Door de brand bij Vliko van afgelopen juli heeft Rijnland kosten moeten maken, die Vliko toegezegd heeft te zullen vergoeden. - De voorgedane hoosbuien hebben voor enige overlast gezorgd, maar konden worden aangepakt met de gebruikelijke personele inzet en met beperkte materiële gevolgen voor Rijnland.
9	Juridische risico's (meerdere poho's) Rijnland heeft in 2016 diverse rechtszaken c.q. juridische risico's lopen. In bijna alle gevallen is sprake van los van elkaar staande incidenten en lopen (hogere) beroepen, zoals: - Kustversterkingen in Katwijk en Noordwijk kans op claims op nadeelcompensatie. - Gerechtelijke procedures opstalrechten;	a) <i>Nadeelcompensatie:</i> Voor het Kustwerk Katwijk zijn tot nu toe circa 50 nadeelcompensatie-verzoeken ingediend. Een klein deel is afgehandeld, de overige zijn in behandeling bij de Schadeadvies-commissie. Omdat een deel van de schadeverzoeken mede betrekking heeft op de bouw van de parkeergarage, beoordeelt de commissie tevens de schadetoerekening naar de gemeente Katwijk. Voor zover de schade toe te rekenen is aan het kustwerk, wordt dit via het HWBP gefinancierd. b) <i>'Opstalrechten':</i> De Hoge Raad heeft uitspraak gedaan en Rijnland op nagenoeg alle punten in het gelijk gesteld. In het voorjaar van 2017 zal naar verwachting verder geprocedeerd worden, maar een en ander geen risico's van enige omvang met zich mee zal brengen. c. <i>Overige arbitragezaken:</i> De meest in het oog springende arbitragezaken in 2016 betroffen kwesties met aannemers over een maaibestek (H'meer), faillissement aannemer kadverbeteringen en een baggerbestek (Bloemendaal). De gevolgen hiervan zijn of nog niet zichtbaar voor 2016 of bleven al met al beperkt.
10	Grondwateroverlast aan kust Noordwijk (Langeslag) In 2008 is de kustversterking Noordwijk opgeleverd. Een werk dat zich kenmerkt door de zogeheten dijk-in-duin constructie. Inmiddels is gebleken dat dit werk bij heeft gedragen in grondwateroverlast in een aantal kelders van bewoners en bedrijven in Noordwijk.	Gedurende 2016 hebben enkele tientallen bewoners een verzoek tot nadeelcompensatie dan wel schadevergoeding ingediend. Deze zijn in behandeling gesteld bij de Schadeadvies-commissie. De commissie onderzoekt of deze verzoeken moeten worden toegewezen, en zo ja, in hoeverre welke claim waar thuis hoort. Dat kan zowel bij de gemeente, het hoogheemraadschap of het rijk zijn, maar ook de eigen verantwoordelijkheid van de woningeigenaren. Qua financiering is Rijnland nog steeds met het HWBP in onderhandeling voor een bijdrage in de bijbehorende uitgaven. De grondwateroverlast wordt bestreden met drainages, die begin 2017 nog niet adequaat functioneerden.

	Omschrijving risico (met portefeuillehouder)	Stand van zaken eind 2016 / prognose 2017
11	Tariefdifferentiatie wegen (Pluckel) Een risico dat de verdeling van waterschapslasten raakt is de uitspraak van de rechtbank Overijssel over verharde openbare wegen (28-12-2016). De uitspraak is dat de tariefdifferentiatie voor ongebouwd wegen zich alleen mag uitstrekken over verharde weggedeelten, en niet zoals nu inclusief onverharde gedeeltes. Dit zou betekenen dat de belastingcategorie overig ongebouwd een deel van de waterschapsbelastingen van de wegeigenaren voor zijn rekening moet nemen, wat kan leiden tot een tariefsverhoging van ca. 10% voor ongebouwd overig. Waterschap Zuiderzeeland heeft hoger beroep aangetekend.	Omdat het niet ondenkbeeldig is dat wegbeheerders als gevolg van de uitspraak met ingang van 2017 bezwaar tegen hun belastingaanslag zullen maken, breekt voor de waterschappen een periode van onzekerheid over de belastingopbrengsten aan. Een passende maatregel in relatie tot dit risico zou zijn het treffen van een financiële voorziening bij de jaarrekening 2017 om de kosten van een eventuele negatieve uitspraak in hoger beroep te kunnen dekken. Via de buraps informeren wij u hierover.
12	Afwikkeling SBG (Pluckel) De Stichting Beheer Gemeeneland was opgericht om de BTW van overwegend zuiveringstechnische werken terug te vorderen. Toen een en ander wettelijk niet meer geoorloofd was, ging Rijnland in onderhandeling met de Belastingdienst voor de definitieve afwikkeling.	Onder druk van het Gerechtshof is het BTW-geschil tussen SBG en Rijnland enerzijds en de belastingdienst anderzijds eind 2016 geschikt op een bedrag van € 7 mln. incl. rente. Daarmee komt een langlopende kwestie definitief tot een einde. Omdat de eerder opgelegde naheffingsaanslagen wegens het toepassen van sale-and-leaseback reeds zijn betaald en in de jaarrekening 2012 en daarmee in de kapitaallasten waren verwerkt, komt er nog een bedrag van € 3,3 mln. terug. In de loop van 2017 wordt een en ander definitief door de belastingdienst afgewikkeld. Vervolgens kan Rijnland dit verwerken als correctie op de kapitaallasten. De rol van SBG is daarna beperkt tot beheerder van een tweetal erfgoedpanden.

1.2.7 Financiering

Voor de financiering van de materiële- en financiële vaste activa maakt Rijnland gebruik van interne middelen zoals reserves en voorzieningen en van in voorgaande jaren afgesloten langlopende geldleningen. Voor zover deze middelen niet toereikend zijn, worden de vaste activa gefinancierd met vlottende schuld en nieuwe langgeldleningen. Vlottende schuld bestaat uit aangetrokken kortgeld en het verschil tussen debiteuren en crediteuren.

Het wettelijke kader hierbij is de Wet financiering decentrale overheden (FIDO) die voorschrijft tot welk bedrag kortlopende geldleningen mogen worden afgesloten. Voor Rijnland betekent deze kasgeldlimiet dat in 2016 de kortgeldschuld gemiddeld per kwartaal maximaal € 45,6 mln mag bedragen.

Overzicht kasgeldlimiet per kwartaal

x € 1 mln	Netto vlottende schuld 1e kwartaal 2016	Netto vlottende schuld 2e kwartaal 2016	Netto vlottende schuld 3e kwartaal 2016	Netto vlottende schuld 4e kwartaal 2016
primo maand 1	-56,3	-92,3	-61,2	-27,4
primo maand 2	-77,4	-75,4	-20,7	-36,4
primo maand 3	-83,5	-62,4	-29,1	-45,0
Gemiddeld	-72,4	-76,7	-37,0	-36,3
Kasgeldlimiet (KGL)	45,6	45,6	45,6	45,6
Ruimte onder KGL	0,0	0,0	8,6	9,3
Overschrijding KGL	-26,8	-31,1	0,0	0,0
Begrotingstotaal	198	198	198	198
Percentage	23%	23%	23%	23%
Kasgeldlimiet	45,6	45,6	45,6	45,6

Ook moet aan de in deze wet beschreven renterisiconorm worden voldaan. Uitgangspunt voor het invoeren van deze renterisiconorm is het streven naar een spreiding van looptijden van langgeldleningen met het oog op een beperking van renterisico's. Rijnland voldoet hier ruim aan. Het in 2016 op langgeld afgeloste bedrag ad. € 24,2 mln blijft ruim binnen de renterisiconorm van € 59,5 mln.

Er zijn bij Rijnland in 2016 geen ontwikkelingen die ten opzichte van voorgaande jaren een relevante invloed uitoefenen op het risicoprofiel, de financiële posities, de vermogenswaarden en de geldstromen. Derhalve kan het risicoprofiel van de Rijnlandse financiering als laag worden gekenschetst. In de leningenportefeuille vaste schuld bevindt zich geen enkele lening met de mogelijkheid van renteherziening tijdens de looptijd. Krediet-, koers- en valutarisico's worden niet gelopen. Het gemiddelde rentepercentage van de langgeldportefeuille is 2,142%.

Bij de start van 2016 bedroeg de Rijnlandse financieringsbehoefte € 72,2 mln. In de begroting was rekening gehouden met € 45,6 mln. De financieringsbehoefte is in de loop van 2016 toegenomen tot € 142,3 mln (begroting € 167,3 mln).

De specificatie van de mutatie in de financieringsbehoefte is als volgt:

Mutatie in de financieringsbehoefte 2016	Jaarrekening	Begroting
Beginstand financieringsbehoefte 2016	€ 72,2 mln	€ 45,6 mln
Aflossing langgeldleningen	€ 24,1 mln	€ 44,7 mln
Afname reserves en voorzieningen	€ 3,6 mln	€ 6,9 mln
Investerings excl. Baggerwerken (netto)	€ 92,1 mln	€ 111,3 mln
Totaal bestedingen	€ 192,0 mln	€ 208,5 mln
Afschrijvingen	€ 49,7 mln	€ 41,2 mln
Eindstand financieringsbehoefte 2016	€ 142,3 mln	€ 167,3 mln

De dekking van de financieringsbehoefte ultimo 2016 van € 142,3 mln is als volgt:

Dekking financieringsbehoefte 2016	Jaarrekening	Begroting
Nieuwe vaste geldleningen	€ 50,0 mln	€ 119,7 mln
Kortgeldleningen	€ 61,0 mln	€ 45,6 mln
Netto vlottende schuld (excl. Kortgeld)	€ 31,3 mln	€ 2,0 mln
Totaal	€ 142,3 mln	€ 167,3 mln

Rijnlands uitgangspunt bij het aantrekken van vreemd vermogen is een zo voordelig mogelijke financiering van de vaste activa, met inachtneming van de financieringsvoorschriften. Conform het delegatie- en mandaatbesluit is het college van dijkgraaf en hoogheemraden gemachtigd tot het aangaan van geldleningen.

De rentepercentages over 2016 bedroegen:

- afgesloten langlopende geldleningen	2,226% (begroting: 2,800%)
- nieuw afgesloten langgeldleningen	0,810% (begroting: 1,800%)
- af te sluiten kortlopende geldleningen -/-	0,179% (begroting: 0,300%)
- Resererves en voorzieningen	0,842% (begroting: 0,800%)
- netto vlottende schuld	0,000% (begroting: 0,000%)

Renteomslag

Conform de vastgestelde nota vaste activabeleid worden de beschikbare saldi van de reserves en voorzieningen aangewend als intern financieringsmiddel en de renteomslagpercentages berekend per investeringscategorie. De omslagpercentages 2016 over de gemiddelde boekwaarde zijn als volgt:

- activa Watersysteembeheer	1,73% (begroting: 2,74%)
- activa Zuiveringsbeheer	1,77% (begroting: 2,74%)
- activa Huisvesting en bedrijfsmiddelen	1,85% (begroting: 2,78%)
- gewogen gemiddelde totaal	1,75% (begroting: 2,75%)

Kaders voor houdbare schuld en financieel bestendig beleid

Het afgesproken kader is een schuldenplafond in 2023 van maximaal 300% van de belastingopbrengsten en afbouwend naar 250% in 2030.

	Jaarrekening 2016	Begroting 2016	Jaarrekening 2015
Aandeel schuldenplafond	286%	309%	280%
Aandeel kapitaallasten	32,5%	29,3%	28,5%

1.2.8 Stand van zaken Rijnlandse verbonden partijen 2016

I. GR Slibverwerking 2009 (als aandeelhouder in HVC)	
Naam	GR Slibverwerking 2009
Vestigingsplaats	Rotterdam
Rechtsvorm	gemeenschappelijke regeling
Wat levert het Rijnland op als klant	Voorzieningszekerheid slibverwerking op een duurzame wijze tegen een aanvaardbare prijs. Zie ook toetsingskader opt-outregeling HVC. Vastgesteld in VV van 26-1-2011.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Optimalisatie in de slibketen met het zoveel mogelijk beperken van de slibproductie en daardoor kosten beperken en op termijn opbrengsten te genereren. Met een grote partner als HVC vermindert de kwetsbaarheid van het slibverwerkingsproces. Met HVC kunnen duurzaamheids- en efficiencydoelstellingen gerealiseerd worden waarvoor de 5 waterschappen alleen te klein zijn en niet de kennis en ervaring voor kunnen mobiliseren.
Bestuur en evt. toezicht	Dagelijks bestuur bestaande uit db-leden van deelnemende waterschappen met een voorzitter van Rijnland. Toezicht op HVC door een Raad van commissarissen met 8 leden, waaronder 1 commissaris expliciet namens de waterschappen.
Jaar van oprichting/instelling	GR vanaf 2009
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in algemeen en dagelijks bestuur.
Algemene doelstelling businesscase	/ Voorzieningszekerheid slibverwerking op een duurzame wijze tegen een aanvaardbare prijs. Zie ook toetsingskader opt-outregeling HVC. Vastgesteld in VV van 26-1-2011.
Beoogde resultaten voor 2016	Optimalisatie in de slibketen met het zoveel mogelijk beperken van de slibproductie: fosfaatterugwinning realiseren. Gematigde tariefsontwikkeling en onderbezettingsverlies beperken.
Gerealiseerde resultaten 2016	Prijs valt binnen begroting. HVC heeft een contract met Ecophos ondertekend om fosfaat terug te winnen met ingang van 2017. Voor Rijnland betekent dat een korting van € 5/ton op het slibverwerkingstarief. Het voorschottarief 2016 blijft gelijk aan dat van 2015.
Eigen vermogen (peildatum)	€ 0 (eind 2015)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 0,08 mln (eind 2015)
Rijnlands financieel belang	Deelneming in HVC via GR € 11.345
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

II. NWB	
Naam	Nederlandse Waterschapsbank
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	NV
Wat levert het Rijnland op als klant	De aandelen van de NWB zijn voor 81% in handen van de waterschappen, waaronder Rijnland. Hiermee is Rijnland verzekerd van een efficiënte en effectieve toegang tot geld- en kapitaalmarkten.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Vanwege de economische crisis zijn er strengere internationale richtlijnen (Basel-3) waardoor voorlopig geen dividend aan de aandeelhouders wordt uitgekeerd). Voorheen was dit wel het geval en een extra motivatie om een aandelenpakket aan te houden. Gezien de winstgevendheid van de bank komt dividenduitkering vanaf 2018 geleidelijk weer op gang. De NWB opereert op een traditionele manier met een laag risicoprofiel en is daarmee een bovengemiddeld betrouwbare financier. Dit draagt bij aan een stabiele renteontwikkeling.
Bestuur en evt. toezicht	Driehoofdige directie, onder toezicht van Raad van commissarissen met 8 leden
Jaar van oprichting/instelling	1953 (na de watersnoodramp)
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in Algemene vergadering van Aandeelhouders
Algemene doelstelling businesscase	/ De aandelen van de NWB zijn voor 81% in handen van de waterschappen, waaronder Rijnland. Hiermee is Rijnland verzekerd van een efficiënte en effectieve toegang tot geld- en kapitaalmarkten.
Beoogde resultaten voor 2016	Vorbereiding voldoen aan Basel 3-normering (eigen vermogen). Daartoe hybride vermogen aantrekken om het eigen vermogen te versterken.
Gerealiseerde resultaten 2016	Aan de voorzieningszekerheid bestaat geen twijfel. De rentepercentages behoren nog tot de laagste in de markt. Vorbereidingen voor het voldoen aan de hogere kapitaaleisen liggen op schema. Er is al hybride (achtergesteld) vermogen aangetrokken van provincies om aan de hogere kapitaaleisen te voldoen maar dit is nog niet toereikend. Er is hybride vermogen aangetrokken om aan de Basel 3-norm te voldoen maar dit is nog niet voldoende. In 2017 moet de rest hiervan worden aangetrokken. Er zijn enige resultaten geboekt op het gebied van PPS-financiering.
Eigen vermogen (peildatum)	€ 1,4 mln (eind 2015)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 89,9 mln (eind 2015)
Rijnlands financieel belang	Deelneming € 825.000, vanaf 2012 tot 2018 geen dividenduitkering meer vanwege vereiste vermogensopbouw op grond van Basel-3.
Verandering Rijnlands belang?	Nee

III. Meergrond	
Naam	MeerGrond, be- en verwerking van baggerspecie
Vestigingsplaats	Hoofddorp
Rechtsvorm	Vof
Wat levert het Rijnland op als klant	Financieel resultaat minimaal break-even. Aanloophase van het project inrichting van het terrein als onderdeel van Park-21 zodat in de loop van 2017 opgeleverd kan worden en de grond aan de gemeente Haarlemmermeer kan worden geleverd.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Beperkt, functie als strategisch baggerdepot voor Rijnland is achterhaald. Nu heeft een verantwoorde ontmanteling en oplevering aan de gemeente conform de afspraken prioriteit.
Bestuur en evt. toezicht	Drie bestuursleden, managementteam bestaande uit 4 leden
Jaar van oprichting/instelling	1999
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in bestuur en ambtenaar in MT.
Algemene doelstelling businesscase	/ Op een kosteneffectieve manier baggerspecie te verwerken. Oorspronkelijke doelstelling (voorzieningszekerheid) is achterhaald. Nu wordt gestreefd naar een bedrijfseconomisch verantwoorde beëindiging van het bedrijf.
Beoogde resultaten voor 2016	Financieel resultaat minimaal break-even. Start met het project inrichting van het terrein als onderdeel van Park-21.
Gerealiseerde resultaten 2016	In juli 2016 is de bedrijfsvoering gestaakt en het depot tijdelijk gesloten vanwege het bereiken van het innameplafond. De vergunningen voor omvorming van het depot tot een deel van Park21 zijn nog niet rond als gevolg van bezwaar- en beroepsprocedures. Hiervoor is MeerGrond afhankelijk van de gemeente Haarlemmermeer. Doordat niet gestart kan worden met de herinrichting van het terrein lopen de vaste kosten door maar wordt nauwelijks voortgang gemaakt. Break-even resultaat niet behaald in 2016 maar € 0,1 mln verlies gemaakt. Het inrichtings- en monitoringsplan voor de inrichting van dit parkgedeelte ligt klaar. Na afronding van de MER-procedure en het verkrijgen van de benodigde vergunningen kan snel worden gestart met de inrichting.
Eigen vermogen (peildatum)	-/- € 0,4 mln (eind 2015)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 0,6 mln (eind 2015)
Rijnlands financieel belang	Storting participatie € 60.000
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

IV. SBG	
Naam	Stichting Beheer van het Gemeeneland
Vestigingsplaats	Leiden
Rechtsvorm	Stichting
Wat levert het Rijnland op als klant	Niet meer van toepassing, Rijnland maakt geen gebruik meer van sale and leaseback. Het Polderhuis in Hoofddorp is via Rijnland onderverhuurd voor een marktconforme prijs.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Niet meer aan de orde. SBG moet de BTW-belastingprocedure op een verantwoorde wijze afwickelen. Bij afwijzing bezwaar door Belastingdienst, wordt een beroepsprocedure gestart. Voor wat betreft het beheer van de erfgoedpanden Gemeenlandshuis en Polderhuis is de meerwaarde onderwerp van discussie.
Bestuur en evt. toezicht	Vijf bestuursleden
Jaar van oprichting/instelling	1994
Vertegenwoordiging Rijnland	Twee hoogheemraden in bestuur
Algemene doelstelling businesscase	/ Erfgoedbeheer waarbij twee historische panden voor onbepaalde tijd in beheer zijn genomen.
Beoogde resultaten voor 2016	Het succesvol voeren van beroepsprocedure over naheffingsaanslagen Omzetbelasting. Zoveel mogelijk ruimte in het erfgoed verhuren (via Rijnland).
Gerealiseerde resultaten 2016	Beroep tegen naheffingsaanslagen Omzetbelasting is eind 2016 behandeld door het gerechtshof. Het hof heeft partijen tot een compromis gedwongen. Dit wordt in 2017 administratief afgewikkeld. SBG krijgt nog € 3,3 mln. aan BTW terug. De erfgoedpanden zijn volledig verhuurd voor het daartoe bestemde gedeelte.
Eigen vermogen (peildatum)	€ 3,5 mln (eind 2015)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 0,7 mln (eind 2015)
Rijnlands financieel belang Wijziging in Rijnlands belang?	Stichting, daarom geen participatie Nee

V. UvW	
Naam	Unie van Waterschappen
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Vereniging
Wat levert het Rijnland op als klant	Ontwikkeling gemeenschappelijk beleid, lobby en werkgeversorganisatie. Lidmaatschap is verplicht.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Voor de uitvoering van bijv. Bestuursakkoord Water is de Unie onmisbaar. Dat geldt ook voor de lobby voor de vergroting van het EMU-aandeel.
Bestuur en evt. toezicht	Zes bestuursleden o.l.v. een voorzitter. Alle 22 waterschappen zijn in de ledenvergadering vertegenwoordigd.
Jaar van oprichting/instelling	1927
Vertegenwoordiging Rijnland	Dijkgraaf in algemeen bestuur van de UvW
Algemene doelstelling / businesscase	Ontwikkeling gemeenschappelijk beleid, lobby en werkgeversorganisatie.
Beoogde resultaten voor 2016	Uitvoering Bestuursprogramma en Bestuursakkoord Water. Kostenbeheersing zodat niet meer dan 1% contributieverhoging nodig is.
Gerealiseerde resultaten 2016	Voor de invoering van de Vennootschapsbelastingplicht met ingang van 2016 zijn de waterschappen voorbereid.
Eigen vermogen (peildatum)	€ 0,8 mln (eind 2014)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 12,9 mln (eind 2014)
Rijnlands financieel belang	Contributie 2016: € 0,5 mln
Verandering Rijnlands belang?	Nee

VI. Aquon	
Naam	Aquon, instituut voor wateronderzoek en advies
Vestigingsplaats	Den Bosch
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (GR)
Wat levert het Rijnland op als klant	Aquon zal in 2016 zich verder ontwikkelen door de basis op orde te brengen en een toekomstbestendige organisatie te ontwikkelen. De organisatie zal een verandering doormaken naar een kostenbewuste, zakelijke en klantgerichte productiecultuur waardoor een toekomstbestendige organisatie ontstaat.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Voor 2015 is voor het indicatieve meetprogramma een bijdrage van € 3,4 miljoen voorzien, bestaande uit vergoeding kosten meetnet en garantieregeling.
Bestuur en evt. toezicht	Negen bestuursleden namens deelnemers in de GR waaruit een voorzitter is gekozen.
Jaar van oprichting/instelling	2011
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in algemeen- en dagelijks bestuur.
Algemene doelstelling businesscase /	Schaalvergroting welke leidt tot vergroting van de efficiency, vermindering van de kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging en kwaliteitsverbetering en versterking van de innovatiekracht.
Financiële doelstelling in business case	Voor 2016 is de start van de ombouw voorzien, zowel voor wat betreft de strategie als de governance. De financiële business case is voorbereid maar nog niet definitief gepresenteerd.
Beoogde resultaten voor 2016	Het opleveren en in gang zetten van een ombouwplan.
Gerealiseerde resultaten 2016	Het rapport over de gewijzigde strategie en de governance is gereed en medio 2016 aan de besturen van de waterschappen gepresenteerd. Dit moet tot een begrotingswijziging 2016 en 2017 leiden, maar deze is nog niet klaar en aan de algemene besturen van de waterschappen voorgelegd. De locatie Breda is buiten gebruik gesteld en het gebouw wordt nu voor verkoop aangeboden.
Eigen vermogen	€ 2,4 mln. (eind 2015)
Vreemd vermogen	€ 14,8 mln. (eind 2015)
Rijnlands financieel belang	Deelnemer gemeenschappelijke regeling. Kosten 2016: € 3,4 mln.
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

VII. HWH	
Naam	Het Waterschapshuis
Vestigingsplaats	Amersfoort
Rechtsvorm	GR
Wat levert het Rijnland op als klant	Het Waterschapshuis is de regie- en uitvoeringsorganisatie voor de waterschappen op het gebied van Informatie en Communicatie Technologie. Het Waterschapshuis heeft als doel het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen de waterschappen.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Start nieuwe werkwijze volgens HWH 2.0 met meer flexibiliteit door slankere en meer wendbare organisatie (o.a. door minder vast personeel). Meer keuzevrijheid in programma's door strikte scheiding ertussen. Kosten- en kwetsbaarheidsvoordelen door schaalgrootte.
	21 leden
Bestuur en evt. toezicht	
Jaar van oprichting/instelling	2013, gewijzigd in 2014
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in algemeen- en dagelijks bestuur
Algemene doelstelling businesscase	/ Het Waterschapshuis is de regie- en uitvoeringsorganisatie voor 21 waterschappen op het gebied van Informatie en Communicatie Technologie. Het Waterschapshuis heeft als doel het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen de waterschappen.
Beoogde resultaten voor 2016	Voortzetting nieuwe werkwijze volgens HWH 2.0 met meer flexibiliteit door slankere en meer wendbare organisatie (o.a. door minder vast personeel). Meer keuzevrijheid in programma's door strikte scheiding ertussen. Kosten- en kwetsbaarheids-voordelen door schaalgrootte.
Gerealiseerde resultaten 2016	Het proces om de personeelsformatie te beperken tot de beoogde vaste kern vordert langzaam maar zeker. Mede door de keuze voor een kleine vaste bezetting met een flexibele schil kost het meer moeite om de lopende projecten goed bezet te krijgen en te houden. Daardoor stijgen de kosten van inhuur van bijv. projectleiders.
Eigen vermogen (peildatum)	€ 2,5 mln. (eind 2015)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 6,5 mln. (eind 2015)
Rijnlands financieel belang	Kosten 2016: € 0,5 mln.
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

VIII. BSGR	
Naam	Belastingssamenwerking Gouwe-Rijnland
Vestigingsplaats	Leiden
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (GR)
Wat levert het Rijnland op als klant	Een gecombineerde aanslagoplegging wat voor de burger vanuit maatschappelijk perspectief voordeel biedt. De ontwikkelingen van het kostenniveau, te behalen door inkrimping van het personele bestand en/of aanpassing van de normering van de kwaliteitseisen van de dienstverlening zullen worden afgestemd met de deelnemers.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Samenwerking in de regio en groei van het aantal deelnemers. De belastingtaak moet efficiënt, tegen lage kosten doch kwalitatief hoogwaardig worden uitgevoerd.
Bestuur en evt. toezicht	Negen bestuursleden waaruit een voorzitter is gekozen
Jaar van oprichting/instelling	2009
Vertegenwoordiging Rijnland	Een hoogheemraad in algemeen- en dagelijks bestuur
Algemene doelstelling/ businesscase	Uit overwegingen van kwaliteit, continuïteit en efficiency samenwerken bij de beleidsvoorbereiding, heffing en invordering van waterschapsbelastingen en gemeentelijke belastingen, alsmede bij de uitvoering van de Wet waardering onroerende zaken en het beheer en de uitvoering van vastgoedinformatie.
Beoogde resultaten voor 2016	Het samenwerken in de regio met een groeistrategie. De personeels- en managementontwikkeling van de organisatie wordt ondersteund door flankerend beleid. Dit zal worden gemonitord door het ontwikkelen van een kostprijscalculatiemodel.
Gerealiseerde resultaten 2016	Voor verdere ontwikkeling en uitbreiding (deelnemers) van de BSGR is een strategienota opgesteld. Met een aantal kandidaat-deelnemers worden gesprekken gevoerd. Per 1 januari 2016 is de gemeente Waddinxveen toegetreden tot het samenwerkingsverband. Ter voorbereiding op uitbreiding van de samenwerking zijn de bestuurlijke zeggenschapsverhoudingen aangepast en is een kostprijsmodel ontwikkeld. Dit leidt tot een groter kostenaandeel voor Rijnland, te weten minimaal € 0,4 mln in 2018 en vanaf 2019 minimaal € 0,8 mln. Hiermee is rekening gehouden in het MJP 2017-2020. Verder zijn in 2016 weer stappen gemaakt om de kwaliteit van belastingbestanden (geautomatiseerd) te optimaliseren.
Eigen vermogen	€ 2,7 mln. (eind 2015)
Vreemd vermogen	€ 5,5 mln. (eind 2015)
Rijnlands financieel belang	Deelnemer gemeenschappelijke regeling. Kosten 2016: € 3,2 mln (33% bijdrage), en € 0,2 mln BTW, totaal € 3,4 mln.
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

1.2.9 Bedrijfsvoering

Artikel 4.21 van het Waterschapsbesluit vereist dat Rijnland inzicht biedt 'in het geheel van interne organisatie-onderdelen en processen die ondersteunend zijn ten behoeve van de primaire processen van de waterschappen'.

Deze zaken zijn toegelicht onder het programma Bestuur, Organisatie en Dienstverlening. In onderstaande tabel staan de voorgeschreven onderwerpen over 'bedrijfsvoering' en de vindplaats onder BOD.

Onderwerp	Tactisch doel BOD
Algemene aansturing van de organisatie	• Omgevingsgerichtheid • Kwaliteit van de organisatie
Kwaliteits-, arbo- & milieuzorg	• Kwaliteit van de organisatie
Personeel & organisatie	• Separate personele paragraaf • Separate paragraaf risicomanagement • Kwaliteit van de organisatie
Controlling en financieel beleid & beheer	• Kwaliteit van de organisatie
ICT	• Informatievoorziening
GIS	• Informatievoorziening
Facilitaire dienstverlening	• Kwaliteit van de organisatie

1.2.10 EMU-saldo

In het kader van de Economische en Monetaire Unie (EMU) is onder andere vastgelegd dat het overheidstekort van een lidstaat niet meer mag bedragen dan 3% van het Bruto Binnenlands Product. Er is sprake van een tekort als overheden in een jaar meer uitgeven dan ontvangen. Rijnland is als medeoverheid (net als andere decentrale overheden) medeverantwoordelijk voor het Nederlandse EMU-saldo. In Unieverband is daarom afgesproken dat alle waterschappen in de begroting en de jaarrekening een bijlage opnemen waaruit hun bijdrage aan het EMU-saldo blijkt. Lastig hierbij is dat het EMU-saldo is gebaseerd op het door de centrale overheid gehanteerde boekhoudstelsel (het transactiestelsel), terwijl waterschappen net als de andere decentrale overheden het baten- en lastenstelsel gebruiken. De informatie van de waterschappen moet daarom worden 'vertaald' met behulp van het onderstaande overzicht.

EMU-saldo (x € 1 mln)	Jaarrekening 2016		Begroting 2016		Jaarrekening 2015
1. <u>EMU-exploitatiesaldo</u>					
Jaarrekening resultaat	-/-	0,6	-/-	0,0	3,0
Bij: Rente toevoeging reserves		0,3		0,3	1,0
Bij: Toevoeging aan reserves		3,2		0,0	6,1
Af: Ontrekkingen aan reserves	-/-	4,5	-/-	2,6	18,9
	-/-	1,6	-/-	2,3	8,8
2. <u>Invloed investeringen</u>					
Bruto-investeringsuitgaven	-/-	94,9	-/-	107,4	97,7
Investeringssubsidies		6,1		17,9	33,9
Verkoop materiële en immateriële activa		0,0		0,0	0,0
Afschrijvingen		49,7		41,0	41,3
	-/-	39,1	-/-	48,5	22,5
3. <u>Invloed voorzieningen</u>					
Toevoeging aan voorziening		7,6		7,4	15,3
Ontrekkingen aan voorzieningen		0,0		0,0	0,0
Betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	-/-	9,6	-/-	11,4	11,4
	-/-	2,0	-/-	4,0	3,9
4. <u>Deelnemingen en aandelen</u>					
Boekwinst		0,0		0,0	0,0
Boekverlies		0,0		0,0	0,0
		0,0		0,0	0,0
Bijdrage Rijnland aan het EMU-exploitatiesaldo	-/-	42,7	-/-	54,8	27,4

Uit het bovenstaande blijkt dat Rijnland op transactiebasis in 2016 meer uitgeeft dan ontvangt. Dit is vooral ontstaan door de invloed investeringen.

Analyse verschillen EMU-saldo op realisatie- en begrotingsbasis

Iedere overheidsorganisatie krijgt een bepaald EMU-tekort toegewezen, de zogenaamde referentiewaarde. De totale ruimte voor de decentrale overheden is in 2016 0,4% van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Deze ruimte van 0,4% wordt niet nader verdeeld over gemeenten, provincies en waterschappen, met als gevolg dat er voor 2016 geen formeel vastgestelde referentiewaarden op het niveau van individuele organisaties zijn. Op dit moment zijn er geen sancties op een eventuele overschrijding van een tekort.

Het aandeel van Rijnland in het EMU-tekort is € 12,1 mln lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door een lager EMU-exploitatiesaldo (€ 0,7 mln), lagere invloed investeringen (€ 9,4 mln) en een lagere invloed voorzieningen (€ 2,0 mln).

2. Jaarrekening 2016

2.1 Algemeen (inclusief topinkomens)

Algemene ontwikkelingen 2016

Vanwege harmonisatie met het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpener-waard zijn de inhuurkosten voor projecten in 2016 niet rechtstreeks geboekt op de investeringsprojecten, maar via de exploitatierekening doorbelast. Administratief resulteert dit zodoende in hogere personeelslasten en een hogere opbrengst te activeren uren eigen personeel en inhuur. Per saldo verloopt één en ander budgettair neutraal.

De historisch lage rentepercentages zorgen voor lagere kapitaallasten. Voor 2016 geeft dit een voordeel van € 3,1 mln. Hierdoor is echter in verband met lage rekenrente een hogere storting in de pensioen- en wachtgeldvoorziening van het dagelijks bestuur nodig. De totale extra storting in deze voorziening bedraagt € 0,3 mln. Hiervan heeft een deel betrekking op de rekenrente. Tevens is er door de lage rentepercentages € 1,0 mln minder bouwrente geactiveerd.

In de VV van 29 maart 2017 is besloten om de investeringsdrempel met ingang van 2016 met terugwerkende kracht te verhogen van € 50.000 naar € 100.000. Dit heeft geleid tot een extra afschrijving van totaal € 5,1 mln. In het exploitatieresultaat 2016 is dit verwerkt.

De opbrengst verontreinigingsheffing en zuiveringsheffing blijft structureel achter vanwege minder de-icingsmiddelen, wijziging van de heffingsparameters, verplaatsing van aantal bedrijfsactiviteiten buiten het beheersgebied, wijzigingen in zuiveringstechnische voorzieningen en middelen en na-ijlen gevolgen economische crisis.

Als gevolg van actief verkoopbeleid van eigendommen is de opbrengst uit de verkoop van eigendommen in 2016 positief beïnvloed met een bedrag van € 1,9 mln.

Door de verlaagde afschrijvingstermijn (van 30 naar 5 jaar) van de geactiveerde HWBP-bijdragen 2011/2012 met terugwerkende kracht vanaf 2015 toe te passen zijn de afschrijvingslasten in 2016 € 1,8 mln hoger dan begroot. Bij de jaarrekening 2015 was hier middels de vorming van een bestemmingsreserve rekening mee gehouden. Na besluitvorming van de VV in juni 2016 is deze reserve vrijgevallen.

Voor het overige zijn er geen afwijkingen van de uitgangspunten en grondslagen, zoals deze voor de programmabegroting zijn gehanteerd.

Waarderings- en resultaatbepalingsgrondslagen

1 Materiële en immateriële vaste activa

De materiële en immateriële vaste activa (inclusief onderhanden werken) zijn in de balans opgenomen op basis van historische kostprijs verminderd met de kapitaalbijdragen van derden en de lineaire afschrijving op basis van de economische levensduur. Het beleid voor de waardering en afschrijving van activa is vastgelegd in de Nota vaste activabeleid.

2 Financiële vaste activa

Met uitzondering van de deelneming in MeerGrond v.o.f. zijn de financiële vaste activa en de voorraden in de balans opgenomen op basis van historische kostprijs, dan wel duurzaam lagere marktwaarde. De invloed van Rijnland in MeerGrond is van zodanige betekenis (1/3^e belang en 1/3^e zeggenschap) dat de deelneming in deze vennootschap onder firma is gewaardeerd tegen 1/3 van de netto-vermogenswaarde. MeerGrond exploiteert een baggerdepot. Naast het opslaan en bewerken van (verontreinigde) bagger, is het bedrijf bezig met het afzetten van bagger uit het depot op de hergebruikmarkt.

3 Reserves en voorzieningen

Het beleid ten aanzien van de vorming, de besteding en de omvang van de reserves en voorzieningen is vastgelegd in de Nota reserves en voorzieningen.

Reserves

Voor de hoogte van de algemene reserves zijn de volgende criteria geformuleerd:

- De algemene reserves moet een ondergrens hebben die is afgeleid van de jaarlijkse exploitatiekosten.
- De weerstandscapaciteit moet een afgeleide zijn van de belangrijkste risico's.

De bestemmingsreserves zijn reserves waaraan de VV een bepaalde bestemming heeft gegeven. Een onderdeel hiervan zijn de egalisatiereserves die dienen om ongewenste schommelingen in de belastingtarieven op te vangen.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De voorziening voor wachtgeld- en pensioenverplichtingen voor (voormalige) dagelijks bestuur is echter tegen de contante waarde van de (al opgebouwde) toekomstige uitkeringsverplichtingen gewaardeerd.

Voorzieningen worden gevormd wegens:

- verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op balansdatum onzeker is, maar redelijkerwijs te schatten;
- op balansdatum aanwezige risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten;
- kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, indien die kosten hun oorsprong vinden in het begrotingsjaar of een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot een gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren (art. 4.54 van het Waterschapsbesluit).

4 Vlottende activa en passiva

De vorderingen, overlopende activa en passiva, liquide middelen en de langlopende en kortlopende schulden zijn op basis van de nominale waarden gewaardeerd. Bij de belastingdebiteuren wordt voor de verwachte oninbaarheid een voorziening in mindering gebracht. De voorziening wordt berekend door van de netto belastingopbrengst, met behulp van ervaringscijfers, een percentage te reserveren.

5 Resultaatbepalingsgrondslagen

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als baten opgenomen op het moment waarop deze opeisbaar zijn.

Topinkomens

Op grond van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) moet melding worden gemaakt van het totaal van uitkeringen indien deze meer bedragen dan de in deze wet gestelde Norm. In 2016 is dit niet voorgekomen. Verder dienen de volgende gegevens te worden gemeld van de Secretaris Algemeen Directeur (SAD):

Naam:	A. Haitjema	C.M. v.d. Wiel
Functie	SAD	SAD
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1/1 – 31/7	1/8 – 31/12
Omvang dienstverband in fte	1	1
Beloning:	€ 77.841	€ 56.879
Belastbare onkosten vergoedingen	€ 263	€ 0
Beloningen betaalbaar op termijn (werkgeversdeel pensioen)	€ <u>11.551</u>	€ <u>8.705</u>
Totaal Bezoldiging	€ 89.655	€ 65.584
 Toepasselijk WNT-maximum	 € 104.172	 € 74.827
Motivering indien overschrijding	n.v.t.	n.v.t.
 Gegevens 2015		
Aanvang en einde functievervulling in 2015	1/1 – 31/12	n.v.t.
Omvang dienstverband 2015 (in fte)	1	n.v.t.
Beloning:	€ 136.593	n.v.t.
Belastbare onkosten vergoedingen	€ 576	n.v.t.
Beloningen betaalbaar op termijn (werkgeversdeel pensioen)	€ <u>10.050</u>	n.v.t.
Totaal Bezoldiging	€ 147.219	n.v.t.

2.2 Exploitatierekening naar programma's (bedragen x € 1 mln)

No.	Omschrijving	Jaarrekening 2016	Begroting na wijziging 2016	Begroting 2016	Jaarrekening 2015
		€	€	€	€
	Netto kosten van de programma's				
1.	Waterveiligheid	30,3	29,1	27,5	25,9
2.	Voldoende water	46,9	46,5	47,0	49,1
3.	Schoon en gezond water	7,9	9,9	10,0	72,1
4.	Waterketen	66,7	65,1	65,7	0,0
5.	Bestuur, organisatie en dienstverlening	30,8	30,8	32,4	31,6
	Totaal netto kosten van de programma's	182,6	181,4	182,6	178,7
	Waterschapsbelastingen	181,0	180,5	180,3	169,9
	Resultaat voor bestemming	-/- 1,6	-/- 0,9	-/- 2,3	-/- 8,8
	Onttrekkingen aan reserves	2,2	2,1	0,3	2,1
	Egalisatie van tarieven	2,3	2,3	2,3	16,8
	Toevoeging rente aan reserves	-/- 0,3	-/- 0,3	-/- 0,3	-/- 1,0
	Toevoeging egalisatie reserves	-/- 3,2	-/- 3,2	0,0	-/- 6,1
	Nog te bestemmen resultaat	-/- 0,6	0,0	0,0	3,0

Door de invoering van de wet modernisering waterschapsbestel zijn de activiteiten van Rijnland ondergebracht in vijf programma's. Het betreft:

1. Waterveiligheid
2. Voldoende water
3. Schoon en gezond water
4. Bestuur, organisatie en dienstverlening (BOD)

Analyse begrotingsoverschrijding per programma

Van de programma's Schoon en gezond water en BOD zijn de netto lasten lager dan of gelijk aan begroot. Deze programma's hebben derhalve geen begrotingsoverschrijding.

De netto lasten van het programma Waterveiligheid zijn € 1,2 mln (4,1%) hoger dan begroot, van het programma Voldoende water zijn de netto lasten € 0,4 mln (0,9%) hoger dan begroot en van het programma Waterketen zijn de netto lasten € 1,6 mln (2,5%) hoger dan begroot. Voor deze programma's valt dit ruim binnen de marge van 10% en betreft dus geen onrechtmatigheid.

2.3 Exploitatierekening naar taken (inclusief toelichting)

(bedragen x € 1 mln)

Omschrijving	Jaarrekening 2016	Begroting na wijziging 2016	Begroting 2016	Jaarrekening 2015
	€	€	€	€
<u>Zuiveringsbeheer</u>				
Netto-kosten	78,7	77,8	79,2	75,9
Dividenden en overige algemene opbrengsten	0,0	0,0	0,0	0,0
Onvoorzien	0,0	0,1	0,1	0,0
Totaal netto-lasten	78,7	77,9	79,3	75,9
<u>Waterschapsbelastingen</u>				
Kwijtschelding en oninbaar	-/- 3,5	-/- 3,5	-/- 3,5	-/- 3,0
Belastingopbrengsten	80,5	80,1	80,4	70,9
Totaal waterschapsbelastingen	77,0	76,6	76,9	67,9
Resultaat Zuiveringsbeheer	-/- 1,7	-/- 1,3	-/- 2,4	-/- 8,0
Onttrekkingen aan reserves	0,1	0,1	0,1	0,3
Egalisatie van tarieven	2,4	2,4	2,4	9,1
Toevoeging rente aan reserves	-/- 0,1	-/- 0,1	-/- 0,1	-/- 0,4
Toevoeging egalisatie reserves	-/- 1,1	-/- 1,1	0,0	-/- 3,0
Nog te bestemmen resultaat	-/- 0,4	0,0	0,0	-/- 2,0
<u>Watersysteembeheer</u>				
Netto-kosten	103,9	103,4	103,2	102,8
Dividenden en overige algemene opbrengsten	0,0	0,0	0,0	0,0
Onvoorzien	0,0	0,1	0,1	0,0
Totaal netto-lasten	103,9	103,5	103,3	102,8
<u>Waterschapsbelastingen</u>				
Kwijtschelding en oninbaar	-/- 3,5	-/- 3,1	-/- 3,1	-/- 3,3
Belastingopbrengsten	107,5	107,0	106,5	105,3
Totaal waterschapsbelastingen	104,0	103,9	103,4	102,0
Resultaat Watersysteembeheer	0,1	0,4	0,1	-/- 0,8
Onttrekkingen aan reserves	2,1	2,0	0,2	1,8
Egalisatie van tarieven	-/- 0,1	-/- 0,1	-/- 0,1	7,7
Toevoeging rente aan reserves	-/- 0,2	-/- 0,2	-/- 0,2	-/- 0,6
Toevoeging egalisatie reserves	-/- 2,1	-/- 2,1	0,0	-/- 3,1
Nog te bestemmen resultaat	-/- 0,2	0,0	0,0	5,0
Totaal nog te bestemmen resultaat	-/- 0,6	0,0	0,0	3,0

Hierna worden de resultaten ten opzichte van de primaire begroting toegelicht.

Toelichting Exploitatierkening naar kostendragers**Zuiveringsbeheer**Netto-lasten

De netto-lasten zijn € 0,6 mln lager dan begroot. Dit is vooral veroorzaakt door lagere kosten afvalverzameling en verwerking, lagere energiekosten van zuiveringsinstallaties, lager hoeveelheid verwerkt slib, chemicaliën en polymeren en lagere kosten grensoverschrijdend afvalwater van in totaal € 1,4 mln. Hier tegen over staan hogere afschrijvingskosten ad € 0,6 mln door het restant van kleinschalige investeringen lager dan € 0,1 mln geheel af te schrijven.

Waterschapsbelastingen

Het voordeel van € 0,1 mln wordt in hoofdzaak veroorzaakt doordat de werkelijke opbrengsten uit zuiveringsheffing huishoudens € 1,0 mln hoger liggen dan de begroting door het verbeteren van kwaliteit van de bestanden (o.a. optimaliseren informatie vanuit de Waterbank).

Daarentegen liggen de zuiveringsheffing van bedrijven (-/- €0,9 mln) lager dan begroot. Redenen zijn: verplaatsing van een aantal bedrijfsactiviteiten buiten het beheersgebied van Rijnland, wijzigingen in zuiverings-technische voorzieningen en middelen en na-ijlen gevolgen economische crisis.

WatersysteembeheerNetto-lasten

De netto-lasten zijn € 0,6 mln hoger dan begroot. Hierin zijn de extra afschrijfkosten ad € 4,5 mln verwerkt door het restant van kleinschalige investeringen lager dan € 0,1 mln geheel af te schrijven. Zonder deze extra afschrijfkosten zijn de netto-lasten € 3,9 mln lager. Dit is vooral veroorzaakt door hogere boekwinst uit verkoop van grond, water en duurzame goederen (+/+ € 1,8 mln), lagere advies- en onderzoekskosten, lagere energiekosten en lagere rentelasten.

Waterschapsbelastingen

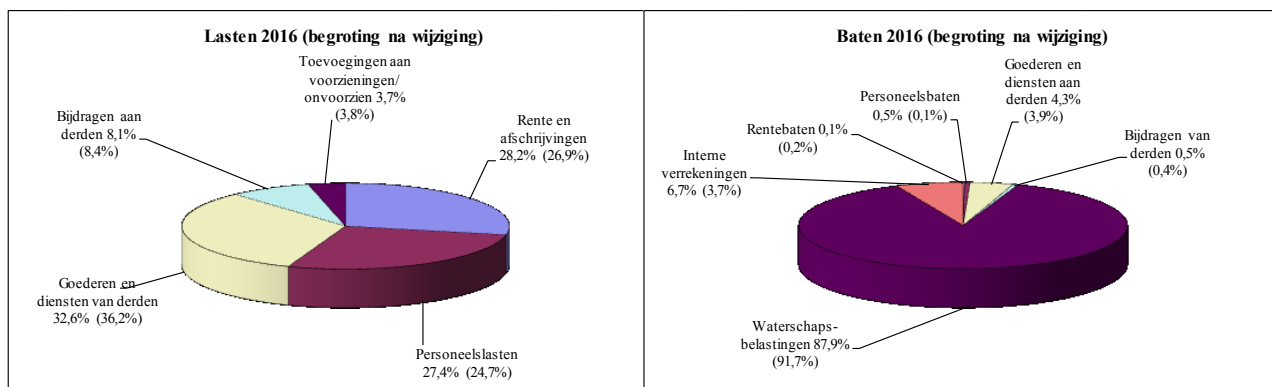
Het voordeel van € 0,6 mln is met name ontstaan door hogere opbrengst Gebouwd (toename WOZ-waarden +2%) en ingezetenenomslag (verbeteren bestanden) van in totaal € 1,8 mln. Doordat areaal ongebouwd en wegen vanwege "natuur-arrest" Hoge raad, onduidelijke objectafbakening en autonome afname door bebouwingen en ontwikkelingen in infrastructuur en natuur naar beneden is bijgesteld ligt de opbrengst van de categorie ongebouwd € 0,2 mln lager.

Ook blijft de opbrengst verontreinigingsheffing structureel achter vanwege minder de-icingsmiddelen bij Schiphol en wijziging van de heffingsparameters. (-/-€ 0,6 mln) Dit wordt nu zichtbaar omdat de definitieve aanslagen t/m 2014 zijn opgelegd. Vermindering is ook met terugwerkende kracht toegepast voor de jaren 2014 en 2015. Ook ligt de post kwijschelding en oninbaar € 0,4 mln hoger dan begroot.

2.4 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten (inclusief toelichting)

Bedragen x € 1 mln

No.	Omschrijving	Jaarrekening 2016	Begroting na wijziging 2016	Begroting 2016	Jaarrekening 2015
		€	€	€	€
	<u>LASTEN</u>				
1.	Rente en afschrijvingen	58,6	53,1	52,9	51,3
2.	Personeelslasten	56,9	48,9	49,1	49,9
3.	Goederen en diensten van derden	67,6	71,6	71,8	69,0
4.	Bijdragen aan derden	16,7	16,7	16,8	14,3
5.	Toevoegingen aan voorzieningen/onvoorzien	7,6	7,5	7,5	15,3
	<u>Totaal lasten</u>	207,4	197,8	198,1	199,8
	<u>BATEN</u>				
6.	Financiële baten	0,3	0,3	0,3	0,4
7.	Personeelsbaten	1,1	0,3	0,3	1,1
8.	Goederen en diensten aan derden	8,7	7,7	6,3	10,5
9.	Bijdragen van derden	1,0	0,8	0,8	1,0
10.	Waterschapsbelastingen	181,0	180,5	180,3	169,9
11.	Interne verrekeningen	13,7	7,3	7,8	8,1
	<u>Totaal baten</u>	205,8	196,9	195,8	191,0
	<u>Saldo baten en lasten</u>	-/- 1,6	-/- 0,9	-/- 2,3	-/- 8,8
12.	Onttrekkingen aan reserves	2,2	2,1	0,3	2,1
13.	Egalisatie van tarieven	2,3	2,3	2,3	16,8
14.	Toevoeging rente aan reserves	-/- 0,3	-/- 0,3	-/- 0,3	-/- 1,0
15.	Toevoeging egalisatie reserves	-/- 3,2	-/- 3,2	0,0	-/- 6,1
16.	Resultaat	-/- 0,6	0,0	-/- 0,0	3,0

Hierna worden de resultaten ten opzichte van de primaire begroting globaal toegelicht.

Toelichting Exploitatierkening naar kosten- en opbrengstsoorten (bedragen x 1 mln)

1. Rente en afschrijvingen

Exploitatierkening	€ 58,6
Begroting	€ 52,9
Nadelig verschil	€ 5,7

Het nadelige verschil van € 5,7 mln bestaat uit een voordeel op de rente van € 3,0 mln en een nadeel van € 8,7 mln op de afschrijvingslasten. Het nadeel op de afschrijvingslasten wordt voor € 5,1 mln veroorzaakt door extra afschrijvingen door het restant van kleinschalige investeringen lager dan € 0,1 mln geheel af te schrijven en voor € 1,8 mln door inhaalafschrijvingen HWBP-bijdragen 2011/2012 die worden gefinancierd uit de bij de jaarrekening 2015 goedgekeurde bestemmingsreserve. Hiertegen over staat derhalve een baat van € 1,8 mln verantwoord onder punt 12 onttrekkingen aan reserves.

Het resterende nadeel ad € 1,8 mln is veroorzaakt door eerder opleveren van een aantal investeringswerken (o.a. drietal kadeverbeteringskredieten, krediet "bijdrage optimaliseren afvalwaterketen Velsen" en krediet "Geen spijtmaat-regelen Flying Squad 2012"). Daarentegen is als gevolg van het doorschuiven naar 2017 van de overdracht van een asset met resterende boekwaarde (brug te Rijnsaterwoude) de geraamde extra afschrijving op de boekwaarde van € 0,9 mln ook doorgeschoven.

Het gemiddelde rentepercentage voor kortlopende geldleningen bedroeg -/- 0,2 (begroot 0,3). In 2016 is een langgeldlening afgesloten van € 50 mln met een rentepercentage 0,81 (begroot € 119,7 mln tegen een rentepercentage van 1,8).

2. Personeelslasten (incl. kosten bestuur)

Exploitatierkening	€ 56,9
Begroting	€ 49,1
Nadelig verschil	€ 7,8

Inhuur

In tegenstelling tot de begroting 2016 zijn de inhuurkosten voor projecten eerst ten laste van de exploitatie gebracht (+€ 6,9 mln), alvorens het geactiveerd is c.q. ten laste is gebracht van de investeringsprojecten. Administratief resulteert dit zodoende in hogere personeelslasten en een hogere opbrengst te activeren uren eigen personeel en inhuur (zie interne verrekeningen). Per saldo verloopt één en ander budgettair neutraal. Dit in verband met de invoering van Prosa en de harmonisatie met het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard. Ook liggen de reguliere inhuurkosten in 2016 € 1,3 mln hoger vanwege meer uitlenen van personeelsleden dan begroot (zie personeelsbaten).

Personeel

De personeelslasten van vast en tijdelijk personeel vallen per saldo € 0,5 mln lager uit. De besteding van het opleidingsbudget 2016 van € 1,6 mln is € 1,1 mln. Daarentegen zijn in deze post ook de reis- en verblijfkosten en kosten cateringsdiensten opgenomen van in totaal € 0,4 mln. Deze kosten zijn begroot onder post goederen en diensten voor derden.

Na aftrek van de personeelsbaten en geactiveerde personeelslasten zijn de netto-personeelslasten als volgt:

Specificatie personeelslasten	Jaarrekening	Begroting	Verschil
Salarissen en sociale lasten vast en tijdelijk personeel	44,7	45,2	-0,5
Personeel van derden	9,8	1,6	8,2
Overige personeelslasten	2,4	2,3	0,1
	56,9	49,1	7,8
Personeelsbaten	-1,1	-0,3	0,8
Geactiveerde personeelslasten	-12,3	-5,2	7,1
Totale personeelslasten	43,5	43,6	0,1

3. Goederen en diensten van derden

Exploitatierkening	€ 67,6
Begroting	€ <u>71,8</u>
Voordelig verschil	€ <u>4,2</u>

Meevallers:

- Lagere aanschafkosten BHV-brand en blusmiddelen	€ 0,2 mln
- Lagere aanschaf- en onderhoudskosten gereedschappen en overige apparatuur	€ 0,4 mln
- Lagere advies- en onderzoekskosten beleid	€ 0,6 mln
- Lagere advies- en onderzoekskosten externe communicatie en infobeleid en automatisering	€ 0,5 mln
- Lagere advieskosten calamiteitenplannen en bestuurlijke Juridische zaken	€ 0,3 mln
- Lagere kosten afvalverzameling en verwerking	€ 0,7 mln
Op awzi Leiden ZW, Katwijk en HWP zijn de geplande werkzaamheden (schoonmaken AT's/zandverwijdering) niet uitgevoerd in 2016 en verder zijn er minder vuilwaterkelders gereinigd dan gepland. Verder is er een onderbesteding op de reiniging van waterlopen.	
- Lagere perceptiekosten BSGR	€ 0,6 mln
- Lagere energiekosten	€ 0,5 mln
- Lagere hoeveelheid verwerkt slib	€ 0,1 mln
- Lagere kosten samenwerkingsovereenkomsten	€ 0,3 mln
Dit betreft voor € 0,1 mln Aquon en voor € 0,2 mln grensoverschrijdend afvalwater Delfland	
- Lagere hoeveelheid aanschaf chemicaliën en polymeren	€ 0,3 mln
- Begrote reis- en verblijfkosten en kosten cateringsdiensten	
De werkelijke kosten zijn opgenomen in de personeelslasten	
Totaal	<u>€ 4,9 mln</u>

Tegenvallers:

- Hogere leasekosten dienstauto's door uitbreiding wagenpark en naheffingen wegenbelasting	€ 0,3 mln
- Premie CAR-verzekering	€ 0,1 mln
- Diverse kleine tegenvallers	€ 0,3 mln

4. Bijdragen aan derden

Exploitatierkening	€ 16,7
Begroting	€ <u>16,8</u>
Voordelig verschil	€ <u>0,1</u>

Het voordeel betreft een lagere betaalde HWBP-bijdrage van € 0,2 mln dan was begroot. Daarentegen ligt de rijksbijdrage WOZ-kosten € 0,1 hoger.

5. Toevoegingen voorzieningen/Onvoorzien

Exploitatierkening	€ 7,6
Begroting	<u>€ 7,5</u>
Nadelig verschil	<u>€ 0,1</u>

Vanwege aanpassing van de rekenrente en rekening houden met een nabestaandenpensioen van een toekomstige partner heeft er een extra storting plaatsgevonden in de voorziening voor wachtgelden en pensioenen voor voormalige en huidige (hoog)heemraden van Rijnland en voormalige waterschappen van € 0,3 mln. De post onvoorzien van € 0,2 mln is niet ingezet.

6. Financiële baten

Exploitatierkening	€ 0,3
Begroting	<u>€ 0,3</u>
Verschil	<u>€ -</u>

7. Personeelsbaten

Exploitatierkening	€ 1,1
Begroting	<u>€ 0,3</u>
Voordelig verschil	<u>€ 0,8</u>

In 2016 waren er meer personeelsleden gedetacheerd. Dit levert een voordelig verschil op van € 0,8 mln.

8. Goederen en diensten aan derden

Exploitatierkening	€ 8,7
Begroting	<u>€ 6,3</u>
Voordelig verschil	<u>€ 2,4</u>

Het voordelige verschil is hoofdzakelijk ontstaan door:

- Hogere opbrengst uit verkoop van eigendommen	€ 1,9 mln
- Meer ontvangen opstalrechten, met name langs de Ringvaart van de Haarlemmermeer	€ 0,3 mln
- Hogere bijdrage lozingen per as	€ 0,2 mln
- Eenmalige ontvangen bijdragen rioolgemaal Wassenaar	€ 0,2 mln
- Afrekeningen grensoverschrijdend afvalwater 2011 en 2012	€ 0,2 mln -/-

9. Bijdragen van derden

Exploitatierkening	€ 1,0
Begroting	<u>€ 0,8</u>
Voordelig verschil	<u>€ 0,2</u>

Het voordelige resultaat ad. € 0,2 mln betreft een voordeel van € 0,1 mln door een bijdrage in de kosten vervanging poldergemaal Oudenhof-Noord te Oegstgeest. Het overige voordeel ad € 0,1 mln betreft diverse subsidies.

10. Waterschapsbelastingen

Exploitatierkening	€ 181,0
Begroting	<u>€ 180,3</u>
Voordelig verschil	<u>€ 0,7</u>

Voor een toelichting verwijzen wij u naar de paragraaf Waterschapsbelastingen.

11. Interne verrekeningen

Exploitatier rekening	€ 13,7
Begroting	€ <u>7,8</u>
Voordelig verschil	€ <u>5,9</u>

De interne verrekeningen betreffen geactiveerde personeelslasten en geactiveerde bouwrente. In 2016 is € 1,4 mln bouwrente toegerekend c.q. geactiveerd (begroot: € 2,4 mln). Ook houdt Rijnland rekening met het activeren van uren van eigen personeel en inhuur. In 2016 is een bedrag van rond € 12,3 mln loonkosten toegerekend (begroot 2016: € 5,2 mln). De in de begroting 2016 opgenomen doorbelaste interne onderzoekskosten van baggerprojecten van € 0,2 mln is niet verwerkt.

Doordat de inhuurkosten van projecten (+/+ € 6,9 mln) ingaande 2016 ten laste van de exploitatie komen (zie post personeelslasten) alvorens het geactiveerd wordt, leidt dit met name tot een toename van deze post.

12. Onttrekkingen aan reserves

Exploitatier rekening	€ 2,2
Begroting	€ <u>0,3</u>
Voordelig verschil	€ <u>1,9</u>

De hogere onttrekkingen aan de reserves betreft de niet begrote en bij de jaarrekening 2015 afgesproken onttrekking om een extra afschrijving te bekostigen.

13. Egalisatie van tarieven

Exploitatier rekening	€ 2,3
Begroting	€ <u>2,3</u>
Verschil	€ <u>-</u>

14. Toevoeging rente aan reserves

Exploitatier rekening	€ 0,3
Begroting	€ <u>0,3</u>
Verschil	€ <u>-</u>

15. Toevoeging egalisatie reserves

Exploitatier rekening	€ 3,2
Begroting	€ <u>0,0</u>
Nadelig verschil	€ <u>3,2</u>

In de 2e bestuursrapportage 2016 was een voordelig saldo voorzien van € 3,2 mln. Dit gemelde saldo is met een begrotingswijziging toegevoegd aan de desbetreffende egalisatiecategoriereserve.

2.5 Balans per 31 december 2016 (inclusief toelichting)

ACTIVA	31.12.2016	31.12.2015
Vaste activa		
1. Immateriële vaste activa	22,4	26,8
2. Materiële vaste activa	540,7	497,2
3. Financiële vaste activa	0,9	0,9
Totaal vaste activa	564,0	524,9
Vlottende activa		
4. <u>Kortlopende vorderingen</u>		
4.1 Belastingdebiteuren	11,2	12,9
4.2 Overige kortlopende vorderingen	6,9	2,5
<u>Totaal kortlopende vorderingen</u>	18,1	15,4
5. <u>Overlopende activa</u>	2,2	2,9
6. <u>Liquide middelen</u>	0,0	0,0
Totaal vlottende activa	20,3	18,3
 Totaal activa	 584,3	 543,2

PASSIVA	31.12.2016	31.12.2015
Vaste passiva		
7. <u>Eigen vermogen</u>		
7.1 Algemene reserves	10,5	10,4
7.2 Bestemmingsreserve tariefegalisatie	22,2	20,2
7.3 Overige bestemmingsresreves	1,3	1,4
7.4 Nog te bestemmen resultaat	-/- 0,6	3,0
<u>Totaal eigen vermogen</u>	33,4	35,0
8. <u>Voorzieningen</u>	12,9	14,9
9. <u>Vaste schulden</u>	428,7	402,8
Totaal vaste passiva	475,0	452,7
Vlottende passiva		
10. <u>Kortlopende schulden</u>		
10.1 Kasgeldleningen	40,6	40,6
10.2 Negatieve bank- en girosaldi	20,4	14,7
10.3 Schulden aan leveranciers	15,6	14,9
10.4 Te betalen belastingen, sociale- en pensioenpremies	3,9	3,4
10.5 Overige kortlopende schulden	6,0	1,0
<u>Totaal Kortlopende schulden</u>	86,5	74,6
11. <u>Overlopende passiva</u>	22,8	15,9
Totaal vlottende passiva	109,3	90,5
Totaal passiva	584,3	543,2

Toelichting op de balans per 31 december 2016 (bedragen x € 1 mln)**Vaste activa****€564,0**

1. Immateriële vaste activa

De boekwaarde van de immateriële vaste activa daalde in 2016 van € 26,8 mln naar € 22,4 mln. Het verloop van de immateriële vaste activa kan als volgt worden weergegeven:

Omschrijving	Boek- waarde 1-1-2016	Investerings	Bijdragen van derden	Afschrijving 2016	Extra Afschrijving	Boek- waarde 31-12-2016
IMMATERIELE VASTE ACTIVA						
<u>In exploitatie</u>						
Uitgaven onderzoek en ontwikkeling	1,6	0,0	0,0	0,7	0,0	0,9
Bijdragen aan activa in eigendom van bedrijven	0,6	0,0	0,0	0,2	0,0	0,4
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bijdragen aan activa in eigendom van openbare lichamen	14,1	0,2	0,0	4,7	0,0	9,6
Bijdragen aan activa in eigendom van overigen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overige immateriële activa	2,7	0,0	0,0	1,0	0,0	1,7
Totaal immateriële vaste activa in exploitatie	19,0	0,2	0,0	6,6	0,0	12,6
<u>Onderhanden werk</u>						
Uitgaven onderzoek en ontwikkeling	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3
Bijdragen aan activa in eigendom van bedrijven	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Bijdragen aan activa in eigendom van openbare lichamen	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	1,0
Bijdragen aan activa in eigendom van overigen	5,1	0,0	0,0	0,0	0,0	5,1
Overige immateriële activa	2,2	1,2	0,2	0,0	0,0	3,2
Totaal immateriële vaste activa onderhanden werken	7,8	2,2	0,2	0,0	0,0	9,8
TOTAAL IMMATERIELE VASTE ACTIVA	26,8	2,4	0,2	6,6	0,0	22,4

In de boekwaarde "Uitgaven onderzoek en ontwikkeling" zijn de volgende projecten opgenomen:

Omschrijving	Boek- waarde 31-12- 2016
<u>In exploitatie</u>	
Actualiseren legger regionale kering	0,4
Onderzoeksproject boomteeltsector KRW	0,3
Reeuwijk monitoring en analyse	0,2
Totaal in exploitatie	0,9
<u>Onderhanden werken</u>	
Zwemwater maatregel EU richtlijn voor 2015	0,3
Totaal onderhanden werken	0,3
Totaal uitgaven onderzoek en ontwikkeling	1,2

2. Materiële vaste activa

De boekwaarde van de materiële vaste activa steeg in 2016 van € 497,2 mln naar € 540,7 mln. Het verloop van de materiële vaste activa kan als volgt worden weergegeven:

Omschrijving	Boek- waarde 1-1-2016	Investerings	Bijdragen van derden	Afschrijving 2016	Extra Afschrijving	Boek- waarde 31-12-2016
MATERIELE VASTE ACTIVA						
<u>In exploitatie</u>						
Gronden en terreinen	4,3	0,0	0,0	0,1	0,0	4,2
Machines en apparaten	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Bedrijfsgebouwen	21,4	0,0	0,0	2,1	0,1	19,2
Woonruimten	0,6	0,0	0,0	0,0	0,1	0,5
Grond, weg en waterbouwkundige werken	186,0	42,0	0,0	15,6	4,2	208,2
Zuiveringstechnische werken	159,6	20,0	0,0	19,3	0,6	159,7
Overige materiële vaste activa	1,5	1,9	0,0	0,9	0,1	2,4
Totaal materiële vaste activa in exploitatie	373,5	63,9	0,0	38,0	5,1	394,3
<u>Onderhanden werk</u>						
Gronden en terreinen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Machines en apparaten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bedrijfsgebouwen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Woonruimten	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,2
Grond, weg en waterbouwkundige werken	82,2	9,5	5,9	0,0	0,0	85,8
Zuiveringstechnische werken	38,3	20,0	0,0	0,0	0,0	58,3
Overige materiële vaste activa	3,1	-1,0	0,0	0,0	0,0	2,1
Totaal materiële vaste activa onderhanden werken	123,7	28,6	5,9	0,0	0,0	146,4
TOTAAL MATERIELE VASTE ACTIVA	497,2	92,5	5,9	38,0	5,1	540,7

In de jaarrekening 2012 zijn de materiële vaste activa verhoogd met € 6,2 mln vanwege opgelegde en betaalde naheffingsaanslagen omzetbelasting. Het voordeel van € 3,3 mln uit de schikking met de Belastingdienst is in 2016 derhalve in mindering gebracht op de materiële vaste activa.

Investerings in 2016

De in voorgaande overzichten genoemde investeringen over 2016 bedragen voor immateriële en materiële activa totaal € 98,1 mln (exclusief baggerwerken, PFOS saneringen en voordeel schikking belastingdienst). Het volgende overzicht geeft de investeringen weer per programma verhoogd met de investeringen voor de baggerwerken en PFOS saneringen. Deze laatste investeringen worden niet geactiveerd, maar komen ten laste van de voorziening voor baggerwerken en de voorziening voor PFOS saneringen.

(x € 1 mln)	Werkelijk 2016	Begroot 2016
<u>Bruto-investeringen</u>		
Waterveiligheid	21,6	21,7
Voldoende water (exclusief baggerwerken)	32,6	31,9
Schoon en gezond water (exclusief PFOS)	1,2	1,9
Waterketen	41,9	51,1
Bestuur, organisatie en dienstverlening	0,8	0,8
Totaal bruto (excl. Baggeren en PFOS)	98,1	107,4
Voldoende water (baggerwerken)	9,1	11,4
Schoon en gezond water (PFOS)	0,1	0,1
Totaal bruto (incl. baggerwerken en PFOS)	107,3	118,9
Bijdragen van derden	-18,6	-18,5
Correctie vooruit ontvangen bijdragen	12,3	
Netto investeringen	101,0	100,4

De werkelijke bruto-investeringen in 2016 ad € 107,3 mln zijn € 11,6 mln lager dan het begrotingsbedrag van € 118,9 mln, (na aftrek van de concernbredekorting).

De bijdragen van derden zijn vrijwel gelijk aan begroot. Van de ontvangen bijdragen van derden heeft € 12,3 mln betrekking op vooruit ontvangen bijdragen.

In de toelichting per programma en in de paragraaf bedrijfsvoering worden toelichtingen op de investeringen gegeven.

Toetsing kredieten

Overschrijdingen

Uit een interne analyse zijn de volgende nog niet gemelde kredietoverschrijdingen van meer dan 10% naar voren gekomen (bedragen x € 1.000):

Omschrijving	Krediet	Uitgaven	Overschrijding	Overschrijding meer dan 10% of meer dan € 0,5 mln	Opmerkingen
Watergebiedsplan Reeuwijk	870	1.124	254	167	De kredietoverschrijding komt voornamelijk door meer toegerekende uren dan waarmee rekening was gehouden. In de VV van september 2017 komt een aanvullende kredietaanvraag.
AWZI's implementatie beheer PA	200	236	36	16	Het betrof een project waarbij een adviesbureau een intensief veranderingsproject begeleidde. Dit om de organisatie voor te bereiden om de Proces Automatisering die binnen het PA revitaliseringsproject gerealiseerd is in de toekomst te beheren. Om het veranderingsstraject af te kunnen sluiten heeft het Adviesbureau meer uren gemaakt, dan waarmee rekening was gehouden.
AWZI Haarlem Waarderpolder ATEX installatie	2.400	2.668	268	28	Overschrijding doordat met name het afronden van een goed objectdossier, net als bij de andere ATEX installaties veel meer tijd en inspanning heeft gekost.

Leasecontracten

Voor materiële vaste activa zijn de volgende meerjarige contracten afgesloten:

Omschrijving	Contractwaarde	Startdatum	Looptijd
Huur/lease auto's	€ 0,8	01-10-2016	5 jaar
Huur/service printers (hoofdkantoor)	€ 0,6	01-03-2015	4 jaar
Huur/service printers (buitendienst)	€ 0,1	01-11-2016	4 jaar
Huur koffieapparaten	€ 0,1	01-05-2015	4 jaar

3. Financiële vaste activa

Kapitaalverstrekkingen aan bedrijven	€ 0,8
Leningen aan bedrijven	€ 0,1

Totaal financiële vaste activa € 0,9

De kapitaalverstrekkingen aan bedrijven betreft hoofdzakelijk aandelen Nederlandse Waterschapsbank (NWB). De leningen aan bedrijven betreft een vaste geldleningen aan de Rijnlandse molenstichting

Rijnland heeft een achtergestelde lening van € 1,0 mln verstrekt aan BOEi voor de overname van gemaal Lijnden. Deze achtergestelde lening heeft een looptijd van 40 jaar. In verband met onzekerheid over de aflossing van deze lening is voor deze lening een voorziening voor oninbaar getroffen.

Rijnland heeft een deelneming in MeerGrond. Op 31 december 2016 is het kapitaal van MeerGrond negatief. Rijnland participeert hierin voor 1/3 deel. De negatieve participatie ad € 0,1 mln is verantwoord onder de kortlopende schulden.

Vlottende activa

€ 20,3

4. Kortlopende vorderingen

Belastingdebiteuren	€ 11,2
Overige kortlopende vorderingen	€ 3,6
Totaal kortlopende vorderingen	€ 14,8

Voor de belastingdebiteuren is rekening gehouden met een voorziening voor oninbaar van € 2,7 mln. Conform andere jaren is voor belastingjaar 2016 rekening gehouden met een percentage voor oninbaar van 0,5 van de netto belastingopbrengst.

Het voordeel van € 3,3 mln uit de schikking met de Belastingdienst is in de overige vorderingen opgenomen. Bij de overige vorderingen is geen rekening gehouden met een voorziening voor oninbaar. Alle kortlopende vorderingen zijn direct opeisbaar.

5. Overlopende activa € 2,2
Onder de overlopende activa zijn nog de nog te ontvangen bedragen verantwoord, waarvan de opbrengst ten gunste van 2016 komt. Tevens zijn hier de vooruitbetaalde bedragen verantwoord die ten laste van 2017 komen.
6. Liquide middelen € 0,0

Drempelbedrag schatkistbankieren

Het is verplicht om overtollige middelen die boven een drempelbedrag komen onder te brengen in 's rijks-schatkist. Het drempelbedrag voor waterschappen is bepaald op 0,75% van de bruto-exploitatie kosten uit de begroting. Voor Rijnland bedraagt het drempelbedrag in 2016 derhalve € 1,5 mln.

Middelen buiten 's Rijks schatkist aangehouden

	2016 1e kw	2016 2e kw	2016 3e kw	2016 4e kw
maand 1	0	0	0	0
maand 2	0	0	0	0
maand 3	0	0	0	0

Bovenstaand overzicht laat per kwartaal het bedrag aan middelen zien dat in het kader van het drempelbedrag buiten 's Rijks schatkist is aangehouden. Er zijn in 2016 geen overtollige middelen ondergebracht in de schatkist.

Vaste passiva**€ 475,0****7 Eigen vermogen**

Omschrijving	Saldo per 31-12-2015	Resultaat bestemming jaarrekening 2015	Saldo per 01-01-2016	rente toevoeging	toevoegingen (t.l.v. exploitatie)	Overheveling	opnamen (t.g.v. de exploitatie)	Saldo per 31-12-2016	Voorstel resultaat bestemming 2016	Saldo per 01-01-2017
Algemene reserves										
Algemene reserve										
watersysteembeheer	7,1	-	7,1	0,1	-	-	-	7,2	-	7,2
Algemene reserve zuiveringsbeheer	3,3	-	3,3	-	-	-	-	3,3	-	3,3
Totaal algemene reserves	10,4	-	10,4	0,1	-	-	-	10,5	-	10,5
Bestemmingsreserves voor tariefseglisatie										
Egalisatiereserve categorie ingezetenen	3,6	1,7	5,3	0,1	0,9	-	-	6,3	-/- 0,1	6,2
Egalisatiereserve categorie gebouwd	2,4	1,2	3,6	-	1,3	-	-	4,9	-	4,9
Egalisatiereserve categorie ongebouwd/overige	-/- 0,2	0,1	-/- 0,1	-	-/- 0,1	-	-/- 0,1	-/- 0,1	-/- 0,1	-/- 0,2
Egalisatiereserve categorie natuurterreinen	0,7	-	0,7	-	-	-	-	0,7	-	0,7
Egalisatiereserve zuiveringsheffing	13,7	-/- 2,1	11,6	0,1	1,1	-	2,4	10,4	-/- 0,5	9,9
Totaal bestemmingsreserves voor tariefseglisatie	20,2	0,9	21,1	0,2	3,2	-	2,3	22,2	-/- 0,7	21,5
Overige bestemmingsreserves										
Reserve subsidie aanleg natuurvriendelijke oevers	0,1	0,2	0,3	-	-	-	-	0,3	-/- 0,1	0,2
Reserve subsidie baggerwerken	0,1	-/- 0,1	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve onderhoud aan oeverbescherming	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve oeverherstel	0,3	-	0,3	-	-	-	-	0,3	-	0,3
Reserve frictiekosten doelmatigheid	0,8	0,2	1,0	-	-	-	0,3	0,7	-	0,7
Reserve assetmanagement	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve versneld afschrijven HWBP	-	1,8	1,8	-	-	-	1,8	-	-	-
Reserve klimaatcampagne	-	-	-	-	-	-	-	-	0,2	0,2
Totaal overige bestemmingsreserves	1,3	2,1	3,4	-	-	-	2,1	1,3	0,1	1,4
Totaal eigen vermogen	31,9	3,0	34,9	0,3	3,2	-	4,4	34,0	-/- 0,6	33,4

Algemene reserves

Voor de hoogte van de algemene reserves worden de volgende criteria geformuleerd:

1. de algemene reserves moet een ondergrens hebben die is afgeleid van de jaarlijkse exploitatiekosten
2. de weerstandscapaciteit moet een afgeleide zijn van de belangrijkste risico's.

Beseft moet worden dat de hoogte van de algemene reserves eerder een bestuurlijke keuze is dan een bedrijfseconomische afweging; in theorie hoeft een waterschap als autonome overheidsinstantie met een eigen belastingheffing geen algemene reserves aan te houden. De ondergrens van de algemene reserves is bepaald op 5% van de jaarlijkse netto-exploitatiekosten (voor egalisatie). Op basis van de jaarrekening 2016 zou de hoogte van algemene reserves in totaal minimaal € 9,0 mln. moeten bedragen.

Bestemmingsreserves voor tariefseglisatie

Deze reserves hebben tot doel egalisering van de huidige en toekomstige tarieven.

Overige bestemmingsreserve

In de vastgestelde Nota reserves en voorzieningen is per bestemmingsreserve het ontstaan, het doel en de omvang aangegeven.

Reserve Subsidie aanleg natuurvriendelijke oevers

Per 31 december 2016 zijn voor aanleg natuurvriendelijke oevers € 0,2 mln aan subsidies toegezegd waarvan de uitvoering pas in 2017 of later komt. In de resultaatbestemming wordt voorgesteld om € 0,1 mln te onttrekken aan de Reserve om de reserve op hoogte van de toezeggingen te brengen.

Reserve Subsidie baggerwerken

Per 31 december 2016 zijn er voor baggerwerken geen subsidies toegezegd.

Reserve onderhoud aan oeverbescherming

Deze reserve is gevormd voor toekomstige onderhoud van oeverbeschermingen binnen de gemeente Haarlemmermeer. In 2016 eindigt deze reserve.

Reserve oeverherstel

Per 31 december 2016 zijn voor oeverherstel € 0,3 mln aan subsidies toegezegd waarvan de uitvoering pas in 2017 of later komt.

Reserve frictiekosten doelmatigheid

Vanwege het realiseren van organisatieaanpassingen (doelmatigheidsonderzoek) is in 2006 besloten om een bestemmingsreserve te vormen om toekomstige incidentele kosten te kunnen bekostigen. Bij vaststelling van de jaarrekening 2005 en 2006 heeft de VV een bedrag van € 11,0 mln bestemd voor incidentele kosten uit het doelmatigheidsonderzoek. Deze eenmalige frictiekosten zijn: kosten bovenformatieven, 55+regeling, tijdelijk personeel, aanpassing huisvesting en overige materiële organisatiekosten. In 2016 is € 0,3 mln frictiekosten doelmatigheid ten laste van de exploitatie gekomen. Hiermee is in de begroting rekening gehouden. Deze reserve eindigt in 2017.

Reserve versneld afschrijven HWBP

Bij de behandeling van de jaarrekening 2015 is voorgesteld om bij de resultaatbestemming € 1,8 mln te storten in een bestemmingsreserve om de verlaging van de afschrijvingstermijn van 30 naar 5 jaar van geactiveerde HWBP-bijdragen uit eerdere jaren te financieren. De verlaging van de afschrijvingstermijn heeft in 2016 geleid tot eenmalige hogere afschrijving van € 1,8 mln. Deze hogere afschrijvingen worden gedekt door de opname uit deze bestemmingsreserve. Eind 2016 komt deze reserve te vervallen.

Reserve klimaatcampagne

In de VV van 29 maart 2017 is besloten om voor 2017 een reserve te vormen ad € 0,2 mln voor de klimaatcampagne bestaande uit vijf regionale klimaatconferenties, een gebiedsbrede conferentie en structurele basiscommunicatie. Deze reserve komt in 2017 te vervallen.

8. Voorzieningen

Omschrijving	Saldo per 01-01-2016	toevoegingen (t.l.v. exploitatie)	uitgaven	Saldo per 31-12-2016
Voorziening wachtgeld- en pensioenverplichtingen DB	6,8	0,6	0,5	6,9
Totaal voor arbeidsgelateerde verplichtingen	6,8	0,6	0,5	6,9
Voorziening baggerwerken Rijnland	5,6	7,0	9,0	3,6
Totaal voor baggeren en saneren van waterlopen	5,6	7,0	9,0	3,6
Voorziening PFOS Saneringen	2,5	-	0,1	2,4
Totaal voor overige onderhoudswerkzaamheden	2,5	-	0,1	2,4
Totaal Voorzieningen	14,9	7,6	9,6	12,9

In de vastgestelde nota reserves en voorzieningen is per voorziening het ontstaan, het doel en de omvang aangegeven.

Voorziening wachtgeld- en pensioenverplichtingen DB

Wegens de nieuwe Waterschapswet moest met ingang van 2009 een voorziening worden aangehouden voor de wachtgeld- en pensioenverplichtingen voor voormalige en huidige (hoog)heemraden van Rijnland en voormalige waterschappen.

Voorziening baggerwerken Rijnland

De voorziening voorziet in de financiering van de achterstanden bij het op diepte brengen van boezem,- en polderwateren.

Voorziening PFOS Saneringen

Voor de kosten van saneringen van de PFOS verontreinigingen op Schiphol is in 2010 deze voorziening gevormd.

9. Vaste schulden

De vaste schulden betreffen onderhandse leningen van:

Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	€ 426,2
Binnenlandse bedrijven (SBG)	€ 2,5
Totaal vaste schulden	€ 428,7

In 2016 is een langlopende geldleningen afgesloten van totaal € 50,0 mln tegen een rentepercentage van 0,81. De aflossingen in 2016 bedragen € 24,2 mln. Het gemiddelde rentepercentage van alle langgeldleningen bedroeg per ultimo 2016 2,14 en de gemiddelde looptijd was 13,7 jaar. De totale rentelast op de vaste schulden bedraagt in 2016 € 8,9 mln. Hiervan heeft € 8,8 mln betrekking op binnenlandse banken en overige financiële instellingen en € 0,1 mln betrekking op binnenlandse bedrijven. Er zijn geen zakelijke zekerheden gesteld voor de vaste schulden.

Vlottende passiva**€ 109,3**10. Kortlopende schulden

Kasgeldleningen	€ 40,6
Negatieve bank- en giroaldi	€ 20,4
Schulden aan leveranciers	€ 15,6
Te betalen belastingen, sociale- en pensioenpremies	€ 3,9
Overige kortlopende schulden	€ 6,0
Totaal kortlopende schulden	€ 86,5

De kasgeldleningen betreft voor € 40,0 mln een kasgeldlening bij de NWB. Daarnaast betreft dit drie door MeerGrond verstrekte direct opeisbare leningen tegen 0%.

De negatieve bank- en giroaldi betreffen een met de NWB afgesloten rekening-courantovereenkomst. De maximale krediethoogte bedroeg in 2016 € 45,6 mln. De gemiddelde rente voor de rekening-courantovereenkomsten bedroeg over 2016 0,10% (2015: 0,10%).

11. Overlopende passiva € 22,8

Onder de overlopende passiva zijn de verplichtingen opgenomen die zijn opgebouwd in 2016, maar die in 2016 tot betaling komen. Daarnaast zijn hier de vooruit ontvangen bedragen verantwoord waarvan de baten ten gunste van 2017 komen. Hiervan heeft € 12,3 mln betrekking op vooruit ontvangen bijdragen op investeringswerken. Het volgende overzicht geeft het verloop hiervan weer.

	Saldo 1-1-2016	Toe- voegingen	Vrijgevalle n	Saldo 31-12-2016
Nieuwe driemanspolder	2,0	0,0	2,0	0,0
Isoleren Reeuwijk Cluster KRW	0,1	0,0	0,1	0,0
Duikerverbinding onder A44	0,2	0,0	0,2	0,0
Verbetering IJsseldijk Gouda	1,8	10,6	1,1	11,3
Kustversterking Katwijk	1,7	0,1	1,0	0,8
Watergebiedsplannen 2 West	0,0	0,2	0,0	0,2
Totaal	5,8	10,9	4,4	12,3

Niet uit de balans blijkende verplichtingen en rechten1 Niet verschenen termijnen investeringswerken

De verplichtingen ad € 80,0 mln per 31 december 2016 van nog niet verschenen termijnen betreffende investeringswerken zijn niet in de balans opgenomen.

2 Garant- en borgstellingen

Ten behoeve van de Nederlandse Waterschapsbank N.V. heeft Rijnland borgstellingen afgegeven overeenkomstig onderstaand overzicht.

Bedragen x € 1 mln	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	% waarvoor borgstelling is verleend	Borgstelling	Restant bedrag van de geldlening 01-01-2016	Restant bedrag van de geldlening 31-12-2016
<u>Borg voor onderhandse leningen</u>					
HVC/DRSH Zuiveringsslib NV	38,5	100%	21,8	25,1	21,8
Gemeenschappelijke regeling Aquon	2,1	16,38%	0,3	2,1	2,1
<u>Borg voor kortlopende schulden (negatieve banksaldi)</u>					
Stichting beheer van het Gemeeneland	n.v.t.	100%	1,0		
Gemeenschappelijke regeling Aquon	n.v.t.	16,38%	1,1		
HVC/DRSH Zuiveringsslib NV	n.v.t.	100%	10,0		
	40,6		34,2	27,2	23,9

De borgstelling voor kortlopende schulden is bepaald op basis van het maximale krediet

Vanaf de toetreding tot de gemeenschappelijke regeling staan de waterschappen garant voor de financiering van de activiteiten die HVC ten behoeve van de waterschappen uitvoert. Een verdere aanpassing c.q. uitbreiding van de garantstelling zal plaatsvinden afhankelijk van besluitvorming over (financiering van) nieuwe investeringen ten behoeve van de waterschappen. Met een aandeelhouderschap type B met een beperkte aansprakelijkheid zijn de risico's beperkt tot de slibverbrandingsactiviteiten. De Waterschapswet laat andere taken niet toe.

De aandeelhouders B staan volledig garant voor de slibverbrandingsinstallatie zoals dat voorheen ook bij DRSH het geval was. Daarnaast staan de waterschappen garant voor een maximaal rekening-courantkrediet van € 10 miljoen. De garantstelling loopt terug conform de afschrijving van de installatie en de aflossing van de hiervoor aangegeven leningen. Omdat de aandeelhouders van HVC uitsluitend bestaan uit gemeenten en waterschappen die zorgen voor afzet zekerheid, worden de risico's als klein beoordeeld. De waterschappen zijn hoofdelijk aansprakelijk voor de activiteiten, maar hebben bij een evt. garantstelling een regresrecht op de andere waterschappen voor hun aandeel.

2.6 Controleverklaring

PROGRAMMAJAARVERSLAG

2016

BIJLAGEN

Bijlage 1. Overzichten investeringen

Bijlage 1-1 Overzicht af te sluiten VV-Kredieten per 31 december 2016 (x € 1.000)

Omschrijving	Krediet	Werkelijke uitgaven	Onder- of overschrijding	Werkelijke opbrengsten	Toelichting
Renovatie Grote Sluis en Brug Spaardam	25.062	24.761	301	16.784	Door een ongunstige aanbesteding is er aanvullend krediet verleend. Uiteindelijk zijn een aantal geraamde posten onderschreden waardoor de totale kosten, rekening houdend met het aanvullende krediet, lager uitvallen.
Veense Sluis renovatie	110	86	24	0	De risicoreserve behoefte niet te worden aangesproken.
Nieuw gemaal Steekt (inclusief krooshekreiniger)	2.250	2.115	135	0	Door gunstig verloop van de werkzaamheden behoefte de risicoreservering maar deels aangesproken te worden.
PG Schiphoudijk	645	667	-22	0	Overschrijding door veel meerwerk en een tegenvallende aanbesteding.
PG Driemanspolder revisie	485	487	-2	0	Het werk is conform planning verlopen.
Renoveren De Antagonist en De Vereniging	853	853	0	0	Uitvoering van project is conform planning/verwachting
Keersluis Spaardam deuren vervangen	300	194	106	0	Gunstig aanbestedings resultaat
Waterplan Gouda Kort Haarlem bijdrage gemeente	500	501	-1	0	Door gemeente Gouda volgens planning en afspraken uitgevoerd.
Watergebiedsplan Hoogeveensepolder maatregelen	2.783	2.488	295	0	De risicoreserve behoefte niet te worden aangesproken. Dit dankzij een goede technische voorbereiding en een prima van buiten naar binnen werkwijze.
Peilbesluit polder Vierambacht maatregelen	4.656	4.912	-256	2	Om de oevers, na verbreding van de watergangen in stand te houden diende veel extra beschoeiing geplaatst te worden.
Onderzoek beluchttingsinstallatie	150	3	147	0	Betreft voorbereidingskrediet uit 2011. Gemeente Zoetermeer verleent geen medewerking waardoor het nu beter is het krediet te sluiten.
AWTL Wassenaar onderzoek persleidingen	50	50	0	0	Het werk is volgens verwachting verlopen
AWTG Boesingheliede nieuwbouw	1.950	1.641	309	0	Gunstige aanbesteding en gemeente heeft extra pompcapaciteit rechtstreeks aan aannemer betaald.
AWZI Schalkwijk puntbeluchting aanbrengen	375	277	98	0	Gunstig aanbestedingsresultaat en uitvoering was mogelijk met goedkope type punt beluchting.
AWZI Noordwijk optimalisatie zandcycloon	50	0	50	0	Wegens veranderde omstandigheden is het project niet uitgevoerd.
Afvalwaterteam Aalsmeer	954	478	476	0	De gemeente Aalsmeer heeft de afgesproken hectares afgekoppeld, maar de kosten van het afkoppelen bleken aanzienlijk lager dan verwacht. Inmiddels is besloten de awzi Aalsmeer niet uit te breiden maar op te heffen.
AWZI Aardam West sloop en nieuwbouw AWTG en AWTL	3.000	3.006	-6	0	Werkzaamheden zijn conform verwachting uitgevoerd
AWZI Nieuwveen vervangen zeefbandpers en PE installatie	1.663	1.829	-166	0	Hogere kosten omdat het materiaal oorspronkelijk was bestemd voor de AWZI Heemstede (demonteren) en alternatieve locatie voor het slibafvoer wegens ATEXproblematiek op de AWZI Leiden Zuid West..
Aansluiten basisregistraties en ESB	187	95	92	0	Overschrijding doordat er veel tijd en geld is bespaard door aansturing op samenwerking met andere waterschappen waarbij veel kennis is uitgewisseld.
Informatievoorziening volgens IBP fase 1	921	200	721	0	Overschrijding omdat het project HWH Tax-i niet is doorgedaan en de post onvoorzien is niet aangesproken door zorgvuldig projectmanagement.
Herautomatisering FMS	1.200	1.265	-65	444	Omdat er een oplossing 'in the cloud' is aangeschaft is het oorspronkelijke krediet van € 2,2 mln al snel na de aanvraag drastisch verlaagd naar € 1,2 mln. Dat was iets te optimistisch daar er nog veel aanpassingen zijn gedaan door de leverancier om het systeem te harmoniseren tussen Rijnland en Schieland en de Krimpenerwaard en het aan te passen aan de bestaande processen.
Totaal af te sluiten VV-kredieten per 31-12-2016	48.144	45.908	2.236	17.230	

Bijlage 1-2 Niet afgesloten VV-kredieten in tegenstelling tot aanbeveling RKC met verklaring

Omschrijving	Krediet	Kosten t/m 2015	Kosten 2016	Totale kosten t/m 2016	Restant per 1-1-2017	Toelichting
Inlaat tussenboezem Zoetermeer automatisering	209	0	4	4	205	Cluster poldergemalen heeft gewacht op de marktconsultatie. N.a.v. deze resultaten is voorbereiding nu in volle gang.
PG Veenpolder renoveren	75	0	4	4	71	Cluster poldergemalen heeft gewacht op de marktconsultatie. N.a.v. deze resultaten is voorbereiding nu in volle gang.
PG Lodewijkvaart renovatie	100	0	3	3	97	Cluster poldergemalen heeft gewacht op de marktconsultatie. N.a.v. deze resultaten is voorbereiding nu in volle gang.
AWZI Haarlem Waarderpolder vervanging defosfatering	60	12	0	12	48	Is in afwachting van Business case slib; komt spoedig.
Reeuwijk communicatieplan	155	148	0	148	7	Planning is om in 2017 nog verder te communiceren als nazorg van KRW-1 in het kader van te verstrekken monitoringsgegevens.
Doelen overig water	1.000	0	0	0	1.000	Wegens knelpunten in de bemensing van dit project is het in 2016 niet gelukt om dit project op te pakken. In het voorjaar zijn we gestart met kijk op waterkwaliteit, een interactief proces om de bestuurlijke ambities voor waterkwaliteit en ecologie in de breedte te bepalen. Het ligt voor de hand om eerst dit proces te doorlopen en pas daarna de vertaling naar de doelen voor het overige water te maken. Dat betekent dat we pas in de tweede helft van 2017 aan de gang gaan met doelen overig water. Omdat het proces kijk op waterkwaliteit nog maar net is gestart, is het nu niet te zeggen wat dat voor de doelen overig water en de financiën daarvan, betekent.
KRW2 synergie	400	0	0	0	400	Er spelen meerdere kansen waarover we in overleg zijn met belanghebbenden. Met name in Polder Bloemendaal is dit heel concreet en gaan we zeker een bijdrage leveren. Uitgaven gaan daarom zeker lopen in 2017.
Onderzoeksproject bollensector (KRW)	1.125	795	0	795	330	Stuk nazorg kon niet eerder dan begin 2017 worden opgestart. Project zal medio 2017 worden afgesloten.
Implementatie Bestuurlijk Informatiesysteem	90	43	3	46	44	Wisseling projectleiding in 2016 om laatste fase uit te voeren, daarbij opnieuw gekeken hoe het BIS het beste in te passen in informatielandschap. Afronding gepland voor 2017.
AWZI Leiden ZW uitvoering OAS	150	20	0	20	130	Project heeft stil gelegen omdat AWZI Leiden Noord nog niet klaar was om extra afvalwater te ontvangen. Het meetprogramma loopt. Wordt in 2017 verder opgepakt.
Gemaal Geregracht	100	0	0	0	100	Dit project ligt in het verlengde van uitvoering OAS (eigenlijk één project). Wordt in 2017 opgepakt in combinatie met OAS.
Totaal kredieten	3.464	1.018	14	1.032	2.432	

Bijlage 1-3 Specificatie investeringen 2016 (€ 1.000) Blad 1

Project omschrijving	Status	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Begroot 2016 -/- concern- brede korting
Programma Waterveiligheid				
Kadeverbetering Grote en kleine heilige geestpolder	A	5	0	0
Kadeverbetering Veender en Lijkerpolder	A	141	25	23
Kadeverbetering Veender en Lijkerpolder bijdrage	A	-72	0	0
Renovatie Grote Sluis en Brug Spaarndam	A	160	0	0
Kustversterking Katwijk	A	976	1.000	1.000
Kustversterking Katwijk; subsidie	A	-991	0	0
Kadeverbetering Oostering Zoeterwoude Dorp	A	1.146	1.750	1.575
Kadeverbetering Oostering Zoeterwoude Dorp bijdrage	A	-13	0	0
Kadeverbetering Oostvaart	A	83	0	0
kadeverbetering Sweilanderpolder/Hoogmades	A	3	0	0
Kadeverbetering Nieuwkoop langs water	A	727	2.200	1.980
Kadeverbetering Nieuwkoop langs water bijdrage	A	-204	0	0
Kadeverbetering Starrevaart Damhouderpl & drooggem Grote Polder	A	166	0	0
Kadeverbetering Polder Vierambacht	A	4.944	3.000	2.700
Kadeverbetering Polder Vierambacht bijdrage	A	-327	-970	-970
Kadeverbetering Wassenaarschepolder	A	2.510	1.250	1.125
Kadeverbetering Wassenaarschepolder bijdrage	A	-57	-650	-650
Kadeverbetering Gouwe Zaanse Rietveld	A	246	2.000	1.800
Kadeverbetering Grietpolder	A	291	0	0
Kadeverbetering Grietpolder bijdrage	A	-54	0	0
Kadeverbetering Vrieseekoopschepolder	A	2.255	3.000	2.700
Kadeverbetering Vrieseekoopschepolder bijdrage	A	-309	0	0
Kadeverbetering Rijnsaterwoudschepolder	A	633	600	540
Kadeverbetering Rijnsaterwoudschepolder bijdrage	A	-1	0	0
Kadeverbetering Wassenaarse polder deeltracé uitvoering	A	20	0	0
Kadeverbeteringen top50 cluster 1	A	1.116	1.250	1.125
Instandhouding groene kades 2014.	A	0	0	0
Kadeverbetering Gogerpolder en polder Oukoop	A	516	1.400	1.260
Kadeverbeteringen groot onderhoud regionale keringen 2015	A	3.703	3.000	2.700
Renovatie Veense Sluis	A	33	0	0
Nadeelcompensatie grondwater Noordwijk	A	200	0	0
A status (netto)		17.845	18.855	16.908
A status (bruto)		19.873	20.475	18.528
Projectoverstijgende verkenning Centraal Holland	B	6	0	0
Verbeteren Goejanverwelledijk traject Gouda reconstructie (VIJG)	B	1.189	2.000	2.000
Verbeteren Goejanverwelledijk traject Gouda (VIJG) subsidie	B	-1.189	-11.775	-11.775
B status (netto)		6	-9.775	-9.775
B status (bruto)		1.195	2.000	2.000
Toetsing waterkerende kw constructies en nwo	C	5	650	585
Meerjarenraming programma regionale keringen verbetering	C	0	100	90
Kadeverbetering langs de Drecht	C	553	500	450
Meerjarenraming programma regionale keringen onderhoud.	C	3	0	0
C status (netto)		561	1.250	1.125
C status (bruto)		561	1.250	1.125
Totaal Programma Waterveiligheid Netto		18.412	10.330	8.258
Bijdragen derden		-3.217	-13.395	-13.395
Totaal Programma Waterveiligheid Bruto		21.629	23.725	21.653

Bijlage 1-3 Specificatie investeringen 2016 (€ 1.000)

Blad 2

Project omschrijving	Status	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Begroot 2016 -/- concern- brede korting
Programma Voldoende Water (excl. Baggerprojecten)				
Programma assetmanagement	A	4	0	0
Bosbo hardware vervangen	A	8	0	0
Bosbo 2015 vervangen	A	93	150	135
Gemaal Zuid-Noordeinderpolder; capaciteitsuitbreiding	A	81	75	67
Peilbesluiten polder de Noordplas	A	1.064	500	450
Peilbesluiten polder de Noordplas	A	0	0	0
Knippolder vervangen Sifon	A	254	0	0
Renoveren De Antagonist en De Vereniging	A	48	0	0
Renoveren Hogeveense-, Steekster- en Kokmolen	A	15	0	0
Renoveren Hogeveense-, Steekster- en Kokmolen; bijdrage van derden	A	0	0	0
PG Leyens krooshekreiniger	A	115	720	648
Inlaat tussenboezem Zoetermeer	A	4	5	4
PG Elsgeesterpolder West nieuwbouw	A	247	73	66
PG Bosch en Gasthuispolder (de Vliet) vervangen	A	24	28	25
PG Nieuwkoop Noorden	A	29	65	59
PG Vlietpolder	A	5	0	0
PG Uiteindensche- en Middelpolder	A	186	17	16
PG Verenigde Grote en Kleine polder	A	486	385	346
PG Oudenhof Zuid nieuwbouw	A	20	450	405
PG Oudenhof Zuid nieuwbouw, creditbijdrage gemeente	A	6	0	0
PG Elsgeesterpolder Oost nieuwbouw	A	48	70	63
PG Elsgeesterpolder Oost nieuwbouw bijdrage	A	0	0	0
PG Ambachtspolder	A	34	180	162
PG Zwet en Grote Blankaartpolder	A	94	0	0
PG Lissepoelpolder	A	7	120	108
PG Schipholdijk	A	89	0	0
PG Oudenhof Noord nieuwbouw	A	24	20	18
PG Oudenhof Noord nieuwbouw; bijdrage gemeente	A	0	0	0
PG Leiden 5x overname	A	296	450	405
PG Leiden 5x overname, bijdrage van derden	A	0	0	0
21 peilbesluiten nav peilschaalcorrecties	A	549	600	540
21 peilbesluiten nav peilschaalcorrecties; bijdrage	A	0	0	0
PG Driemanspolder revisie pompen, vervanging E-installatie en geluidsisolatie aanbrengen	A	39	25	23
PG Vierambacht vervanging E-installatie	A	209	25	23
PG Hemmeerpolder pomp revisie, vervanging aandrijving en E-installatie	A	10	200	180
PG Drooggemaakte Veender- en Lijkerpolder revisie pomp, vervanging aandrijving en E-installatie	A	112	25	22
PG Tempel en PG Middelburg revisie krooshekreinigers	A	205	25	22
Inrichtingsplan Leendert de Boerspolder	A	157	200	180
Inrichtingsplan Leendert de Boerspolder bijdrage	A	0	-84	-84
Sifon Noordwijkerhout	A	1	0	0
Verwijderen Sifon Nieuwkoop en doortrekken Schoutenvaart	A	119	0	0
Sluisjes Halfweg renoveren/aanpassen	A	271	200	180
Sluisjes Halfweg renoveren/aanpassen bijdrage	A	0	-4.000	-4.000
Piekberging Haarlemmermeer Grondverwerving en Voorbereiding	A	2.909	150	135
Piekberging Haarlemmermeer Grondverwerving en Voorbereiding bijdrage	A	0	0	0
waterberging Nieuwe Driemanspolder start ontwikkeling	A	8.140	11.970	10.773
waterberging Nieuwe Driemanspolder start ontwikkeling; bijdrage van derden	A	-2.234	0	0

Bijlage 1-3 Specificatie investeringen 2016 (€ 1.000)

Blad 3

Project omschrijving	Status	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Begroot 2016 -/- concern- brede korting
Uitvoeren inrichten peilvakken Bollenstreek (bijdr. Provincie)	A	0	0	0
Geen spijt maatregelen/Flying Squad 2012 en 2017	A	782	400	360
Geen spijt maatregelen/Flying Squad 2012 bijdrage	A	0	0	0
Grondduikers vervangen 2014	A	224	274	246
BG Katwijk; nieuwbouw	A	1	0	0
BG Katwijk; nieuwbouw;bijdrage van derden	A	0	0	0
Boezemgem. Gouda; renovatie	A	1.926	1.500	1.350
Boezemgem. Gouda; renovatie bijdrage	A	0	0	0
BG Spaamdams	A	1.198	700	630
Hogeveensepolder; aanpassing als gevolg van te nemen peilbesluit	A	66	0	0
Nieuw gemaal Steekt (inclusief krooshekreiniger)	A	275	0	0
Duikers vervangen onder A44	A	24	37	34
Duikers vervangen onder A44, bijdrage RWS	A	-24	0	0
Haarlemmermeerpolder	A	64	0	0
Waterplan Aalsmeer	A	0	250	225
Waterplan Aalsmeer bijdrage	A	0	0	0
Waterplan Haarlem Waarderpolder watersystemen	A	13	1.100	990
Waterplan Katwijk	A	0	230	207
Watergebiedsplan Wassenaarschepolder	A	894	1.400	1.260
Watergebiedsplan Wassenaarschepolder bijdrage	A	0	-100	-100
Watergebiedsplan Zuidgeest fase 1	A	596	500	450
Watergebiedsplan Zuidgeest fase 1	A	0	0	0
Greenport Boskoop uitvoering NBW, waterberging Spoelwijk	A	52	57	51
Greenport Boskoop uitvoering NBW	A	748	1.400	1.260
Greenport Duin- en Bollenstreek gebiedsgerichte aanpak NBW cluster 2 t/m 7	A	244	300	270
Greenport Duin- en Bollenstreek gebiedsgerichte aanpak NBW cluster 2 t/m 7: bijdrage	A	-9	0	0
Polder Achthoven kansenpakspoor	A	167	100	90
Peilbesluit Vereenigde Binnenpolder incl NBW	A	285	50	45
Watergebiedsplan Wassenaarschepolder/Geerpolder	A	237	450	405
Watergebiedsplan Wassenaarschepolder/Vriesekoopschepolder	A	1.835	1.400	1.260
Watergebiedsplan Wassenaarsche polder; bijdrage	A	-578	0	0
Watergebiedsplan Spaarnwoude	A	268	400	360
Greenport Duin- en Bollenstreek uitvoering cluster 1	A	1.501	500	450
Greenport Duin- en Bollenstreek uitvoering cluster 1 bijdrage	A	-20	0	0
Watergebiedsplan Midden benoorden en bezuiden Wijde Aa	A	50	0	0
Watergebiedsplan Zuidgeest fase 2	A	434	450	405
Watergebiedsplan Zuidgeest fase 2	A	0	0	0
Watergebiedsplan Zuidgeest fase 3 en 4	A	393	150	135
Watergebiedsplan Zuidgeest fase 3 en 4; bijdrage	A	-32	0	0
Watergebiedsplan Reeuwijk	A	545	250	225
Watergebiedsplan Reeuwijk bijdrage credit	A	41	0	0
Peilbesluit polder Vierambacht maatregelen	A	28	0	0
Peilbesluit polder Vierambacht maatregelen bijdrage	A	0	0	0
Waterplan Haarlem	A	0	50	45
Waterplan Leidschendam-Voorburg;uitvoering	A	107	150	135
Waterplan Leidschendam-Voorburg;uitvoering bijdrage	A	0	0	0
Waterplan Haarlemmermeer	A	0	350	315
Waterplan Haarlemmermeer bijdrage	A	0	0	0
Waterplan Alphen ad Rijn	A	0	200	180

Bijlage 1-3 Specificatie investeringen 2016 (€ 1.000)

Blad 4

Project omschrijving	Status	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Begroot 2016 -/- concern- brede korting
Waterplan Gouda; Kort Haarlem bijdrage gemeente	A	199	0	0
Waterplan Boskoop/Waddinxveen	A	3	90	81
Waterplan Leiderdorp	A	0	30	27
Waterplan Leiderdorp bijdrage	A	0	0	0
Watergebiedsplan Nieuwkoop	A	466	300	270
Watergebiedsplan Nieuwkoop bijdrage	A	0	-165	-165
Waterplan Gouda; bijstelling (meerjarenraming)	A	118	115	104
Gemeente Nieuwkoop bijdrage voor extra open water	A	0	32	28
Polderplan Weids Bloemendaal bijdrage	A	0	-50	-50
Inrichtingsplan Duinwatersysteem Zuid-Kennemerland	A	560	740	666
Inrichtingsplan Duinwatersysteem Zuid-Kennemerland bijdrage	A	0	0	0
Vernieuwen poldergemalen meerjarenraming	A	197	1.300	1.170
A status (netto)		27.645	27.584	24.385
A status (bruto)		30.495	31.983	28.784
Aanschaffen zonnepanelen + samenwerkingen	B	7	0	0
Blue Energy Centrale Katwijk	B	34	0	0
Blue Energy Centrale Katwijk; bijdrage	B	-31	0	0
PG Drooggemaakte Grote Polder nieuwbouw	B	12	0	0
PG Hondsdijksepolder aandrijving verv en revisie installatie	B	23	150	135
PG IJpolder	B	292	40	36
PG Veenpolder verplaatsen	B	4	85	76
DSG Lodewijksevaart	B	3	75	68
Watergebiedsplan Marienduin en Vogelenzang	B	47	0	0
PG de Westbroek	B	7	75	68
PG Dr. Gem. Veender en Lijkerpolde BdBr revisie	B	7	369	332
Brug Ruigelaan renovate	B	72	0	0
Meeslouwerpolder Herinrichting	B	26	113	102
Waterplan Haarlemmermeer uitvoeringsprogramma 2015- 2017	B	13	96	86
Programma overnemen en afstoten asstes	B	18	1.000	900
extra inzet assets watersystemen	B	5	100	90
WGP Zoetermeer	B	208	200	180
B status (netto)		747	2.303	2.072
B status (bruto)		778	2.303	2.072
3Di-softwarepakket	C	0	100	90
Zwetpolder overdracht gemaal	C	61	0	0
Piekberging Haarlemmermeer Realisatie	C	748	0	0
Noordwijk aan Zee maatregelen grondwateroverlast	C	536	200	180
Programma NBW en koepel NBW gebiedsplannen	C	0	400	360
stedelijke waterplannen meerjarenraming	C	-1	500	450
C status (netto)		1.344	1.200	1.080
C status (bruto)		1.344	1.200	1.080
Totaal Programma Voldoende Water (excl. baggeren)				
Netto		29.736	31.086	27.538
Bijdragen derden		-2.881	-4.399	-4.399
Totaal Programma Voldoende Water (excl. baggeren)				
Bruto		32.617	35.485	31.937

Bijlage 1-3 Specificatie investeringen 2016 (€ 1.000)

Blad 5

Project omschrijving	Status	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Begroot 2016 -/- concern- brede korting
Programma Voldoende Water (projecten baggeren)				
Baggeren Nieuwkoop eo, cluster 5	A	554	1.350	1.215
Baggeren Bloemendaal	A	17	7	6
Baggeren Stein maatregelen (KRW)	A	123	210	189
Baggeren Stein maatregelen (KRW); bijdrage	A	-33	-144	-144
Baggerproject cluster 3, Rijnland Midden	A	49	0	0
Baggeren Ringvaart Haarlemmermeer (cluster 6)	A	17	75	68
Baggeren Bollenstreek zuid (Cluster 2)	A	5	50	45
Baggeren Klein Vogelenzang KRW	A	9	345	310
Baggeren Klein Vogelenzang KRW; bijdrage derden	A	0	0	0
Regionaal cluster 8 (baggernota)	A	2.356	1.500	1.350
Baggeren Oostvaart	A	49	20	18
Baggeren reg. Krediet 11 2013	A	867	700	630
Baggeren reg. Krediet 11 2013 bijdrage	A	-7	-75	-75
Baggeren reg. Krediet 11 2013 opgave 2014	A	2.880	2.650	2.385
Baggeren reg. Krediet 11 2013 opgave 2014 bijdrage	A	-6	-300	-300
Baggeren knelpunten en programmakosten 2015	A	30	35	32
Baggeren reg. Krediet 11 2014 opgave 2015	A	138	2.500	2.250
Baggeren Noordplas	A	266	500	450
A status (netto)		7.314	9.423	8.429
A status (bruto)		7.360	9.942	8.948
Baggeren pilot overige polderwatergangen	B	0	265	238
Baggeren NGE Vinkbrug	B	1.386	300	270
Baggeren regulier krediet 4 2015, opgave 2016	B	307	1.150	1.035
Baggeren meerjarenraming	B	46	1.000	900
B status (netto)		1.738	2.715	2.443
B status (bruto)		1.738	2.715	2.443
Totaal Programma Voldoende Water (Baggeren) Netto		9.052	12.138	10.872
Bijdragen derden		-47	-519	-519
Totaal Programma Voldoende Water (Baggeren) Bruto		9.099	12.657	11.391
Programma Schoon en Gezond Water				
Luchtmenginstallatie Vlietland aanleg	A	13	0	0
Behoud eilanden Kerflanden	A	7	0	0
Behoud eilanden Kerflanden, bijdrage derden	A	0	0	0
Reeuwijkse plassen uitvoering, afkoppelen polder Goudse Hout (KRW)	A	286	0	0
Reeuwijkse plassen uitvoeringafkoppelen polder Goudse Hout (KRW);bijdrage van derden	A	0	-55	-55
NVO Groene AS, Amsterdamse bos en Nieuwe Meer	A	1	185	167
Reeuwijkse plassen aanleg NVO 2 km	A	0	0	0
Reeuwijkse plassen aanleg NVO; bijdrage van derden	A	0	0	0
Reeuwijkse plassen aanleg NVO 19,8 km	A	206	0	0
Reeuwijkse plassen aanleg NVO 19,8;bijdrage	A	0	0	0
Afkoppelen Stein noord	A	-96	0	0
Reeuwijkse plassen isoleren cluster KRW	A	293	0	0
Reeuwijkse plassen isoleren cluster KRW; bijdrage van derden	A	-67	0	0
Reeuwijk monitoring en analyse	A	14	0	0
KRW fase 1 Reeuwijk uren en risicoreservering	A	20	0	0
Zwemwater maatregel EU richtlijn voor 2015	A	27	95	86
PFOS sanering Schiphol	A	57	130	117
PFOS sanering Schiphol; bijdrage van derden	A	0	-34	-34
Polderplan Weids Bloemendaal	A	87	85	76
Polderplan Weids Bloemendaal bijdrage	A	-50	0	0

Bijlage 1-3 Specificatie investeringen 2016 (€ 1.000)

Blad 6

Project omschrijving	Status	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Begroot 2016 -/- concern- brede korting
Reeuwijk onderzoekproject KRW	A	9	0	0
Reeuwijk onderzoekproject KRW; bijdrage van derden	A	0	0	0
KRW2 Langeraarse Plassen fase 1	A	226	200	180
KRW2 Aalsmeer o.a. fase 1	A	28	150	135
KRW2 synergie	A	0	400	360
A status (netto)		1.060	1.156	1.032
A status (bruto)		1.177	1.245	1.121
Peilverruiming Reeuwijk cluster KRW	B	38	220	198
Afkoppelen Stein noord; bijdrage van derden	B	0	-93	-93
Blauwe diensten voorbereiding en uitvoering	B	31	100	90
Aanpak landbouw emissies	B	19	400	360
Doelen overig water	B	0	200	180
B status (netto)		88	827	735
B status (bruto)		88	920	828
KRW2 De Wilck	C	0	50	45
C status (netto)		0	50	45
C status (bruto)		0	50	45
Totaal Programma Schoon en Gezond Netto		1.148	2.033	1.811
Bijdragen derden		-117	-182	-182
Totaal Programma Schoon en Gezond Bruto		1.265	2.215	1.993
Programma Waterketen				
Vervangen technische automatisering en visualisatiesystemen zuiveringsinstallaties	A	1.167	1.630	1.467
Sloop AWZI Hoogmade en Woubrugge	A	146	0	0
PA-Infrastructuur AWZI's	A	426	100	90
Technisch inrichten AWZI's op CPK	A	124	75	67
Z-info	A	170	250	225
AWTG Blaauwstraat verbouwing	A	-740	63	56
AWTG Machineweg verbouwing	A	-101	45	40
Herplaatsen ijzerchloridetanks op AWZI Lisse en Kerk&Zanen	A	32	0	0
awzi Aalsmeer en Rijsenhout amoveren en aanleg ats	A	3.122	6.000	5.400
awzi Aardam W sloop en nieuwb awtg en awtl	A	30	0	0
awzi Aardam W sloop en nieuwb awtg en awtl bijdrage	A	0	0	0
pilot S-select op awzi Nieuwe Wetering	A	50	0	0
awzi Alphen Noord diverse modificaties en renovaties en WKK	A	909	500	450
AWZI Alphen Noord automatisering	A	1.007	800	720
Awtg Koudekerk renoveren	A	527	0	0
AWZI Alphen Noord vervangen PE aanmaakunit en voorraadtank	A	154	0	0
AWZI Alphen Kerk en Zanen automatisering	A	525	545	490
Zonneweide AWZI Katwijk	A	15	0	0
AWZI Gouda automatisering	A	508	1.025	922
IG Wassenaar-Stoeplaan; uitbreiding	A	33	0	0
AWZI Leiden Noord en AWZI Nieuwveen, renovatie slibretourvijsels	A	1	0	0
awzi Schalkwijk bellenbeluchting aanbrengen	A	1	0	0
awzi Schalkwijk influentvijsels vervangen	A	0	0	0
awzi Haarlem Schalkwijk vervangen roostergoedverwijderaar	A	55	185	167
AWZI Haarlem Schalkwijk automatisering	A	97	755	680
AWZI Haarlem Waarderpolder energiefabriek	A	23	300	270
AWZI Haarlem Waarderpolder energiefabriek bijdrage	A	-35	0	0
awzi Haarlem WP vervangen roostergoedverwijderaar	A	184	200	180
AWZI Haarlem Waarderpolder ATEX installatie	A	797	300	270

Bijlage 1-3 Specificatie investeringen 2016 (€ 1.000)

Blad 7

Project omschrijving	Status	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Begroot 2016 -/- concern- brede korting
Flying Squad zuiveringsclusters Haarlem, Zwanenburg, Zwaanshoek	A	52	400	360
IG Haarlem Parklaan nieuwbouw	A	276	525	473
awzi Zwanenburg vervangen roostergoedverwijderaar	A	4	360	324
AWZI Zwanenburg automatisering	A	547	975	878
awtg en awtl Hazerswoude dorp	A	73	0	0
AWZI Heemstede verv zeebandpers + PE inst	A	0	0	0
AWZI Heemstede amoveren en aanleg ats	A	2.584	3.800	3.420
awtg en awtl hoogmade	A	226	80	72
AWZI Katwijk vervangen centrifuges voor economisch meest voordelige ontwateringssysteem.	A	53	0	0
AWZI Katwijk influent- en slibretourvizels vervangen en renovatie zandvanger.	A	126	120	108
Awzi Katwijk beluchting ombouwen.	A	1.754	2.400	2.160
AWZI Katwijk automatisering	A	388	1.178	1.060
AWTG Sassenheim verplaatsen	A	4	275	247
awtg en awtl Langeraar	A	459	1.000	900
AWZI Leiden Noord installeren versnijders voor slibpompen	A	23	48	44
AWZI Leiden Noord ATEX installatie	A	456	300	270
AWTG Warmond renoveren	A	317	195	176
AWZI Leiden ZW uitbreiden	A	7.750	8.000	7.200
AWZI Leiden Zuid-West automatisering	A	713	1.650	1.485
awzi Nieuwe Wetering vervangen roostergoedverwijderaar	A	0	245	220
AWZI Nieuwveen, verv zeebandpers + PE inst	A	243	0	0
awzi Nieuwveen vervangen roostergoedverwijderaar	A	92	279	252
Awtg Papenveer renoveren	A	317	300	270
Awzi Noordwijk	A	31	0	0
Awzi Noordwijk; bijdrage derden	A	0	0	0
AWZI Noordwijk installeren versnijdende pomp	A	147	0	0
Onderzoek naar AWTL's Hoofddorp	A	63	50	45
AWZI Velsen renoveren	A	9.576	8.523	7.671
AWTG Velsen Zuid renovatie	A	1.869	1.490	1.341
AWTG Velsbroek renovatie	A	90	753	678
AWZI Velsen automatisering	A	777	1.000	900
awtg en awtl Woubrugge	A	155	89	80
awzi Zwaanshoek vervangen beluchting	A	1.520	1.500	1.350
awzi Zwaanshoek vervangen roostergoedverwijderaar	A	132	900	810
AWZI Zwaanshoek slibretour pompen en leidingwerk vervangen	A	103	55	50
AWZI Zwaanshoek automatisering	A	921	1.286	1.157
Aanpassen regeling awtg Hoofddorp-Noord	A	17	0	0
AWZI Haarlem WP inspecteren slibgistingstoren en voorindikker	A	52	0	0
Verbreed GRP+ Heemstede	A	33	240	216
Renovatie 4 AWTG's regio Nieuwe Wetering	A	50	0	0
A status (netto)		41.219	50.789	45.710
A status (bruto)		41.254	50.789	45.710
Energie Efficiëntie Plan	B	6	1.000	900
AWZI's implementatie beheer PA	B	107	100	90
AWTL Wassenaar onderzoek persleidingen	B	44	0	0
AWZI Haarlem Waarderpolder vervanging defosfatering	B	0	300	270
AWZI Zwanenburg ombouw domes naar plaatbeluchting en verv blowers	B	0	100	90
Awzi Leiden ZW uitvoering OAS	B	0	71	64
Gemaal Geregracht	B	0	15	13
AWZI Nieuwveen renovatie influentpomoen	B	69	0	0
awtg en awtl Rijsaterwoude	B	369	1.015	914

Bijlage 1-3 Specificatie investeringen 2016 (€ 1.000)

Blad 8

Project omschrijving	Status	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Begroot 2016 -/- concern- brede korting
awzi modificaties diverse locaties	B	0	1.200	1.080
AWZI Langeraar en Rijsaterwoude opheffen	B	-5	0	0
AWTG's voorvloeiend uit SZP	B	0	200	180
AWTL's voorvloeiend uit SZP	B	0	500	450
CE uitvoeren veiligheidsvoorzieningen meerjarenraming BZU	B	0	1.000	900
extra inzet assets AWK	B	0	500	450
Maatregelen nieuwe stoffen effluentkwaliteit	B	0	0	0
B status (netto)		591	6.001	5.401
B status (bruto)		591	6.001	5.401
Awtg en pl lokatie Valkenburg	C	0	20	18
Amoveren Schalkwijk en Lisse	C	28	0	0
C status (netto)		28	20	18
C status (bruto)		28	20	18
Totaal Programma Waterketen Netto		41.838	56.810	51.129
Bijdragen derden		-35	0	0
Totaal Programma Waterketen Bruto		41.873	56.810	51.129
Programma BOD				
Implementatie Bestuurlijk Informatiesysteem	A	3	0	0
E-HRM	A	162	169	152
Aansluiten basisregistraties	A	18	0	0
Waterschapsverkiezingen 2015	A	2	0	0
Werken onder architectuur	A	34	0	0
Informatiebeveiligingsplan	A	70	160	144
Nieuw financieel pakket	A	251	200	180
Nieuw financieel pakket bijdrage	A	0	0	0
Spaarndam Gemeenlandshuis herontwikkeling complex	A	86	65	59
A status (netto)		627	594	535
A status (bruto)		627	594	535
I&A samenwerking met HHSK	B	67	250	225
Vervanging IRIS V&H	B	73	50	45
B status (netto)		140	300	270
B status (bruto)		140	300	270
Totaal Programma BOD netto		766	894	805
Bijdragen derden		0	0	0
Totaal Programma BOD bruto		766	894	805

Bijlage 1-3 Specificatie investeringen 2016 (€ 1.000)

Blad 9

Project omschrijving	Status	Werkelijk 2016	Begroot 2016	Begroot 2016 -/- concern- brede korting
Waterveiligheid bruto				
A-status		19.873	20.475	18.528
B-status		1.195	2.000	2.000
C-status		561	1.250	1.125
Totaal Waterveiligheid		21.629	23.725	21.653
Voldoende water bruto (exclusief projecten baggeren)				
A-status		30.495	31.983	28.784
B-status		778	2.303	2.072
C-status		1.344	1.200	1.080
Totaal Voldoende Water (exclusief projecten baggeren)		32.617	35.485	31.937
Voldoende water bruto (baggeren)				
A-status		7.360	9.942	8.948
B-status		1.738	2.715	2.443
C-status		0	0	0
Totaal Voldoende Water (baggeren)		9.099	12.657	11.391
Schoon en Gezond water bruto				
A-status		1.178	1.245	1.121
B-status		88	920	828
C-status		0	50	45
Totaal Schoon en Gezond water		1.266	2.215	1.993
Waterketen bruto				
A-status		41.254	50.789	45.710
B-status		591	6.001	5.401
C-status		28	20	18
Totaal Waterketen		41.873	56.810	51.129
B.O.D. bruto				
A-status		627	594	535
B-status		140	300	270
C-status		0	0	0
Totaal B.O.D.		766	894	805
Totaal bruto-investeringen zonder concernbrede korting				
		107.250	131.787	118.908
Bijdrage van derden				
		-6.297	-18.495	-18.495
Totaal netto-investeringen				
		100.953	113.292	100.413

Bijlage 2. Besluit

DE VERENIGDE VERGADERING VAN HET HOOGHEEMRAADSCHAP VAN RIJNLAND;

Gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden d.d. 16 mei 2017, nr. 17.041818.

Gelet op artikel 106 van de Waterschapswet en de goedkeurende verklaring van de accountant;

B E S L U I T:

- a. tot het vaststellen van het programmajaarverslag 2016 van het hoogheemraadschap van Rijnland;
- b. het nadelig jaarrekening resultaat ad € 614.166 als volgt te verdelen:
(ten gunste van)
 - € 47.920 ten gunste van de Egalisatiereserve gebouwd;
 - € 31.881 ten gunste van de Reserve frictiekosten doelmatigheid;
 - € 150.000 ten gunste van de reserve klimaatcampagne;
 (ten laste van)
 - € 562.847 ten laste van de Egalisatiereserve zuiveringsheffing;
 - € 128.250 ten laste van de Egalisatiereserve overige ongebouwd;
 - € 77.094 ten laste van de Egalisatiereserve ingezetenen;
 - € 2.346 ten laste van de Egalisatiereserve natuurterreinen;
 - € 70.698 ten laste van de Reserve Subsidie aanleg natuurvriendelijke oevers;
 - € 2.732 ten laste van de Reserve oeverherstel.
- c. de beschikbaar gestelde investeringskredieten, zoals vermeld in bijlage 1-1 per 31 december 2016 af te sluiten.
- d. 11 kredieten met een totaal bedrag van € 3,5 mln waarop in 2016 geen of geringe uitgaven zijn gedaan niet af te sluiten (Bijlage 1-2).
- e. akkoord te gaan met drie nog niet gemelde kredietoverschrijdingen:

Omschrijving	Krediet	Uitgaven	Overschrijding	Overschrijding meer dan 10% of meer dan € 0,5 mln	Opmerkingen
Watergebiedsplan Reeuwijk	870	1.124	254	167	De kredietoverschrijding komt voornamelijk door meer toegerekende uren dan waarmee rekening was gehouden. In de VV van september 2017 komt een aanvullende kredietaanvraag.
AWZI's implementatie beheer PA	200	236	36	16	Het betrof een project waarbij een adviesbureau een intensief veranderingsproject begeleidde. Dit om de organisatie voor te bereiden om de Proces Automatisering die binnen het PA revitaliseringsproject gerealiseerd is in de toekomst te beheren. Om het veranderingsstraject af te kunnen sluiten heeft het Adviesbureau meer uren gemaakt, dan waarmee rekening was gehouden.
AWZI Haarlem Waarderpolder ATEX installatie	2.400	2.668	268	28	Overschrijding doordat met name het afronden van een goed objectdossier, net als bij de andere ATEX installaties veel meer tijd en inspanning heeft gekost.

Leiden, 21 juni 2017

De verenigde vergadering,

G.J. Doornbos,
dijkgraaf

C. van de Wiel,
secretaris